ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

1972 /LIEPA - JULY/ Nr. 7(41) $0.75

akiračiai

MINTYS KLAIDŽIOJA TIES KAUNO TEATRU

Paskutinį gegužės sekmadienį atklydo žinia iš Kauno, kad tenai kažkas susidegino. Vardan pasipriešinimo nelaisvei.

Žinia, kokios šiuo metu iš Lietuvos nesitikėjom. Ir išgirst nebuvom pasiruošę. Žinia, kuri čia dažnam sudrumstė mintis ir atėmė žadą. Tik veikėjai ir laikraštininkai, iš pašaukimo ar šiaip įsipareigojimo pavidalinantieji mūsų viešąsias nuomones, palyginti greit susigriebė, kas tokiu atveju kalbėt. Kalbėjo ir rašė, nors daug geriau tiko gūdžiai tylėt.

Kalbėjimuos, rašymuos buvo pagarba ir pasigėrėjimas, netgi pasididžiavimas tuo augščiausio laipsnio patriotiniu (kaikieno nuomone, religiniu) pasiaukojimu. Vietomis, kaip ylos, išlindinėjo ir apsidžiaugimai, kad vėl — taip, kaip niekad, netgi skambiau už Kudirkos atvejį — tapo pagarsinta pasaulyje Lietuvos laisvės byla. Plaukė sąrašai į laikraščių skiltis su informacija, kas, kada ir kur rašė, sakė, ar rodė žinias, nuomones ar bent pastabas apie laisvės kovos Lietuvoj išsiveržimą į gatves ir aikštes. O kai tokių žinių iš Lietuvos — ir vėl netikėtai — atsirado dar ir dar, tai mūsų viešosios nuomonės atgarsiuose kone entuziazmo gaida ėmė prasiveržt. Nesgi — klausykit! — jau du, jau trys, net beveik keturi susidegino! Rodės, jau kiek čia trūksta, kad prapliuptų šūkiai, kaip sporto aikštėj: — drąsiau, pirmyn, deginkitės! Juk toks neregėtas pasisekimas! Visas pasaulis gi matė ir kalba!

O gūdžiai tylėt vistiek geriau pritiko.

Anais metais panašių žinių ataidėdavo iš Saigono. Ten budistų vaidylos deginosi. Mums čia nebuvo aišku, dėl ko jie ten deginasi, bet stebėjomės: kodėl tie šventovių tarnai nemato to, ką mes net iš tolo, mūsų nuomone, aiškiausiai matom, — tai kad jų tie susideginimai tik komunistams parankūs. Todėl mūsų čionykštė viešoji nuomonė kreivai žvelgė į tokio pobūdžio politinius protestus, ir šykšti buvo gero žodžio dėl savo idėjos kovojantiems susideginimais. Neįtikėtina, net pagalvoti neleistina rodės, kad toks pasielgimas galėtų būti kilęs iš sąmoningo ir valingo apsisprendimo pasiaukoti idėjai. Ne. Susidegintojai daugumui mūsų turėjo būti nekas kita, kaip iki anapus sveiko proto ribų klastingai indoktrinuoti nelemtos klaidos fanatikai, į susinaikinimo aktą greičiausia pastūmėti kraštutinio histerijos priepuolio. . .

Kai išgirdom apie tokį patį susideginimą *Kauno teatro sode*, kitaip atsivėrė akys. Šis susinaikinimo aktas mūsų viešuosiuose žodžiuose iš karto tapo Pilėnų dvasios vizija ir gavo nesvyruojantį pripažinimą kaip aukščiausias heroizmas ir prasmingiausia auka.

Iš tikrųjų tai mes gi čia beveik nieko tikra nežinom, kaip tie dalykai tenai pribrendo, koki konkretūs motyvai paskatino tokiems aktams tuos, kurie juos atliko, kokioje dvasinėje būsenoje jie buvo rengdamies ir kokių tenai buvo ar nebuvo tų aktų prasmingumo bei „apsimokėjimo" išankstinių apskaičiavimų. Tik viena akivaizdu, kad būta visiškai ne taip, kaip kompartijos bei saugumo organai nevykėliškai mėgino neva paaiškinti. Akivaizdu, kad ir tariamai išganingasis „tarybinis" gyvenimas Lietuvoj jau suskubo dešimtis ir, tur būt, šimtus tūkstančių išvesti iš kantrybės, kaiką jau net iki irracionalaus kraštutinumo.

Per septynetą savaičių nuo pirmųjų žinių apie gyvybės žuvimą ties Kauno teatru, jau ir šiapus Atlanto susirinko keletas ar net keliolika liudijimų iš asmenų, kurie patys šiuos įvykius šiek tiek matė, ar kuriems buvo progos pasikalbėti su mačiusiais ar bent iš mačiusių girdėjusiais. Visi jie iš esmės patvirtina žinių agentūrų ir laikraščių atstovų iš Maskvos paraneštąsias žinias. Ir kiekvienas, liesdamas reikšmingas konkrečias detales, pasirodo vis ką nors kita ar kitaip beesąs matęs ar girdėjęs. Yra keli variantai liudijimų, kaip susiformavo demonstracijos, nuo ko prasidėjo demonstrantų susirėmimas su milicija, nuo ko žuvo milicininkas (ar du), kiek iš tikrųjų nukentėjo demonstrantai. Ir taip, ne tik išviršinis įvykių vaizdas, o ir vidujinis jų pobūdis bei prasmė lieka apkibę daugeliu klaustukų.

Ne tik Kalantos susideginimo drama, bet ir vieta ne vienodai apibūdinama ir nurodoma. Anot vienų, tai buvę prie medžio netoliese nuo pagrindinio įėjimo į teatrą, anot kitų — ties teatro (miesto) sodo vartais, Laisvės alėjos šaligatvyje, o anot trečių — kitapus Laisvės alėjos prieš teatrą, mažajam sodely, už kurio tuojau pat stūkso penkiaaukštis buvęs Lietuvos Taupomųjų Kasų pastatas, kuriame dabar visa Kauno miesto valdžia įsikūrusi. Sako, kad laikas susideginti buvęs pataikytas kaip tik miesto komitetui iš posėdžio skirstantis. . . Jei taip, tai ši vieta atrodytų logiškiausia tokiai protesto demonstracijai. Čia panašiau, kad ir praeiviai į susideginimo vietą gėlių puokšteles numetinėję. Jei tai būtų teatro sode, tolokai nuo Alėjos, tai ten maža praeivių, išskyrus valandėlę prieš ir po spektaklio.

Be abejo, yra Kaune žinančių tikrąją tos dramos vietą. Tik ar tas žinojimas bus išsaugotas iki tokio meto, kada būtų įmanoma ją prideramai atžymėti?

Ant didžiojo tako nuo Alėjos į teatrą, koks puskapis žingsnių iki centrinių durų, jau kadai buvo atžymėta vieta, kurioje — kitokių būdu, bet irgi dėl patriotinių- - politinių idėjų susikirtimo — buvo kritusi gyvybės auka. Tai leitenanto Prano Gudyno, min. pirm. Augustino Voldemaro adjutanto, žuvimo vieta. Nesusidegino Gudynas, bet — niekas nesužinos, ar atsitiktinai, ar instinktyviai, ar sąmoningai — jisai savimi pastojo kelią kulkai, menamai skirtai ministrui pirmininkui. Pirma ta vieta buvo aptverta, paskui tako grindiny buvo įmūryta paminklinė lenta, ir gana dažnai, ypač valstybinių - tautinių švenčių dienomis ir būtinai gegužės 6 - tą — įvykio metinių — dieną matydavai ten padėta gėlių puokščių arba ir vainikų. 1940 - jų vasarą Lietuvą užplūdusieji valdovai naikino viską, kas priminė nepriklausomąją. Neliko žymės ir Prano Gudyno žuvimo vietoj. Tos trumpareikšmės 1929 metų gegužės šeštosios pavakario dramos pėdsakų liko tik enciklopedijose, — bostoniškėj, vilniškėj. . . Kauno teatro priminimai ir laikraščiuose pakartotos nuotraukos nuvedė mintis ir į tą pirmąją dramą, įvykusią maždaug toj pačioj vietoj.

Trys — tada dar jauni, bet jau pikti vyrai, tykoję gal netgi už to paties medžio, prie kurio, sako, dabar Kalanta susideginęs, iššoko aną pavakarį ir papliupo šaudyt į kelių asmenų būrelį, žingsniuojantį į teatrą. Trys pataikė trims. Negyvai krito Gudynas. Sužeisti sukniubo Leonas Virbickas ir bene vienuolikmetis ar kiek vyresnis berniukas, Voldemaro augintinis ar įsūnis, tada spaudoje kiek mįslingiau sūnėnu vadintas. Voldemaras — tur būt gi, tikrasis užpuolikų taikinys — liko nepaliestas. Šaudytojai, pastebėję ar nepastebėję, katras kam pataikė, dingo anapus teatro. Dabar vilniškėj enciklopedijoj parašyta:

Vosylius Aleksandras. . . Socialistų revoliucionierių maksimalistų s - gos narys. . . 1929.V.6 su kt. eserais bandė nužudyti A. Voldemarą. Bėgdamas netoli Kaišiadorių susižeidė, buvo suimtas ir sušaudytas. . . 1929.V.24, Kaune. . . (Savaitės stigo iki 24 m. amžiaus).

Bulota Andrius. . . 1929 (būdamas 22 m. amžiaus), policijos persekiojamas už dalyvavimą pasikėsinime prieš faš. ministrų kabineto pirm. A. Voldemarą, emigravo į Čekoslovakiją (iš tikrųjų, pabėgo per Lenkiją). 1931 persikėlė į Vieną.1934. II dalyvavo austrų darbininkų ginkluotoje kovoje prieš fašistus (prieš E. Dolfusso režimą). 1936 - 39 kovojo prieš fašizmą Ispanijoje. 1939. II. kartu su Ispanijos respublikonų armijos daliniais pasitraukė į Prancūziją ir buvo internuotas. 1940. . . pabėgo ir grįžo į Lietuvą. (O dabar). . . un - to valst. teisės katedros vedėjas. Nuo 1958 TSKP narys. . . knygos „Už Ispanijos laisvę" bendraautorius.

Apie trečiąjį, amžium vyriausį, nes tada 26 metų, vilniškėj enciklopedijoj nieko nėra. Yra tik bostoniškėj, nors ir čia vaizdas gerokai „ne fokuse" (1929 gegužės šeštoji visiškai išsitrynusi). Vistiek iš jo matyt, kad *Gudelio* Martyno iki 1940 metų mindžiotieji takai aiškiai buvę gretimi su vilniškėj minimojo Bulotos: nuo Marijampolės gimnazijos, per Kauną, viens pro Vieną, kits pro Berlyną, abu tuo pačiu metu atsidūrė Pirinėjuose, abu „dalyvavo Ispanijos pil. kare respublikonų pusėje" (dabar tai būtų tolygu dalyvavimui Vietkongo pusėj), abu „1939 - 40 gyveno Prancūzijoje". . . Tik 1940 - siais Bulotos ir Gudelio takai išsiskyrė į priešingas puses. Kai Bulota (paskui Voldemarą. . .) nuskubėjo jau bolševikų užviešpatauton

(tęsinys 3 p.)

turinyje

SKAITYTOJŲ KLAIDINIMAS

*Nurodomi **pavyzdžiai kaip išeivijos spaudoje iškraipomi žinių agentūrų pranešimai apie susideginimus Lietuvoje.***

APIE ŽEMĘ IR ŽEMDIRBIUS

*Analitinis žvilgsnis į **dabartinį Lietuvos kaimą, ūkininkavimą bei kolūkiečių gyvenimo standartą.***

PO SUOKALBIO MIUNCHENE

*Įdomi **Lietuvos istoriko apžvalga apie Maskvoje pasirodžiusį dokumentų rinkinį, kuris, tarp kitko, nurodo ir Sovietinės agresijos prieš Pabaltijį tikrąsias priežastis.***

NEBERA DARBININKŲ NAUJIEMS FABRIKAMS

*Lietuvos **statistiko apskaičiavimu žmonių užimtamumas yra pasiekęs tokį intensyvumą, jog su turimais darbo jėgos ištekliais spartus tolesnis Lietuvos ekonominis vystymas sunkiai įmanomas.***

SKILTYS, RECENZIJOS, LAIŠKAI

LTSR Valst. Respublikinė

P. 236-5959

SPAUDOJE

SKAITYTOJŲ KLAIDINIMAS

Viena didžiausių spaudos ydų — tai skaitytojų mulkinimas klaidingomis informacijomis, ypač skelbiant pasaulinių įvykių žinias. Visi laikraščiai ir dienraščiai pirmuosius puslapius skiria užsienio žiniom. Tačiau tos žinios dažnai yra taip perredaguotos, iškreiptos ir pakeistos, jog palyginus su originaliais žinių agentūrų pranešimais — jų nebegali atpažinti.

Mūsų laikraščių redaktoriai vadovaujasi kažkokia negirdėta spaudos praktika — skelbti ne faktus, oficialių žinių agentūrų pranešimus, bet falsifikuojant juos, sukirpti žinias taip, kaip mums atrodo geriau. Arba kaip jos atrodo iš gerai nežinančio anglų kalbos redaktoriaus matytpunkčio.

Dar daugiau, tos sukirptos žinios skelbiamos tik tokios, kurios mums, mūsų galvojimui ar reikalui, atrodo, yra naudingos. Nemalonios žinios slepiamos nuo skaitytojų, o kartu slepiami ir faktai ir tiesa. Užtat nenuostabu, jog skaitytojai, ypač tie, kurie dėl kalbos nežinojimo, ar kitokių tautiškų sumetimų skaito tik lietuvišką spaudą, yra disorientuoti. Toks tikrų faktų nežinojimas labai ryškiai atsiliepia į mūsų vadinamą politinę veiklą, įskaitant ir pačius vyriausius veiksnius.

Mes visi gerai žinome, kokiais principais vadovaujasi spauda komunistų valdomuose kraštuose. Kaip ten sukerpamos užsienio žinios, užgniaužiama spaudos laisvė, kaip ten visa rašytinė kūryba palenkiama partijos cenzūrai. Bet — jei pradėsime lyginti su mūsų spauda — koks gi pagaliau skirtumas? Vieni ir kiti, dėl skirtingų tikslų, daro tą patį.

Kad kalbame ne tuščiai — štai keletas pavyzdžių. Mes visi su dideliu susidomėjimu sekame paskutinius įvykius Lietuvoje, kur keli jaunuoliai, protesto ženklan, viešai susidegino. Visa vakarų spauda, ypač Europoje, tuos įvykius plačiai komentavo ir visas žinias su detalėmis perduodavo savo skaitytojams.

Kaip apie tuos įvykius informavo mus mūsų spauda? Taip, ji informavo, bet labai šykščiai, lyg tai mums būtų nelabai svarbu, o kartais ir su tipingu lietuviškos spaudos netikslumu, kai kurių faktų iškreipimu, arba, kaip įprasta, su dideliu patriotišku entuziazmu, nieko bendro neturinčiu su tikrove.

Štai š. m. liepos 6 d., AP žinių agentūra iš Maskvos paskelbė tokią žinią:

— AP žinių agentūra iš patikimų šaltinių sužinojo, kad pereitą mėnesį vėl susidegino vienas lietuvis darbininkas. Tai jau trečias toks atsitikimas Lietuvos respublikoje 7 savaičių bėgyje. Po 6 dienų kitas darbininkas bandė susideginti, bet iki jis uždegė degtuką, policija suspėjo jį suimti.

Abu vyrai, atrodo, turėjo tuos pačius motyvus, kaip ir Romas Kalanta, kurio susideginimas gegužės 14 d., sukėlė tūkstantines demonstracijas su šauksmais „Laisvės Lietuvai".

Tie patys šaltiniai sako, kad to darbininko pavardė yra Andriuškevičius. Jis susidegino birželio 3 d. ir sekančią dieną mirė. Sovietų slaptoji policija jį palaidojo nežinomoj vietoj. Birželio 10 d. kitas darbininkas Žalisauskas buvo policijos suimtas, ką tik jam užsipylus ant rūbų acetono. Romo Kalantos susideginimas įvyko Kauno miesto sode, kur 1940m. Lietuva buvo paskelbta sovietine respublika.

Toliau tie patys šaltiniai nurodo, jog po paskutinių susideginimų demonstracijų neįvyko, bet apie 150 studentų buvo suimta Lietuvos sostinėje Vilniuje laike sporto rungtynių, birželio 11 - 18 dienomis. Studentai nušvilpdavo sovietų žaidikus ir atsisakė atsistoti grojant sovietų himną. Vėliau studentai išplatino nemažai antisovietinės literatūros ir iškabino Lietuvos vėliavą Vilniaus gatvėse.

Taip tie patys šaltiniai suteikė smulkesnių detalių apie susideginusį jaunuolį Varėnoje. Jo pavardė Stonis, 23 m. amžiaus. Š. m., gegužės 28 d., jis su 3 draugais nuvažiavo į Varėnos mūgę ir iškabino Lietuvos vėliavą, tačiau atsiradusi policija suėmė jo draugus, gi jam pavyko pabėgti. Kitą dieną, jis vėl grįžo į Varėną ir miesto aikštėje susidegino.

Tą pačią dieną dienraštis *Draugas* (Nr. 157) su tokia stambia antrašte pirmame puslapyje paskelbė apie tuos pačius įvykius sekančią žinią:

VĖL KAUNE SUSIDEGINO DU JAUNUOLIAI!

Kaunas. — Vakar Associated Press gavo informaciją iš už geležinės uždangos, kad Kaune birželio 3 d., protestuodamas prieš Sovietų okupaciją, susidegino trečias lietuvis — Andriuškevičius.

Buvo ir ketvirtas toks graudžiai tragiškas protestas — Zaližausko, bet jis išliko gyvas, ir jo gyvybė gelbstima.

Matyti, kad šie gyvybės aukų protestai vykdomi, turint ryšius su kitais pavergtaisiais. Į įvykių vietą važiavo estų ir latvių studentai iš anksto, tačiau okupantai pakeliui juos sulaikė.

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $6.00 annually in the U.S., $6.00 in foreign countries; $0.75 per copy, — Second class postage paid at Chicago, Ill. ° Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, G. Procuta, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, Z. Rekašius, H. Žemelis; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis. ° Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. ° Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $6.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.75. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

Atvykusieji iš Lietuvos žmonės praneša, kad Kaune, Laisvės alejoje, okupantai uždraudė pravažiuojantiem automobiliam sustoti, gal būt bijodami sabotažo veiksmų.

Kaip matome, ne tik antraštė yra klaidinga (susidegino ne du, bet vienas jaunuolis), bet visa žinia taip sutrumpinta, perredaguota ir iškreipta, jog palyginus su oficialios AP agentūros pranešimu, gaunasi įspūdis, kad redaktorius arba nemoka anglų kalbos, arba rašo žinias pasinaudodamas savo fantazija. Apie jokius latvių ir estų studentų važiavimus ir Kauno mieste mašinų sustabdymus AP agentūra nemini nė vieno žodžio.

Lygiai po 8 dienų tas pats *Draugas* (Nr. 164), grįžo dar kartą prie tų pačių įvykių su tokia žinia:

VARĖNOJ SUSIDEGINĘS VADINOSI STONIS

Roma. — L'Osservatore Romano rašo, kad ok. Lietuvoje, Varėnoje, susideginęs lietuvis vadinosi Stonis, gimęs 1949 m., darbininkas. Ilgą laiką nebuvo žinoma, kaip jis vadinosi ir kokio amžiaus. Ta proga laikraštis pakartojo jau anksčiau skelbtas priežastis, kad visi žinomi keturi laisvu noru lietuvių susideginimai, jų nepaprasta auka ir kančia, yra aiškiausias įrodymas, kokia tenai sunki ir beviltiška politinė ir religinė priespauda.

Vėl skelbiama netiesa, kad „ilgą laiką nebuvo žinoma, kaip jis vadinosi ir kokio amžiaus". Tame pačiame birželio 6 d. AP agentūros pranešime buvo paskelbta jo pavardė ir amžius.

Šitie pavyzdžiai rodo, koks neatsakingumas, nežinojimas ir elementarių spaudos dėsnių nepaisymas kartais randa vietos mūsų laikraščių redakcijose.

LEONARDO VALIUKO

KEISTOS MINTYS, NEMANDAGŪS ŽODŽIAI APIE NEAUKŠTUS GRABORIUS

Labai keistas Leonardo Valiuko laiškas buvo išspausdintas 1972.VII.6 dienos *Drauge* Šį laišką parašyti Valiuką paskatino detroitiečiai, Pabaltijo kraštų laisvės dienos kalbėtoju pasikvietę JAV Valstybės departamento tarnautoją Doyle Martin, anot Valiuko — Lietuvos, Latvijos ir Estijos kraštams laidotuvių įstaigos atstovą.

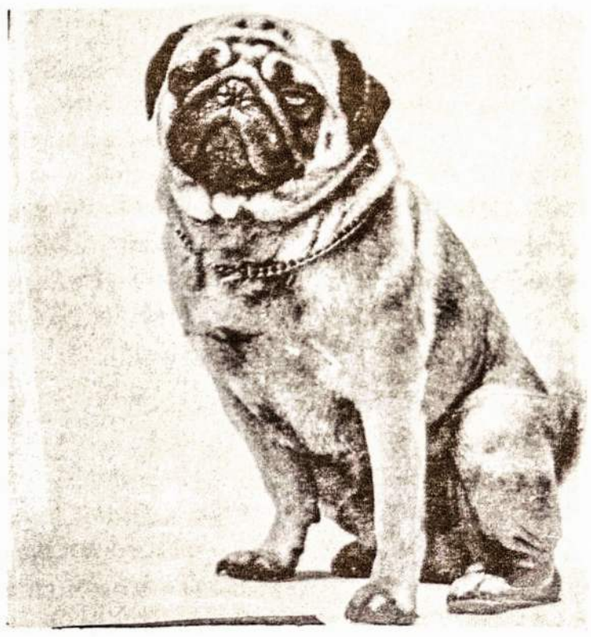

Drausmės sargyboje

Valiukui Valstybės departamentas — Lietuvos ir kitų Pabaltijo kraštų bylos marinuotojas.

Pasak laiško autoriaus, „Doyle Martin yra savo „kalbą" išmokęs atmintinai. Kodėl p. Martin kalba kabutėse, Valiukas nepaaiškina. Tur būt taip reikalauja laiško autoriaus nuosavos, privačios gramatikos taisyklės... „Doyle Martin nėra „aukštas" pareigūnas" — p. Valiukas jį matęs 1971 m. pabaigoje Philadelphijoje. (Vienu metu, p. Valiukui atsistojus greta P. Martin, mums atrodė, jog bent už Valiuką pastarasis truputį aukštesnis...)

L. Valiukui nepatinka p. Martin požiūris Pabaltijo klausimo iškėlimo Jungt. tautose reikalu. Yra betgi ir Valstybės departamente (šįkart nebe „laidotuvių įstaigoj") pareigūnų kurie L. Valiuko JAV kongrese pravestai rezoliucijai pritaria. Šie pareigūnai, anot Valiuko, aukšti...

Atrodo lyg aukštumas būtų matas, kuris bent ano laiško autoriui padeda atskirti Valst. departamentą nuo ... laidotuvių įstaigos. Pakliuvai tarp aukštų pareigūnų, tai esi Valstybės departamente. O jei aplinkui pareigūnai neaukšti — pakliuvai pas graborius...

Nors p. Valiukas sakosi žinąs, kad p. Martin atmintinai savo kalbą išmokęs, jis šį savo žinojimą laikinai pamiršta. Tai duoda progos suabejoti p. Martin kalbos aprašymu, o kartu ir pasiųsti Martin adresu dar porą „mandagių žodelių" („Jis dar nėra tiek naivus ir nemokša.") Kiek naivus, ir kiek nemokša p. Martin iš tikrųjų yra — L. Valiukas laiško skaitytojams nepaaiškina.

Girdėjome tada Philadelphijoje ir Doyle Martin ir Leonardą Valiuką. Valiuko pranešimui apie Lietuvos klausimą Jungt. tautose rengėjai skyrė 20 minučių. Savo kalbą Valiukas pradėjo pažadu dar bent porą minučių sutaupyti. Po to jis klausytojams pranešė, kad iš Los Angeles atskrido dideliu lėktuvu. Lėktuve buvo daug vietos, keleivių nedaug. Sužinojome, jog lėktuve L. Valiukas nusipirko „kokteilį", kurį gurkšnodamas stebėjo ir klausėsi, ką kalba jo bendrakeleiviai. Pasiklausėme, apie ką tame lėktuve kalbėjo mums nepažįstama penkių žmonių šeima: vyras, žmona ir trys simpatiški vaikai. Simpatiškiausia — mažoji mergytė. Visi jie buvo gimę skirtingose valstijose. Argi nenuostabu, kad mes visi penki gimę skirtingose valstijose, o esame tos pačios Amerikos vaikai — nusprendė šeimos galva. Kokias išvadas iš to padarė p. Valiukas, deja, nenugirdome (tuo metu žiūrėjome į laikrodį; buvo praėję maždaug 9 minutės).

Po to L. Valiukas papasakojo rezoliucijos istoriją (nuo pat pradžios) ir pranešė, kad 1966 metais rezoliucija buvo priimta JAV kongrese. Mus, JAV lietuvių bendruomenės subuvimo dalyvius Valiukas paragino stengtis, kad ir kitose valstybėse būtų priimtos tokios rezoliucijos. Buvo praėję jau 19 minučių. Dvidešimtoji buvo sutaupyta.

Klausytojai tada P. Valiukui mandagiai paplojo, nors ir nebūdami tokie naivūs ir nemokšos, kad nesuprastų, jog p. Valiukas buvo nepasiruošęs ir klausytojų laiką gaišino pasakodamas ... lėktuvinius niekelius.

L. Valiuko vadovaujamo komiteto pastangų dėka, Lietuvos reikalu buvo priimta rezoliucija galingiausios pasaulyje valstybės kongrese. Šitokiu atsiekimu p. Valiukas gali pagrįstai didžiuotis. Nenorime jo atsiekimų nei pajuokti nei sumenkinti. Priešingai — tai atsiekta gerai paruošto darbo ir apgalvotų minčių dėka. Derėtų tad ir dabar, po penkerių metų, prieš kalbant ar rašant, rimčiau pagalvoti ir pasiruošti.

MINTYS KLAIDŽIOJA...

(atkelta iš 1 p.)

Lietuvon, Gudelis patraukė kapitalistinėn Amerikon. Po trijų dešimtmečių, jau viešpatauja *Naujienose*, gal ir savo išvaizda, bet ypač savo visuomeniniu - politiniu mentalitetu jau visiškai nebeatpažįstamai pasikeitęs. Mainos rūbai margo svieto...

Taip, daug kas mainos... Dabar svetima valdžia neapsikęsdamas, kantrybės netekęs jaunuolis pats ties Kauno teatru susidegino. O kadai, ties tuo pačiu Kauno teatru, prieš saviškę valdžią inirtę jaunuoliai ne į save, o į valdžią taikėsi šaudyt. Nuo ko žuvo Kalanta? Nuo ko žuvo Gudynas? Tarytum, abiejų dvasios sklando apie laikraščiuose atspausdintus suvenyrinius Kauno teatro paveikslus, ir kviečia pagalvot, apmąstyt ir surast, kiek skirtumų ir kiek panašumų vieno ir kito gyvybės aukoje.

Ką tik pasirodžius žiniai apie Kalantos (tada dar „Talanto") susideginimą, — pasirodžius „didžiojoj spaudoj", — susidarė impulsas tuojau rengti demonstracijas tam dalykui „išgarsinti". Mat, anąmet Kudirkos išdavimas iš tikrųjų gal ir būtų likęs beveik nepastebėtas, jeigu ne kelios laiku pataikytos spontaniškos demonstracijėlės. Kur nekur, bet New Yorke ir šiuo atveju demonstracijėlė buvo surengta, pačiame „pasaulio viduryje", — New Yorko Times Square. Bet istorija nepasikartojo. Demonstracija liko nepastebėta, neįvertinta. Nesgi, nei savo mastu, nei reikšme nė iš tolo negalėjo susilyginti su tuo, kas buvo įvykę Kaune.

Jau daug kas kitaip, negu buvo prieš porą metų ar metus. Vis kas nors tebeplanuoja steigti kokį informacijos centrą ar biurą informuoti didžiajai spaudai apie tai, kas dedas Lietuvoj. O štai jau kelintas kartas taip atsitinka, kad mes patys iš tos didžiosios spaudos gaunam informacijų. Ką gi galėjo dar „išgarsinti mūsiškė demonstracijėlė, tegu ir labai matomoj aikštėj!.. Nebūtų reikalo tą nereikalingą pastangą ir minėt, jei ne apstulbinantis tos demonstracijos stilius, ne kam kitam, o mums patiems pademonstruotas.

Laisvės Žiburio radijas perdavė vieną — tur būt, iš svarbesniųjų? — ištrauką iš tos kauniškei tragedijai paminėti ir išgarsinti skirtos demonstracijos. Tai buvo *Žiburio* (berods, ir demonstracijos) vadovo pasikalbėjimas su Vliko pirmininku. Prasidėjo jis, maždaug, tokia linksmu tonu energingai padeklamuota inkantacija: — *Malonu matyt Jus, pone pirmininke, čia atsilankiusį,* etc., etc., *ir gal malonėsite čia mums bent žodelį tarti,* etc., etc.,.. Pirmininkas, žinoma, tarė žodelį, pagyrė demonstrantus už ryžtingumą ar ką panašų, truputį apgailestavo, kad jų neperdaugiausia, etc., etc.,.. Visiškai, kaip parapijos *piknike*, pagerbtame maloniu prelato klebono apsilankymu. Ir pasidarė graudžiai gaila, kodėl gi tie mūsų veikėjai nesusipranta tokių tragedijų akivaizdoj rimtai susikaupę patylėt...

Gal, tyla netinka solidarizacijai? Betgi trafaretiniai plepėjimai tai užtikrintai tinka tik tragedijos profanacijai.

Kai, ryšium su susideginimais Kaune ir Varėnoj, Lietuvos žemėlapis pakartotinai po du tris kartus buvo parodytas televizijos ekranuose, pasigirdo tarp mūsų triumfuojantys džiūgavimai, girdi, štai kokios tų Kauno - Varėnos aukų pasekmės: prasilaužimas į Amerikos viešąją nuomonę! Dabar Lietuvos byla visiems būsianti žinoma, ir būsiąs jau žymiai atviresnis kelias gauti Lietuvai apčiuopiamesnės pagalbos jai ištraukti iš nelaisvės, prieš kurią protesduodami žmonės tenai vienas po kito deginosi...

Betgi, štai, šiaurinės Airijos žemėlapis televizijos ekranuose kone kasdien jau treti metai rodomas čia, Amerikoj, kurioj keli milionai airių gyvena, o kas čia bent pirštu pajudino tai šiaurinei Airijai kaip nors padėt? Tai kažin ar jau taip labai linksma, kad susideginimai, iš tiesų, gana efektingai pradegino Lietuvą gaubusias „tylos uždangas".

Pagal mūsų viešumoj įpilietintą ir gana giliai įskiepytą ortodoksiškų veiksnių pažiūrą, kiekvienas palankus Lietuvos laisvės reikalo kur nors paminėjimas esąs neapsakomai svarbus įvykis, tad tokių paminėjimų siekimas ir jų branginimas, jais džiaugimasis ir jais didžiavimasis tai pirmojo laipsnio patriotinės dorybės. Todėl ir apie susideginimus Lietuvoj, pagal tą ortodoksišką teoriją, tikriems patriotams privalu atsiliepti ne tik su pagarba, bet ir su išaugštinimu, pasigėrėjimu ir pasididžiavimu, kadangi jie taip puikiai padėjo pagarsinti Lietuvos laisvės siekimą.

Montrealio *Nepriklausoma Lietuva* neseniai nusikratė neortodoksiško redaktoriaus ir negana ortodoksiškų bendradarbių (Žr *Akir.* 5/39), tai ir komentarus apie netikėtai užklupusius Kauno bei Varėnos įvykius skolinosi tik iš patikimai ortodoksiškų šaltinių.

Tačiau naujas redaktorius, Juozas Petrėnas, neseniai pasikviestas menamai išsaugoti laikraštį jo leidėjams priimtinuose grynojo konservatyvaus ortodoksiškumo rėmuose, birželio 7 - sios numeryje 2000, įdėjo savuoju Petro Tarv(ydo) pseudonimu pasirašytą vedamąjį *Kalba Kaunas*, kuriame, lyg tyčia, visai neortodoksiškai atvertė Kauno tragedijos medalio antrąją pusę. Sakė:

Romas Kalanta, kurio vardą mūsų laikraščiai, lygiai, kaip ir Simo Kudirkos vardą, tam tikrą laiką įvairiai švebeldžiavo, — jis žuvo. Turim dar vieną kilnų vardą. Bet jo jau nėra. Jis žuvo. Žuvo, svetimųjų apšmeižtas, išniekintas, o gyvųjų lietuvių jis bus mylimas amžiais... Jo nebėra, ir labai gaila, kad jis turėjo griebtis tokio desperatiško žygio. Bet dar liūdniau, kad jis nepasiliko vienas. Jo didžioji auka patrauks paskui save ir daugiau aukų. Kiek jų bus? Kas žino? Vieni daugiau, kiti gal kiek mažiau nukentės, bet baudžiamoji enkavedistų ranka pasieks daugelį. Sunku pasakyti šimtus ar tūkstančius. Tik vienas dalykas yra tikras, tai kad aukų neabejotinai bus, ir jų neišpasakytai gaila. Gaila tų, jaunų, tik gyvenimą pradėjusių žmonių, šviesias viltis turėjusių lietuvių, kurių gyvenimas bus arba sužalotas, arba jų lauks kalėjimo ir Sibiro tremties bausmės. Jų likimas negali būti pamirštas.

Taigi, Kaunas kalba, mes jo balsą išgirstame, kartais nelauktai, o pastaruoju metu iš ten žinios dažniausia ateina skaudžios.

Tas žinias patyrus, labiausiai tiko — gūdžiai tylėt. O patylėjus, jeigu prabilt, tai šitaip.

V. R.

Ten kur kadaise stovėjo Laisvės statula...

SPAUDOJE

DIRVOS PATARIMAS, KAIP SUŽINOTI PAŽIŪRAS?

Jei nori sužinoti savo bendrakalbio pagrindines pažiūras apie lietuviškus reikalus, visai mandagu yra paklausti kokį savą laikraštį jis skaito? Jei, pavyzdžiui Dirvą, tai gali nuoširdžiai pasikalbėti apie ok. Lietuvoje neseniai įvykusius dalykus, kaip tūkstančių žmonių skundas dėl religinio persekiojimo, kun. Zdebskio byla ar paskiausia Romo Kalantos tragiška auka... Bet jei kuris tautietis pasisako tuo tarpu jokio lietuviško laikraščio neskaitąs (arba pasigiria angliškais), tuomet girdi, nebeverta aušinti burnos ir negaišuoti laiko, nes toks bendrakalbis jau nebeturi nei tautinės savigarbos nei iš viso dvasinio branduolio gyvybės.

(*Dirva* Nr. 48)

PABĖGOM IŠ BAIMĖS...

Nevalia pamiršti, kad tariamai protesto vardu iš „gaisro apimto namo" — formule kuri dažnai naudojama mūsų iš krašto savanoriškam pasišalinimui pateisinti — pabėgo tik kelių dešimčių tūkstančių mažytė tautiečių dalis. Neturim nė pilietinės drąsos prisipažinti, kad gal didžioji mūsų dalis pabėgom *iš baimės*, vien savo kailį išsinešdami, neturėdami nei drąsos, nei ryžto, nei pasiaukojimo jausmo *tada* „dalytis su tauta atsakomybe už jos išlikimą ir jos politinę ateitį". Dabar nebe „tremtiniai", bet saugūs „egzilai" savanoriai mes dangstomės kažin kokia „misija" laisvinti tautą, kalbėti už ją ir pretenduojam imtis atsakomybės už jos likimą, neturėdami nuovokos, kaip tą tariamai mums pavestą „misiją" supranta pati tauta Kodėl mes tada pabūgom tąja atsakomybe dalytis? Dabar ją savintis, vengiant santykiavimo su kraštu, yra... nežinau, kaip išsireikšti, — uzurpacija.

(J. Lanskoronskis, *Europos Lietuvis*, Nr. 21)

DAR VIENAS ENCIKLOPEDINIS KOMUNIZMO APIBŪDINIMAS

Rusiškasis komunizmas yra ta raudonoji gyvatė, kuri savo žvilgsniu užburia laisvus paukštelius ir juos ryja, o paskui užgeria vodkos. Nenustebsime, jei tokiu paukštelių bus praryta ir daugiau.

(*Draugas*, Nr. 163)

Vyt. Gedrimas

Kaip visur kitur, taip ir Lietuvoje, miesto gyvenimas vasarą sulėtėja, žmonės važiuoja į gamtą, atostogauja, apmiršta kultūrinis gyvenimas. Kaime gi, vasarą darbymetis. Ne tik *Valstiečių laikraštis*, bet ir dauguma kitų laikraščių ragina kolūkius gerai organizuoti derliaus nuėmimą, rūpinasi, kad be darbo nestovėtų kombainai, aiškina, jog linų fabrikuose nėra tvarkos. . . Dauguma *Tiesos* korespondentų kasdien pranešinėja, kuriuose ūkiuose gerai pasiruošta derliaus nuėmimui, ir kur reikia atydesnės partijos ir vyriausybės priežiūros. Lietuvos komunistų partijos centro komiteto plenumas svarsto ir priima nutarimus derliaus klausimu. Vakariečiui skaitytojui tokia sovietinės spaudos „mobilizacija" atrodo labai keista ir nesuprantama. Visur kitur žemdirbiai išsiverčia be žurnalistų pagalbos. Nejaugi Lietuvoje valstiečiai leistų grūdams lauke supūti, jei ne nuolatinis žurnalistų, propagandistų ir biurokratų rūpestis. Bent anksčiau tokių keistenybių nebūdavo.

— — — — —

Sovietiniame žemės ūkyje yra ir daugiau mums sunkiai suprantamų dalykų. Nenuostabu, kad taip yra — išeivijos daugumą sudaro miestiečiai. O be to, nelabai aiški mums nei sovietinė ūkio santvarka, nei jos terminai.

Ūkiai šiandieninėje Lietuvoje skirstomi į tris grupes: kolūkius, tarybinius ūkius ir kitus valstybinius ūkius. Išeivijos skaitytojui šitoks ūkių suskirstymas atrodo beveik bereikšmis — privatinės žemės nuosavybės nėra, tad koks skirtumas, kaip bevadinsi valstybei priklausančius ūkius. Todėl dar ir dabar mūsų spaudoje tiek kolūkiai, tiek tarybiniai ūkiai — vadinami valstybiniais dvarais, o kolūkiečiai ir tarybinių ūkių darbininkai — baudžiauninkais.

Esminis skirtumas tarp kolūkių ir tarybinių ūkių, komunistinės teorijos požiūriu, yra jų nuosavybė. Tarybinių (ir kitų valstybinių) ūkių žemė, pastatai, įrengimai ir inventorius priklauso valstybei, gi kolūkių žemė ir jų turtas yra kolūkiečių (t. y. kolūkių narių) bendra nuosavybė. Taip dalykai atrodo teorijoje. Praktiškai, betgi, tokia nuosavybė nedaug ką tereiškia. Pavyzdžiui, kolūkių pirmininkai renkami kolūkiečių (t. y. šeimininkų). Juos pasiūlo partijos rajono komitetas. Ir dar nebuvo tokio atsitikimo, kad kolūkiečiai „neišrinktų" partijos pasiūlyto pirmininko. Dar daugiau — partija ir vyriausybė jau iš anksto žino, ką ateityje su savo nuosavybe nutars daryti kolūkiečiai. Štai liepos 11 d. *Valstiečių laikraštyje* Žemdirbystės instituto direktorius A. Budvytis rašo, kad „ateityje, prijungus prie eksperimentinio ūkio Dotnuvėlės kolūkį, jo žemės su Žemaičių skyriumi sudarys kitą stambų laukininkystės padalinį". Kad ateityje Dotnuvėlės kolūkio šeimininkai „nutars" savo nuosavybę atiduoti valstybiniam ūkiui, valdžios tarnautojai žino jau dabar. Šitokia biurokratinė aiškiaregystė skamba per daug metafiziniai. Mūsų nuomone, tokios pranašystės tik paliudija, kad žemės nuosavybė sovietinėje santvarkoje nedaug tereiškia.

Praktiškai, svarbiausias skirtumas tarp kolūkių ir valstybinių ūkių yra mokestis už darbą. Valstybinių ūkių darbininkai už darbą gauna iš anksto nustatytą atlyginimą (panašiai kaip ir fabrikų darbininkai). Kolūkiečių uždarbis priklauso nuo kolūkio pelno. Jei ekonominiai stipriuose kolūkiuose lauko darbininkas per dieną uždirba iki 5 rublių, tai atsiliekančiuose kolūkiuose už tą patį darbą kartais tenka tik du su puse rublio.

Žymiai sunkiau suprasti, kodėl dalis valstybinių ūkių vadinami tarybiniais. Atrodo, jog „tarybiniai" yra tie ūkiai, kuriuos tvarko Žemės ūkio ministerija, gi „kiti valstybiniai ūkiai" priskirti ne žemės ūkiu užsiimančioms įstaigoms (mokykloms, ligoninėms, prieglaudoms, mokslinio tyrimo institutams ir t. t.). Tokiu būdu, Kauno mėsos kombinato pašarų ūkis yra valstybinis, bet ne tarybinis todėl, kad jo tarnautojus samdo Maisto pramonės ministerija.

— — — — —

Kalbant apie pasikeitimus Lietuvos kaimo gyvenime per praėjusį ketvirtį šimtmečio, visų pirma reiktų paminėti kaimo elektrifikaciją. Šiuo metu

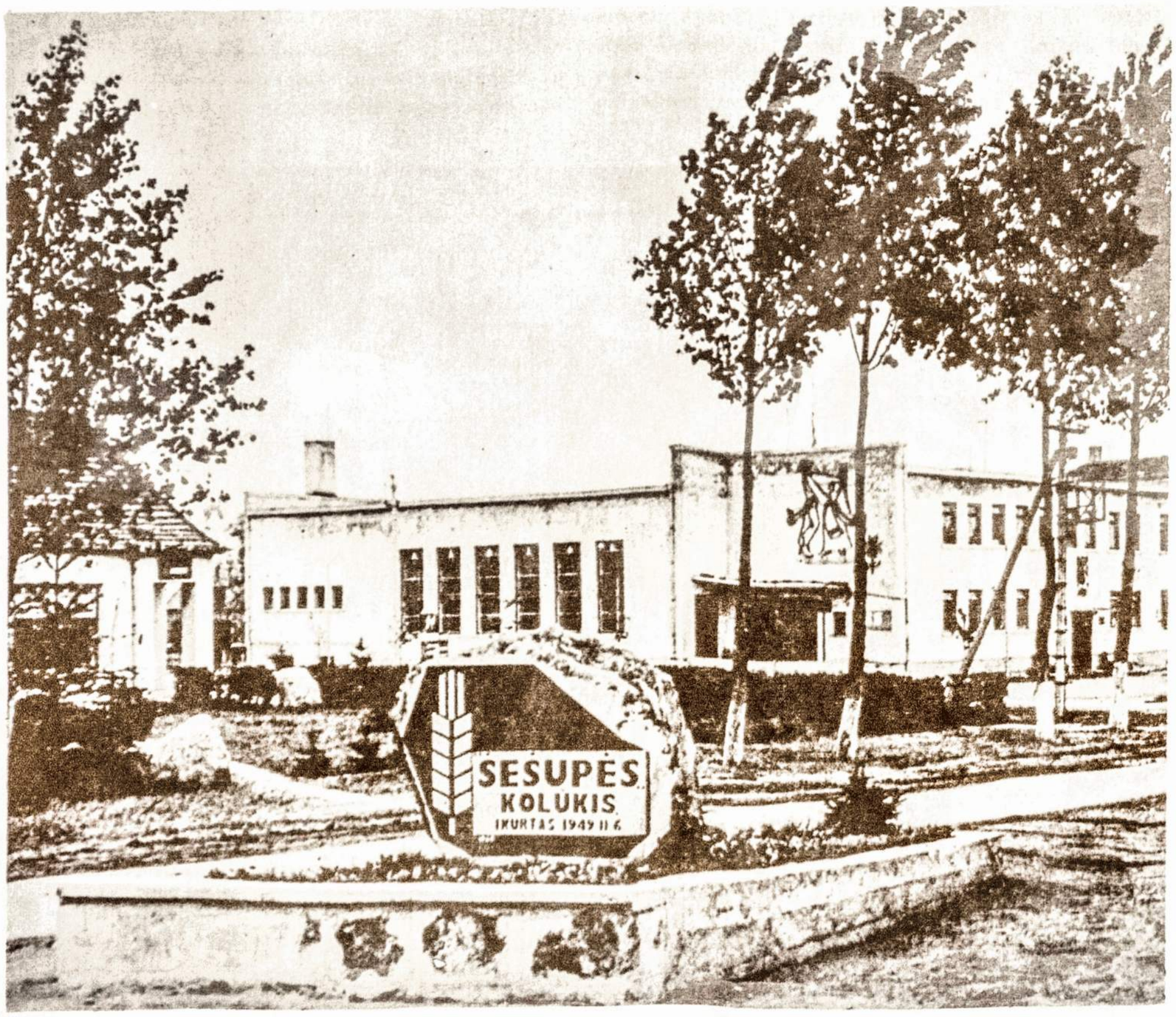

„Šešupės" kolūkis (Marijampolės rajone) — vienas turtingiausių Lietuvos kolūkių.

LIETUVOS KAIME

APIE ŽEMĘ IR ŽEMDIRBIUS

Lietuvoje yra 1428 kolūkiai ir 300 tarybinių ūkių. Visi jie gauna elektros energiją. Ūkių elektrifikavimas buvo baigtas 1965 metais. Elektros energija naudojasi beveik visi centrinėse ūkių gyvenvietėse gyvenantieji kaimiečiai. Tačiau, beveik pusė kaimo gyventojų dar tebegyvena vienkiemiuose. Pagal sovietinės spaudos informaciją, elektra naudojasi ir dauguma vienkiemių gyventojų — tik 15 proc. kaimo gyventojų šiuo metu dar turi išsiversti be elektros. Planuojama už poros metų užbaigti ir vienkiemių elektrifikaciją. Kiek tiksli ši informacija, galima tik spėlioti. Jokių abejonių nekelia faktas, kad elektros energija naudojasi jau absoliuti dauguma kaimo gyventojų.

— — — — —

Antras didelis pasikeitimas kaime — gyventojų skaičiaus sumažėjimas. 1971 metais kaime gyveno 1539 tūkst. žmonių, o mieste — 1627 tūkst. (palyginimui, 1939 m. mieste gyveno 660 tūkst., kaime — 2220 tūkst.). Maždaug trečdalis kamo gyventojų karo ir pokario metais persikėlė į miestus. Kadangi į miestus keliasi daugiausia jauni žmonės, kaimo gyventojų tarpe žymiai padaugėjo senų, nedarbingo amžiaus žmonių nuošimtis. Todėl žemdirbių skaičius, lyginant su prieškariniais metais, sumažėjo beveik pusiau. Ūkiuose šiuo metu labai trūksta darbo rankų, o tai verčia valdžią spartinti žemės ūkio darbų mechanizavimą. Įdomu, jog šiuo metu ūkiams labiausiai trūksta ne eilinių darbininkų, bet specialistų, sugebančių savo darbą atlikti mašinomis: traktorininkų, vairuotojų, melžėjų, kombainininkų ir t.t. Kadangi apie žemės ūkio mechanizaciją rašoma ir giriamasi nuo pat okupacijos pradžios, savaime iškyla klausimas, kodėl per ketvirtį šimtmečio nesugebėta išmokyti žemdirbius naudotis mašinomis. Atsakymą į šį klausimą nesunku surasti pačioje sovietinėje statistikoje. Nežiūrint visų rašymų, rimčiau žemės ūkį pradėta mechanizuoti tik maždaug prieš 10 metų. Jei šiuo metu Lietuvoje yra apie 9 tūkst. grūdų kombainų, tai 1960 metais jų buvo tik 1727, tai yra, mažiau negu po vieną kombainą kiekvienam kolūkiui. Sunkvežimių skaičius per paskutinį dešimtmetį padvigubėjo (nuo 10 tūkst. 1960 metais iki 22 tūkst. 1970 m.). Traktorių — 10 tūkst. 1960 m., 23 tūkst. 1970 m. Paskutiniaisiais metais žymiai paspartėjo gyvulininkystės darbų mechanizacija. Jei 1969 metais kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose mašinomis melžta 58 nuošimčiai karvių, tai šiuo metu — jau apie 80. Iš kitos pusės, kol kas beveik visai nemechanizuotas pašarų dalijimas (kiaulėms — 21 nuošimtis, galvijams — tik 3).

— — — — —

Sovietinėje Lietuvos spaudoje žemės ūkio mechanizacijos klausimais rašoma gana daug. Bendras įspūdis — tai kad šiuo metu pagrindiniu mechanizacijos skatintoju yra darbo jėgos trūkumas. Atrodo, jog pagrindiniai mechanizacijos sunkumai gyvulininkystėje ir laukininkystėje yra gana skirtingi. Pagrindiniu mechanizacijos stabdžiu gyvulininkystėje atrodo yra įrengimų stoka. *Valstiečių laikraštyje* dažnai spausdinami aprašymai (netgi su brėžiniais) apie tai, kaip kurio nors kolūkio racionalizatoriai patys pasigamino mechanizuotą mėšlo pašalinimo liniją, pašarų transporterį, kaip iš susidėvėjusio kombaino, pakeitus kulimo įrengimą pačių pasigamintais peiliais, pasidaryti pašarų smulkintuvą ir pan. Tai vis įrengimai, kuriuos kapitalistiniame pasaulyje žemės ūkiui pagamina pramonė. Sovietinė pramonė šių patarnavimų žemdirbiams atrodo dar nepajėgia suteikti.

Laukininkystėje mechanizacijos sunkumai jau nebe kiekybiniai, bet kokybiniai. Daugelis ūkių (nors dar nevisi) pagrindinių lauko darbų mašinų turi jau pakankamai. Pasitaiko retkarčiais net nusiskundimų, kad ūkyje traktorių daugiau negu traktorininkų. Dažniausia ūkių vadovai betgi, skundžiasi ne mašinų kiekybe, bet jų kokybe. Sustambinus žemdirbystės

laukus, daugelis ūkių mažus traktorius norėtų pakeisti didesniais ir galingesniais, o tokių labai trūksta.

Labai būdingai sovietinės žemės ūkio mechanizacijos kokybė šią vasarą buvo aprašyta didžiausiame (net 4 puslapių!) Lietuvos dienraštyje *Tiesoje*. Ten aiškinama, kaip iš susidėvėjusios grėbiamosios mašinos pasidaryti ir prie kombaino pritvirtinti javų stiebų pakeltuvą. Dėl lietaus ir audrų javai Lietuvoje šiemet labai išgulė — nepakėlus stiebų, kombainai dažnai negali jų nupiauti. Tačiau sovietinės gamybos kombainai pakeltuvų neturi. Lietuvos komunistų partijos centro komitetui tenka rūpintis, kad žemdirbiai juos patys pasidarytų. Apie šitokius „išradimus" Lietuvos komunistų partijos leidžiamuose laikraščiuose galima pasiskaityti net ir 1972 metais. . .

— — — — —

Kad prieš ketvirtį šimtmečio Lietuvos kaimiečių žemę arti žagre buvo lengviau, negu dabar traktorium, tai žinoma mūsų neįtikins net ir gabiausias antikomunistinis propagandistas (nors išeivijos spaudoje dar vis atsiranda norinčių tai pabandyti). Lygiai taip pat ir Lietuvoje vargu ar kas nors patiki propagandistų spaudoje nuolat peršamai minčiai, kad žemės ūkio pažanga ir mechanizacija — tai komunistinės santvarkos dovana Lietuvai. Tiek komunistiniai propagandistai Lietuvoje, tiek ir antikomunistiniai išeivijoje nenori ar nepajėgia suprasti, jog mokslo ir technikos pažangai net ir „geležinės uždangos" neegzistuoja.

Apie vieną šios rūšies bandymą išeivijos skaitytojus įtikinti, jog 1940 metais Lietuvos kaime prasidėjo rojaus gyvenimas ir norime truputį ilgiau stabtelėti.

Liepos 28 d. *Valstiečių laikraštis* išspausdino ilgą Vlado Tiškaus straipsnį „Vardan teisybės". Jame labai išdailintai aprašomas šiandieninis Lietuvos kaimo gyvenimas. Net ir nedideliame Šiaulėnų miestelyje, kur šiuo metu gyvena pensininkas Vl. Tiškus, yra 50 dujinių viryklų.

Mums nekyla jokios abejonės, kad faktinė informacija apie Lietuvos kaimo gyvenimą Vl. Tiškaus straipsnyje teisinga. Kad dauguma Lietuvos kaimo gyventojų naudojasi elektra, kad kaikur ir kaime virimui naudojamos suslėgtos dujos, kad iš vienos karvės primelžiama po 3000 kg. pieno ir kad kaimuose (nors ir lėtai) statomi maži, pilki mūriniai namukai su daugeliu miesto gyvenimo patogumais — mes žinome ir be Vl. Tiškaus paliudijimo. Žinome, taip pat, ir apie tenykščio gyvenimo sunkumus (prekių trūkumą, valstybinės prekybos skatinamą alkoholizmą, „personalinių" ir „nepersonalinių" pensijų skirtumus, ir t. t.) — dalykus, kurių labai politiškai „nusaldytame Vl. Tiškaus straipsnelyje nėra. Ir kodėl nėra?!

— — — — —

Nepriklausomoje Lietuvoje agronomas Vladas Tiškus buvo gerai žinomas žmogus. Jis — buvęs Žemės ūkio ministerijos, žemės ūkio departamento direktorius, Jaunųjų ūkininkų sąjungos pirmininkas, vienas iš Tautininkų sąjungos vadovybės narių. Šitokią informaciją apie Vladą Tiškų išspausdino ir *Valstiečių laikraštis*. Tačiau, kalbant apie Vladą Tiškų, *Valstiečių laikraščio* laikrodžiai sustojo 1940 metais. . . Tik savo straipsnyje Tiškus pamini, jog jam neteko būti „tragiškų Lietuvos kaimo dienų ir dabartinių laimėjimų" liudininku. Gi enciklopedijoj (Mažojoj Tarybinėj) Vlado Tiškaus iš viso nėra.

Perskaičius ilgą, kone visą ketvirtadalį „valstiečių gazietos" užimantį Vl. Tiškaus straipsnį, visų pirma iškyla klausmas, kodėl buvusiam politiniui kaliniui, Sibiro tremtiniui, išgyvenusiam visus stalinizmo malonumus, staiga „užėjo noras" aiškinti, kokį gerą gyvenimą Lietuvoje sukūrė jo kalėjimo prižiūrėtojai.

— — — — —

„Kažkas" Vladaui Tiškui dave paskaityti pernykščio *Dirvos* numerio ištrauką su E. Čekienės straipsniu apie . . . kolchozų baudžiauninkus. Iškarpų su kitokiais straipsniais iš išeivijos spaudos žinoma, nemato nei Vl. Tiškus, nei Lietuvos valstiečiai. Neblogai, pasirodo, gyventi tokioje santvarkoje, kur valdžios „dėdės" iškarpo užsienio spaudos straipsnius. Nereikia tada pačiam blusinėtis. . .

Lietuvos valstiečiams Tiškus aiškina, kaip gerai jie gyvena. Nejaugi valstiečiai patys nežino, kaip jie gyvena. Straipsnyje aiškinama, kad Lietuvos kaimas dabar nemažiau lietuviškas, negu anais, lietuviškais (!) laikais. Seno rusiško kaimo — Sidarų vaikai dabar kalba lietuviškai.

„Mūsų išeivijai reikia giliai įsisąmoninti ir suprasti, kad šiandien Lietuva yra socialistinė ir kad tokia ji liks ateityje" — aiškina Vl. Tiškus . . . valstiečiams skirto Lietuvos laikraščio skaitytojams.

Anksčiau šitokie gero gyvenimo paliudijimai būdavo spausdinami laikraštyje, kurį mes išeivijoje tada vadindavom „Za sugrįžimą do rodiny".

Išeivijai skirti straipsniai nepasidaro patikimesni, jei jie spausdinami ne *Gimtajame krašte*, o *Valstiečių laikraštyje*. Vlado Tiškaus vardu paskelbtą straipsnį perskaičius, sunku atsikratyti minties, kad gyvenimas Lietuvoje nėra daug blogesnis, negu kad mes galvojame.

Birželio mėnesį iš Lietuvos komunistų partijos centro komiteto propagandos skyriaus vedėjo pareigų buvo pašalintas P. Mišutis. Jo vietą užėmė dvi naujos, išeivijoje mažai girdėtos pavardės. Vienas iš naujų propagandistų vadinasi užsienio skyriaus vedėju.

Nežiūrint labai slegiančio įspūdžio, kurį paliko Tiškaus straipsnis, reikia vis dėl to pripažinti, kad ekonominis gyvenimas Lietuvos kaime nėra blogas (o lyginant su 1950 - 60 metų laikotarpiu — ir labai geras). Kai pirmą Lietuvos sukolchozinimo dešimtmetį kaimiečiai už darbo dieną gaudavo tik po porą kilogramų grūdų, tai tokį gyvenimą ir negalima kitaip vadinti, kaip tik baudžiava. Šiandien vidutinis kaimiečio uždarbis — apie 100 rublių mėnesiui, o tai tenykštėmis sąlygomis jau nemažai. Nežiūrint kaip stiprus bebūtų nuosavybės jausmas — šiandien Lietuvos valstiečius pravardžiuojantieji baudžiauninkais parodo tik savo neišmintingumą ar nežinojimą.

(z. v. r.)

JUOZAS BULOTA

Kongresas ir narkotikai

Pastaraisiais metais užjūryje gyvenantiems visokio plauko lietuvių „veiksniams" ir „vaduotojams" darosi vis sunkiau išvilioti iš savo tautiečių dolerius.

Ko tik neišsigalvoja tie buvę hitlerininkų tarnai, uoliai padėję rudiesiems engti lietuvių tautą! Kokių tik kongresų, subuvimų, tautiečių kišenių tuštinimo „vajų" jie nėra rengę! Savo laiku norėjo surinkti pinigų net laivui pirkti, kuris, esą, plaukiotų Baltijos jūroje ir įrodinėtų per radiją tarybinėje tėvynėje gyvenantiems lietuviams, kad jie yra nelietuviai, nes nenori pakęsti ant savo sprando dvarininkų, bankininkų, fabrikantų ir panašaus „tautiško elito". Ypač ryškus tokio „patriotizmo" pavyzdys — „tautiškas veikėjas" ir bankininkas Karvelis. Po karo jis geral įsitaisė Vakaruose, tačiau kai prireikė surengti savo žmonos laidotuves, turtuolis Karvelis nesiteikė atidaryti storos piniginės. Jis pareikalavo, kad jo žmona būtų palaidota lėšomis, surinktomis iš tautiečių — emigrantų. Ir sugebėjo dalį laidotuvėms skirtų lėšų netgi pasisavinti! Tai, atrodo, buvo bene patriotiškiausias mostas visoje bankininko Karvelio „tautiškoje" veikloje.

Ką gi, nieko kito iš jų ir negalima laukti. Visuomet jie buvo pinigų kapšo patriotai, tokie ir liko. Visa jų „vadavimo" veikla sukasi apie dolerį. Nešauksi — nieko iš dėdės Samo negausi. Juo labiau negausi iš sąmoningesnių tautiečių, kurių jau nemaža svečiavosi Tarybų Lietuvoje ir savo akimis pamatė, ko verti „veiksnių" piepalai.

Bet geriau leiskime kalbėti patiems „vaduotojams". Štai kas rašoma užjūryje leidžiamo menševikų laikraštėlio „Naujienos" š. m. vasario 5-tos dienos vedamajame:

„JAV Lietuvių bendruomenės pareigūnai niekad nepasižymėjo taupumu. Surinktus pinigus jie labai lengvai praleisdavo bereikalingoms kelionėms, viešbučiams ir vaišinimuisi, bet kai reikėdavo skirti pinigų mokykloms ir mokyklų vadovėliams leisti, tai jų neturėdavo. Pinigus bereikalingai švaistė anksčiau buvusi Bendruomenės vadovybė, — juos švaisto dabartinė. Išsvaisčiusi savo organizacijos pinigus, bandoieškoti jų kitur."

O kur jų ieškoti, kas jų duos!

Ką gi, galima surengti kokį nors kongresą. Ir svarbiausia — sukelti kuo didesnį triukšmą. Pagal tą pasakos žuikį: „Vyručiai, dangus griūva!"

Todėl „vaduotojų" laikraštėliuose pradėta garsinti: šiemet Kanadoje įvyks pasaulio lietuvių jaunimo kongresas!

Užmojis platus, nieko nepasakysi. Tačiau giliau pasižiūrėjus, iškyla vienas „bet". Į šį „pasaulinį" kongresą Tarybų Lietuvos jaunimas nėra kviečiamas. Jaunimo iš Lietuvos „vaduotojai" bijo labiau kaip velnias kryžiaus. Neduok die, dar suagituos, padarys amerikoniukus tarybiniais!

Tai koks gi čia bus „pasaulio lietuvių jaunimo kongresas" be Lietuvos jaunimo! Kas tada jame dalyvaus!

Lai apie tai papasakoja patys „vaduotojai".

„Toronte įvykęs lietuvių studentų suvažiavimas, kaip teigia spauda, paliko blankoką įspūdį. Tai buvo būsimojo kongreso prototipas. 180 dalyvių pažiūrėjo suvažiavimą, kaip į pripuolamą suėjimą... Toronto suvažiavimas praėjo vienadieniško reiškinio ženkle."

Nesiseka, kaip matome, „veiksniams" suvilioti jaunimą, nenori jaunieji amerikoniukai padėti „vaduotojams", nors tu gali gauk. Tautininkų laikraštėlis „Dirva" verkšlena:

„Visi jau gimę Š. Amerikos žemyne, čia augę ir aukstesnius mokslus pradėję ar įpusėję. Tarp savęs kalba angliškai. Mėgsta iškilmingus viešbučius ir šoklius. Pvz., suvažiavimo metu šokių vakarai buvo gausiai lankomi, o kiti dalykai susilaukė daug mažiau dėmesio... Organizaciniai reikalai, atrodo, mažiausiai rūpi..."

Taigi iš šito „studentų kongreso" jau galima numatyti, koks bus ir tas „pasaulinis kongresas".

„Narkotikų stovykloje nebus", — skelbia katalikiško „Draugo" straipsnio antraštė apie būsimąjį kongresą.

Kažin! Juk tuo nelabai tiki ir patys straipsnio autoriai. Jie tvirtina, kad stovykloje nebus leidžiama vartoti narkotikų. „Ir prieš nusižengusius bus bandoma griežtai kovoti. Didžiausia problema tai bus sukontroliuoti, kad minėtieji elementai bei jų vartotojai nepatektų į stovyklą. Va, čia ir bus didžiausia mūsų problema..."

Štai tau, boba, ir devintinės!

Tiesa, kongreso rengėjai numato straipsnyje rimtas priemones:

„Taip pat numatyta apie stovyklą pranešti ir vietinei kanadiečių policijai, kuri nuolat budės stovyklavietės apylinkėje."

Nieko sau „kongresėlis"! Jame numatoma, tarp kitko, padaryti pranešimą „apie moralinę jaunimo padėtį Lietuvoje"... Apie savojo jaunimo „moralinę padėtį" „veiksniai" pranešimo daryti nenumato. Tuo tegul pasirūpina raudonais mundieriais apvilkta karališkoji raitoji policija! O kodėl tie suamerikonėję lietuviukai turi būti kitokie, negu jų kolegos! Štai pažangus JAV lietuvių laikraštis „Vilnis" rašo apie narkomaniją mokyklose: ..... tyrinėtojų duomenimis, praėjusiais metais rudenį buvo 51 procentas studentų, ragavusių narkotikų."

Negalime nepacituoti dar vieno pavyzdžio apie lietuvių „veiksnių" angliškai kalbančių tautiškųjų atžalų moralinę padėtį iš jų pačių laikraštėlio „Naujienos" 1971 m. Nr. 170:

„Niujorke žinomo visuomenininko suhipėjęs sūnus iškilmingą vietinio aktyvo balių šlaksto iš balkono."

Taigi darosi aišku, kodėl to „pasaulinio kongreso" metu nebus galima apsieiti be policijos. Juk tas „visuomenininko suhipėjęs sūnus" irgi gali dalyvauti kongrese... Ir ne vienas...

Žinoma, mes, remdamiesi šiais pavyzdžiais, jokiu būdu negalime pasmerkti viso Amerikos, taip pat ir viso emigrantų lietuvių jaunimo. Reakcionierių pastangos apmulkinti ir išlaikyti savo rankose jaunimą pastebimai žlunga. Tai rodo aktyvus jaunų pažangių amerikiečių dalyvavimas demonstracijose prieš karą Vietname, kova už pilietines laisves.

Bergždžios pastangos ir „veiksnių", norinčių žūt būt pritraukti jaunimą į nešvarų „vadavimo" biznį, susikrauti iš to sau politinį kapitalą. Istorijos ratas sukasi nesulaikomai, ir jų laukia toks pat likimas, kaip ir visų baltųjų emigrantų šiukšlyno.

(Jaunimo Gretos, 1972 m. 6 nr.)

„PO SUOKALBIO MIUNCHENE"

SOVIETINĖ PABALTIJO OKUPACIJOS ISTORIJA

Šį straipsnį persispausdiname iš *Komunisto*, 1972 m. Nr. 6. Originale straipsnis buvo pavadintas „Po Miuncheno suokalbio".

Straipsnis įdomus daugeliu požiūriu. Mūsų dėmesį visų pirma atkreipia straipsnio mintys apie Pabaltijo kraštų likimą II Pasaulinio karo išvakarėse. Net ir sovietinių dokumentų šviesoje neužtušuojamai atsispindi faktas, kad dviejų didžiųjų diktatorių — Hitlerio ir Stalino — lenktynėse užvaldyti Europą, Pabaltijys buvo vienas iš judviejų politinio žaidimo objektų.

Vienas iš įdomiausių šio laikotarpio istorijos klausimų, liečiančių Lietuvą, yra sovietų ir vokiečių įtakos sferų pasidalinimas Pabaltijyje. Pagal šį pasidalinimą Latvija ir Estija buvo paliktos Sovietų Sąjungos malonei, gi Lietuva — Vokietijai. Kaip ir kodėl hitlerinės Vokietijos įtakai palikta Lietuva atsirado sovietinėje okupacijoje — atsakymo šiame straipsnyje nėra. Ar šis klausimas yra paliečiamas sovietinių dokumentų rinkinyje, būtų verta pasidomėti mūsų istorikams.

TSRS Užsienio reikalų ministerija paruošė ir išleido dokumentų rinkinį „TSRS kovoje už taiką antrojo pasaulinio karo išvakarėse". Rinkinys apima palyginti nedidelį laiko tarpą — nuo 1938 m. rugsėjo iki 1939 m. rugpiūčio. Paimti iš tarybinių archyvų ir oficialių kai kurių kitų valstybių publikacijų 449 chronologiškai išdėstyti dokumentai (dauguma iš jų skelbiama pirmą kartą), įtikinamai nušviečia daugelį priežasčių, dėl kurių Tarybų Sąjungos tautos ir didžioji žmonijos dalis buvo įstumtos į antrojo pasaulinio karo katastrofą.

Raudona gija skelbiamuose dokumentuose atsispindi istorinė tiesa, kad ketvirtajame dešimtmetyje Vakarų valstybių, ypač Anglijos ir jos politikos kursu ėjusios Prancūzijos valdantieji sluoksniai sužlugdė Tarybų Sąjungos pastangas sukurti kolektyvinį pasipriešinimo agresijai ir taikos išsaugojimo frontą.

Rinkinys pradedamas kulminaciniu Vakarų valstybių nuolaidžiavimo Vokietijai punktu — Miuncheno suokalbiu, kuriuo Anglija ir Prancūzija atidavė Vokietijai žymią Čekoslovakijos teritorijos dalį.

Kaip rodo dokumentai, Tarybinė vyriausybė buvo gerai informuota apie tai, kad Vakarų valstybės planuoja užimti kartu su JAV būsimose žūtbūtinėse grumtynėse „trečiojo stebinčio ir laimінčio" vaidmenį. Jai buvo aišku, kad, sudarydamos Miuncheno sandėrį ir nusikalstamai žaisdamos taikos ir kitų tautų likimu, Vakarų valstybės stumte stūmė agresorių per TSRS pasienyje esančias valstybes Tarybų Sąjungos link. Anglija ir Prancūzija planavo, kad, pasisekus šioms užmačioms, Japonija taip pat užpuls Tarybų Sąjungą Tolimuosiuose Rytuose. Kaip pranešė tarybinis karo žvalgas Ramzajus[1], „tuo atveju, jeigu Vokietija ir Italija pradės kariauti su TSRS, Japonija prisijungs prie jų bet kuriuo momentu..." (dok. Nr. 236).

Šiame gėdingame žaidime bei grobikiškuose Vokietijos kėsluose tam tikra vieta buvo skirta turėjusioms bendrą sieną su TSRS Pabaltijo valstybėms (Suomijai Estijai, Latvijai), taip pat Lenkijai ir Lietuvai. Šių valstybių padėtis buvo intensyviai svarstoma 1939 m. pavasarį, kai didėjančių Hitlerio apetitų akivaizdoje, savo šalių ir pasaulio viešajai nuomonei spaudžiant bei Tarybų Sąjungai atkakliai kovojant už bendro fronto prieš agresorius sudarymą, Anglija ir Prancūzija buvo priverstos pradėti politinį dialogą su Tarybų Sąjunga dėl svarbiausių tarptautinės padėties problemų.

Klausimas dėl Klaipėdos aneksijos Vokietijos vadovams atrodė nediskutuotinas, nežiūrint į tai, kad „Hitleris Miunchene užtikrino Čemberleną[2], jog Sudetai — jo paskutinis teritorinis reikalavimas Europoje" (dok. Nr. 90). Dar 1938 m. spalio 21 d. direktyvoje Hitleris nurodo, kad „vermachtas turi būti nuolat pasiruošęs" užimti Klaipėdos sritį (dok. Nr. 31). Kalbėdamasis su Beku[3], Hitleris kategoriškai pareiškė, kad klausimas dėl Klaipėdos „bus išspręstas vokiškame plane" (dok. Nr. 87).

Apie tai, kokia forma buvo pateiktas Lietuvos vyriausybei ultimatumas dėl Klaipėdos, pasakoja TSRS laikinas patikėtinis Lietuvoje 1939 m. kovo 22 d. telegramoje TSRS URLK[4].

„0 val. 10 min. mane iškvietė Lozoraitis[5] ir pranešė štai ką. Ribentropas[6] pareiškė Urbšiui[7], kad Klaipėdos prijungimas prie Vokietijos yra Klaipėdos vokiečiams gyvybinis ir skubus būtinumas. Jeigu Lietuvos vyriausybė nepaliks Klaipėdos savo noru, tai ten nedelsiant kils riaušės, kurios sukels reichsvero įsikišimą. Jeigu riaušių metu bus nužudytas nors vienas vokietis, reichsveras žengs į Didžiosios Lietuvos gilumą. Ribentropas pasiūlė Urbšiui tučtuojau susisiekti su Mironu[8] ir priimti sprendimą telefonu" (dok. Nr. 181)[9].

Kaip liudija dokumentai, Vokietija, užgrobusi Klaipėdą, negalvojo tuo apsiriboti ir nemanė gerbti Pabaltijo valstybių neutralumo. Ribentropo biuro patarėjas Kleistas atvirai pareiškė, kad „Memelį[10] prijungus prie reicho, galima bus paimti į rankas Lietuvą ir tvirtai atsistoti ant kojų ir Pabaltijyje" (dok. Nr. 149). Kalbėdamas kita proga apie Pabaltijo respublikų neutralumą, Kleistas pasakė: „Kada nors vėliau, jeigu mums tai bus paranku, mes pažeisime šį neutralumą" (dok. Nr. 266).

Žinodami Lenkijos grobikiškus kėslus Lietuvos atžvilgiu, vokiečiai, ruošdamiesi Klaipėdos aneksijai, nedviprasmiškai davė suprasti lenkams, kad Lietuva yra Vokietijos interesų sferoje. Berlyne paruoštose „Direktyvose Ribentropo pasikalbėjimui su Beku" nurodoma: „Memelis. Lenkija turės priimti žiniai, kad artimiausiu metu Memelio sritis bus visiškai reorganizuota nacional-socialistine dvasia. (...) Bet kokiu atveju pageidaujama, kad Lenkija atsisakytų nuo bet kurių mėginimų užkariauti įtaką Lietuvoje, kadangi į Lietuvą yra žiūrima, kaip į sritį, esančią Vokietijos įtakoje" (dok. Nr. 84).

Susidariusios po Klaipėdos užgrobimo padėties akivaizdoje Tarybų Sąjunga primygtinai reikalavo iš Anglijos ir Prancūzijos susitarti dėl trišalės Pabaltijo valstybių nepriklausomybės garantijos ir dėl karinės pagalbos šioms šalims agresijos atveju. Tačiau Anglija ir Prancūzija visaip vengė tokio susitarimo. „Čemberlenas yra tos nuomonės", rašė viename iš savo laiškų TSRS UR liaudies komisaras, „kad mes pasipriešinsime Pabaltijo okupacijai ir kad šiuo pagrindu įvyks Tarybų Sąjungos-Vokietijos susidūrimas, apie kurį Čemberlenas svajoja" (dok. Nr. 210).

Išsisukinėdamos garantijų klausimu, Vakarų valstybės teigė, „jog, esą, pačios Pabaltijo valstybės nenorinčios, kad kitos valstybės suteiktų joms garantijas" (dok. Nr. 303). Šių motyvų nerimtumą įtikinamai demaskavo laikraštyje „Epok" netgi dešinysis prancūzų buržuazinis žurnalistas Anri de Kerilis: „Kas per velniava? Jeigu jos[11] nenori šių garantijų, tai reiškia, kad yra papildomo pagrindo nerimauti. ...Tai reiškia, kad jos įžengė į vokiškąją orbitą. Tarybų Sąjunga nori šitam pasipriešinti. Mes turime elgtis lygiai taip pat" (dok. Nr. 325).

Tokiems būkštavimams buvo pakankamo pagrindo. Apie didėjantį Vokietijos skverbimąsi į Pabaltijo valstybes pasakoja Rinkinyje paskelbti TSRS ambasadoriaus Estijoje pranešimai TSRS Užsienio reikalų liaudies komisariatui. Ambasadorius pranešė, kad Estija sudarė su Vokietija slaptą sutartį dėl vokiečių kariuomenės praleidimo per Estiją; kad Vokietijos generalinio štabo viršininkas atvyko į Taliną inspektuoti estų karinių dalinių; kad prie Narvos skubiai statomi įtvirtinimai, vokiečiams ir estų kontržvalgybos viršininkui Mazingui vadovaujant (dok. Nr. 144, 287, 337 ir kiti). Pranešdamas apie Estijos valdančiųjų sluoksnių machinacijas, nukreiptas prieš Tarybų Sąjungą, ambasadorius rašo: „Vokiečių kolonija Taline įsidrąsino... Padėtis labai sudėtinga, praraja tarp vyriausybės ir liaudies dicelė" (dok. Nr. 175).[12]

Tokios padėties Pabaltijyje akivaizdoje TSRS UR liaudies komisaras 1939 m. kovo 28 d. padarė tokį pareiškimą Latvijos pasiuntiniui Tarybų Sąjungoje: „Tarybų Sąjunga nekintamai teikė ir teikia didžiulę reikšmę Latvijos, kaip ir kitų Pabaltijo valstybių, visiškos nepriklausomybės išsaugojimui, kas atitinka ne tik šių respublikų tautų interesus, bet ir gyvybinius Tarybų valstybės interesus. Iš to turėtų būti aišku, kad bet kokie sudaryti savo noru arba spaudžiant iš kitur susitarimai, dėl kurių Latvijos nepriklausomybė ir savarankiškumas būtų bent kiek susiaurinti arba apriboti, leidžiant respublikoje politiškai, ekonomiškai arba kaip nors kitaip viešpatauti trečiai valstybei... bus Tarybinės vyriausybės vertinami kaip nesutaikomi su sutartimis, reguliuojančiomis jos tarpusavio santykius su Latvija ir netgi kaip šių sutarčių sulaužymas su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis" (dok. Nr. 192).

Esant tokiai ryžtingai TSRS pozicijai ir pasaulio viešajai nuomonei spaudžiant, Anglijos vyriausybė buvo priversta nuomonių pasikeitimo metu padaryti kai kurių nuolaidų tiesioginės agresijos prieš Pabaltijo valstybes atveju. Bet, nežiūrint į Tarybų Sąjungos pastangas ir daugkartinius įspėjimus, miuncheniečiai paliko Hitleriui landą netiesioginei agresijai prieš Pabaltijo šalis.

TASS'o 1939 m. rugpiūčio 2 d. pranešime apie vieną iš derybų su Anglija užvilkinimo priežasčių be kita ko sakoma: „Savo š. m. liepos 31 d. kalboje bendruomenių rūmuose parlamentinis užsienio reikalų ministro pavaduotojas p. Batleris pasakė, kaip praneša spauda, kad Anglijos vyriausybė imasi visų priemonių, siekiant likviduoti esamus nesutarimus tarp TSRS ir Anglijos, svarbiausias iš kurių yra klausimas dėl to, ar turime mes kėsintis į Baltijos valstybių nepriklausomybę, ar ne...

TASS'as įgaliotas pareikšti, kad, tuo atveju, jeigu p. Batleris tikrai pasakė, kas išdėstyta aukščiau, tai jis iškreipė Tarybinės vyriausybės poziciją. Iš tikrųjų nesutarimus sudaro ne tai, ar kėsintis ar nesikėsinti į Baltijos šalių nepriklausomybę, kadangi abi pusės yra už šios nepriklausomybės garantavimą, o tai, kad formulėje apie „netiesioginę agresiją" nebūtų palikta bet kokia landa agresoriui, kuris kėsinasi į Baltijos šalių nepriklausomybę. Viena iš derybų užvilkinimo priežasčių yra ta, kad anglų formulė palieka agresoriui tokią landą" (dok. Nr. 392).

Klausimas dėl Pabaltijo šalių neutralumo ir nepriklausomybės gynimo vėl iškilo 1939 m. rugpiūčio mėnesį per Anglijos—Prancūzijos—Tarybų Sąjungos karinių misijų derybas Maskvoje (dok. Nr. 417). Čia Anglija ir Prancūzija dar ryškiau pademonstravo savo nenorą bendradarbiauti su Tarybų Sąjunga prieš agresorių. Nuo pat derybų pradžios Tarybinei vyriausybei buvo aišku, kad anglai ir prancūzai suinteresuoti daugiau kalbomis apie derybas, negu realiais derybų rezultatais. TSRS misijai vadovavo gynybos liaudies komisaras, Tarybų Sąjungos maršalas K. Vorošilovas, o jų misijos buvo sudarytos iš antraeilių pareigūnų. Anglų misija netgi neturėjo oficialių įgaliojimų ne tik karinei konvencijai pasirašyti, bet dargi — vesti derybas apskritai (dok. Nr. 441).

Maža to. Kaip aiškėja iš paskelbtų dokumentų (Nr. 379, 383, 391) 1939 metų vasarą slaptai vyko tiesioginės ir per tarpininkus anglų-vokiečių derybos, kurioms Čemberleno vyriausybė teikė daugiau reikšmės, negu deryboms su Tarybų Sąjunga.

Derybos Maskvoje atsidūrė aklavietėje ir sužlugo dėl to, jog anglų ir prancūzų misijos nesutiko, kad agresijos prieš Angliją, Prancūziją arba Lenkiją atveju tarybinė kariuomenė būtų praleista per Lenkijos teritoriją, t. y., kad TSRS, neturinti bendros sienos su agresorium, galėtų pasinaudoti vieninteliu keliu sueiti tarybinei kariuomenei į sąlytį su agresoriaus kariuomene (dok. Nr. 446). O Lenkijos vyriausybė tiesiog pareiškė, „kad jai nereikalinga ir ji nepriims karinės pagalbos iš TSRS" (dok. Nr. 446).

Kada galutinai paaiškėjo, jog Vakarų valstybės visiškai nenori sudaryti sutarties su TSRS, Tarybinė vyriausybė, ieškodama kitų kelių savo saugumui užtikrinti, priėmė Vokietijos pasiūlymą pasirašyti su ja nepuolimo paktą.

Tarybų Sąjunga, sudarydama nepuolimo paktą, laimėjo, kaip vėliau paaiškėjo, dvejus metus pasiruošti karui prieš Vokietiją. Be to, likvidavusi 1939 m. rugpiūčio mėnesį japonų-mandžiūrų grobikų kariuomenę prie Chalchingolo upės, Tarybų Sąjunga sugriovė Vakarų valstybių planus priversti ją kariauti dviem frontais — prieš Vokietiją ir prieš Japoniją. Kai dėl Pabaltijo respublikų, tai įvykių raida[13] po nepuolimo pakto sudarymo ir Lenkijos žlugimo sudarė galimybes šių respublikų darbo žmonėms 1940 metų birželio mėn. nuversti buržuazijos jungą ir paskelbti Lietuvą, Latviją ir Estiją tarybinėmis socialistinėmis respublikomis.

Dokumentų rinkinys nušviečia daugelį klausimų, susijusių su politine-diplomatine antrojo pasaulinio karo kilimo istorija. Palyginti su antrojo pasaulinio karo išvakarėmis tarptautinė padėtis šiuo metu iš pagrindų pasikeitė socializmo labui. Tačiau, kaip rašoma Rinkinio pratarmėje, šios istorijos pamokos neturi būti užmirštos, kovojant už taikos išsaugojimą, duodant tvirtą atkirtį imperializmo užsienio politikai.

M. KANIAUSKAS

---

[1] R. Zorgė. (Čia ir toliau straipsnio autoriaus pastabos).

[2] Ano meto Anglijos ministras pirmininkas.

[3] Lenkijos užsienio reikalų ministras.

[4] Čia ir toliau — Užsienio reikalų liaudies komisariatas.

[5] Atsakingas Lietuvos UR ministerijos darbuotojas.

[6] Vokietijos Užsienio reikalų ministras.

[7] Ano meto Lietuvos Užsienio reikalų ministras.

[8] Ano meto Lietuvos ministras pirmininkas.

[9] Kitą dieną po Klaipėdos užgrobimo LKP Centro Komitetas 1939 m. kovo 23 d. atsišaukime į Respublikos piliečius rašė: „Mes kviečiame visus už Lietuvos nepriklausomybės gynimą stovinčius sluoksnius suvienyti savo jėgas prieš gresiančią vokiečių okupaciją...

.. Reikia... ypatingai remtis Tarybų Sąjunga, ne kartą padėjusia apginti Lietuvos nepriklausomybę" („LKP atsišaukimai". IV t., 1963 m. — Nr. 241).

[10] Pavadinimai palikti tokie, kaip dokumentuose.

[11] Pabaltijo valstybės.

[12] Galima pridurti, kad panaši padėtis buvo ir Lietuvoj. LKP CK savo atsišaukimuose („LKP CK atsišaukimai", IV t.) į Lietuvos piliečius nurodė: „Lietuva pavojuje! .. Po Lietuvą knibždėte knibžda visokiausių rūšių Hitlerio agentai, jie apsėdę valstybinį aparatą, ypač vidaus reikalų ministeriją, žvalgybą, kariuomenę..."

„Mes kviečiame visus ir visur budėti, kad nebūtų prileisti prie tautos judėjimo amžini priešai, — voldemarininkai, — šie Hitlerio agentai, kurie atvirai ir iš pasalų stengiasi nuvesti Lietuvą į Hitlerio glėbį, ne be kurių rankos šiandien renkami parašai už hitlerinės Vokietijos „protektoratą" Lietuvai" (242).

[13] Reikšmingiausiu to laikotarpio politiniu aktu, sukliudžiusiu paskelbti Lietuvą Vokietijos protektoratu, buvo 1939 m. spalio 10 d. sutartis dėl Vilniaus grąžinimo Lietuvai ir dėl Lietuvos ir TSRS savitarpio pagalbos. Sveikindamas šią sutartį, LKP Centro Komitetas savo atsišaukime į Lietuvos piliečius rašė, kad „galingosios Tarybų Sąjungos ir garbingosios Raudonosios Armijos sąjunga apgins mūsų kraštą" nuo hitlerinės Vokietijos kėslų ir Vakarų buržuazijos imperialistinių užmačių („LKP CK atsišaukimai", IV t., Nr. 261).

„DARBO JĖGOS IŠTEKLIAI"

NEBĖRA DARBININKŲ NAUJIEMS FABRIKAMS

NEPALIAUJAMAS socialistinės visuomeninės gamybos vystymas reikalauja kasmet įtraukti į darbą vis naujus darbo jėgos išteklius. O jų mūsų šalyje nėra per daug, darbo rankų stokojama. Ryšium su tuo 1970 m. įvykusiam šalies gyventojų surašymui buvo keliamas uždavinys — nustatyti darbo jėgos panaudojimo laipsnį ir išaiškinti mobilius laisvus darbo jėgos išteklius, kurie gali būti panaudoti visuomeninėje gamyboje.

Apie nepanaudojamus ar nepakankamai panaudojamus darbo jėgos išteklius tam tikrą vaizdą pateikia bendrieji gyventojų surašymo duomenys, kurie, be to, įgalina sudaryti supaprastintus darbo jėgos išteklių balansus atskiriems miestams ir rajonams pagal 1970 m. sausio 15 d. būklę. Be to, siekiant išaiškinti nepanaudojamus darbo jėgos išteklius, į surašymo programą papildomai buvo įtraukta speciali anketa darbingo amžiaus nuolatiniams gyventojams (vyrams —16—59 metų ir moterims — 16—54 m. amžiaus), dirbantiems namų ir asmeniniame pagalbiniame žemės ūkyje, taip pat to paties amžiaus žmonėms, išlaikomiems kitų asmenų. Ši anketa dar buvo užpildyta ir nedirbantiems III invalidumo grupės pensininkams ir asmenims, gaunantiems pensiją, netekus maitintojo (darbingo amžiaus), asmenims, gyvenantiems iš santaupų ir kitų panašių šaltinių, nedirbantiems ryšium su darbovietės keitimu ir praėjusiais metais dirbusiems sezoninius darbus (jeigu jie surašymo metu nedirbo). Anketa neapėmė darbingo amžiaus asmenų, besimokančių įvairaus tipo mokyklose. Užpildant anketą, reikėjo atitinkamai nurodyti asmens lytį, amžių, išsimokslinimą, specialybę arba profesiją, kiek laiko nedirba, taip pat, ar šis asmuo pageidauja įsidarbinti ir kokioms sąlygoms esant galėtų dirbti įmonėje arba įstaigoje.

Apdorojus surašymo ir anketų medžiagą, galima padaryti, mūsų nuomone, įdomius apibendrinimus, tam tikru mastu apibūdinančius respublikos darbo jėgos išteklius.

Pirmiausia pažymėtina, kad per vienuolika metų (po 1959 m. surašymo) užimtumas gerokai padidėjo. Dirbančiųjų skaičius didėjo, svarbiausia įtraukiant į visuomeninę gamybą užimtus namų ūkyje asmenis: jų skaičius sumažėjo iki 90 tūkst. žmonių, t. y. beveik tris kartus (1959 metais — 256 tūkst.). Jų lyginamasis svoris bendrajame darbingo amžiaus gyventojų skaičiuje sumažėjo nuo 16,7% iki 5,4%. Dabar didžioji dauguma (84,4%) darbingo amžiaus žmonių dirba; 10,2% sudaro besimokantys bei valstybės aprūpinami asmenys. Aplamai mūsų respublikoje užimtumas yra didelis, palyginus su bendrasąjunginiais rodikliais ir kitomis šalimis. Pvz., mūsuose 100-ui dirbančiųjų tenka 103 išlaikomi asmenys, o JAV-ose ir kitose išsivysčiusiose užsienio šalyse — 150 ir daugiau išlaikytinių; dirbančiųjų lyginamasis svoris bendrajame gyventojų skaičiuje mūsų respublikoje didesnis, negu Anglijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Čekoslovakijoje, Švedijoje.

Čia pateikti skaičiai leidžia daryti išvadą, kad respublikoje žymiai sumažėjo galimybės papildomą darbo jėgos poreikį tenkinti, telkiant namų ūkyje užimtus asmenis. Ateityje, be abejo, mažiau bus galima atpalaiduoti darbo jėgos ir iš žemės ūkio, nes visuomeniniame žemės ūkio sektoriuje užimtųjų žmonių lyginamasis svoris bendrajame respublikos liaudies ūkyje dirbančiųjų skaičiuje dabar yra sumažėjęs iki 24%, ir pastaraisiais metais mažėja žymiai lėtesniais tempais. Antra vertus, kaimyninėse respublikose namų ūkyje dirba mažiau žmonių (Latvijoje — 3,7% darbingo amziaus gyventojų, Estijoje — 3,1%), o tai rodo, kad mūsų respublikoje dar yra tam tikros galimybės didinti visuomeninėje gamyboje dirbančių žmonių skaičių, įdarbinant namų ūkyje užimtus asmenis.

Minėtos anketos buvo užpildytos 78,3 tūkst. žmonių, arba 4,7% darbingo amžiaus gyventojų (nors anketos užpildytos ne visiems namų ūkyje užimtiems asmenims, tačiau nebus esminės paklaidos gautus duomenis panaudoti visų šios kategorijos gyventojų charakteristikai).

Užimtųjų namų ūkyje asmenų miestuose užregistruota 20,8 tūkst. (39% jų bendro skaičiaus), kaimo vietovėse žymiai daugiau — 47,5 tūkst. (61%). Pagrindinę jų dalį (apie 94%) mieste ir kaime sudarė moterys. Palyginti daug užimtų namų ūkyje asmenų užregistruota penkiuose pagrindiniuose respublikinės priklausomybės miestuose — 15,4 tūkst. žmonių, arba beveik 20% bendro jų skaičiaus respublikoje; šių miestų tarpe daugiausia — Klaipėdoje ir

1 lentelė

	Užimti namų ūkyje darbingo amžiaus žmonės, kuriems užpildytos anketos (tūkst.)			Užimti namų ūkyje, palyginus su darbingo amžiaus gyventojais (%)	1000-ui dirbančiųjų tenka užimtųjų namų ūkyje		
	viso	vyrų	moterų		viso	vyrų	moterų
Viso respublikoje	78,3	4,7	73,6	4,7	51	6	98
Iš jų:							
kaimo vietovėse	47,5	2,6	44,9	6,6	70	7	140
miestuose	30,8	2,1	28,7	3,2	36	5	67
Jų tarpe:							
Vilnius	4,4	0,3	4,1	1,8	20	3	37
Kaunas	4,7	0,5	4,2	2,5	28	6	52
Klaipėda	3,0	0,2	2,8	3,4	37	5	75
Šiauliai	1,9	0,1	1,8	3,4	37	5	71
Panevėžys	1,4	0,1	1,3	3,1	33	5	62

Šiauliuose (žr. 1 lentelę). Kitų respublikinės priklausomybės miestų tarpe — daugiausia Neringoje ir Palangoje; tai paaiškinama svarbiausia didelu darbų sezoniškumu juose.

Nedalyvaujančių visuomeninėje gamyboje žmonių yra tiek respublikinės priklausomybės miestuose, tiek rajoninės priklausomybės miestuose, tiek mažuosiuose, tiek ir su augančia pramone miestuose. Daugiausia jų užregistruota Tauragėje (82 užimti namų ūkyje asmenys, skaičiuojant 1000-ui dirbančiųjų), Kapsuke (77), Radviliškyje (63), Kėdainiuose (56), Mažeikiuose (46), Plungėje ir Ukmergėje (po 44). Daug mažiau užregistruota Utenoje, Telšiuose, N. Akmenėje, Jonavoje. Kituose rajoninės priklausomybės miestuose šis skaičius svyruoja nuo 179 (Žagarėje) iki 23 (Anykščiuose), miesto tipo gyvenvietėse — nuo 188 (Žemaičių Naumiestyje) iki 19 (Grigiškėse). Pagal užimtųjų namų ūkyje kaimo gyventojų skaičių, tenkantį 1000-ui dirbančiųjų, atskiri rajonai taip pat pasiskirstę netolygiai: Šilutės rajone jis siekia 226, o Joniškio — tik 21. Matyt, ta apsprendžia mažesnis ar didesnis darbų sezoniškumas žemės ūkyje.

Suprantama, ne visus užimtus namų ūkyje asmenis galima įtraukti į visuomeninę gamybą, o tik tuos, kurie to pageidauja. Apdorojus medžiagą, nustatyta, kad įsidarbinti pageidauja beveik 49 tūkst., arba 62%, asmenų, kuriems buvo užpildyta anketa. Pageidaujančių įsidarbinti dalis kaime ir mieste beveik vienoda ir labiau skiriasi tik vyrų ir moterų tarpe. Įsidarbinti nori 71% vyrų ir 62% moterų. Įdomu, kad pageidaujančių įsidarbinti yra visų rajonų kaimo vietovėse ir visuose miestuose, įskaitant ir tuos, kuriuose smarkiai trūksta darbo jėgos išteklių. Pvz., minėtą pageidavimą pareiškė beveik po 3 tūkst. Vilniaus ir Kauno gyventojų, beveik 2 tūkst. Klaipėdos, po 1 tūkst. Šiaulių ir Panevėžio ir iki 500 regionų centrų gyventojų. Šio reiškinio priežastis, matyt, reikėtų patyrinėti giliau.

Kaip pageidaujantieji įsidarbinti asmenys pasiskirsto pagal amžių, matome iš 2 lentelės.

2 lentelė

Amžiaus grupės	Iš viso žmonių tūkst.	Bendro skaičiaus %	Iš to skaičiaus			
			vyrai	bendro skaičiaus %	moterys	bendro skaičiaus %
Iš viso pageidaujančių įsidarbinti gyventojų	48,8	100	3,3	100	45,5	100
Jų tarpe:						
16—19 metų	2,2	4,6	0,6	17	1,6	3,6
20—29 metų	14,0	28,7	1,3	40	12,7	27,9
30—39 metų	17,1	34,9	0,5	15	16,6	36,3
40—49 metų	12,7	26,1	0,5	15	12,2	26,9
50 metų ir vyresnių	2,8	5,7	0,4	13	2,4	5,3

Kaip matome, pageidaujančių įsidarbinti tarpe yra daug palyginti neseno amžiaus žmonių: vyrų tarpe 72% sudaro jaunesni kaip 40 metų asmenys, iš jų 32% — 20—24 m. amžiaus. Didesnė dalis (31,5%) moterų yra 16—29 metų ir 30—39 metų (36,3%) amžiaus. Pageidaujančių įsidarbinti tarpe jauno amžiaus moterų didelį procentą galima paaiškinti tuo, kad didžioji dauguma jų turi mažus vaikus ir negali įsidarbinti dėl ikimokyklinių vaikų įstaigų trūkumo bei ribotų galimybių gauti nepilnos dienos ar nepilnos savaitės darbą.

Įdomūs duomenys gauti apie pageidaujančių įsidarbinti asmenų išsimokslinimą, profesinę sudėtį. Daugiau kaip 6 tūkst. žmonių (13%) yra baigę vidurinį ir aukštąjį mokslą (iš jų 535 žmonės baigę aukštąjį ir 2066 žmonės — vidurinį specialųjį mokslą). Dauguma (80%) šį išsimokslinimą turinčių asmenų — 20—39 m. amžiaus. Beveik 13 tūkst. žmonių (26%) yra baigę aštuonmetį ar septynmetį mokslą, 23 tūkst. (47%) — pradinį ir 7 tūkst. žmonių (14%) — nebaigę pradinio mokslo. Nebaigusių, taip pat baigusių pradinę mokyklą tarpe daugumą sudaro vyresnio amžiaus žmonės. Nagrinėjant profesinę sudėtį, nustatyta, kad didžioji dauguma pageidaujančių įsidarbinti (viso — 70%, vyrų — 50%, moterų — 72%) neturi konkrečios specialybės arba jos nenurodė. Nurodžiusiųjų specialybę tarpe kiek didesnė dalis (5,1%) priklauso siuvimo pramonės specialybėms, planavimo, apskaitos ir raštvedybos (3,1%), prekybos ir viešojo maitinimo (2,9%), tekstilės gamybos (1,8%), švietimo ir kultūros (1,7%), žemės ir miškų ūkio, statybos (1,3%) bei kai kurioms kitoms užsiėmimų grupėms.

3 lentelė

	Iš viso žmonių tūkst.	bendro skaičiaus %	Iš to skaičiaus			
			vyrai	bendro skaičiaus %	moterys	bendro skaičiaus %
Iš viso pageidaujančių įsidarbinti gyventojų, kurie nurodė sąlygas	44,6	100	2,5	100	42,1	100
Jų tarpe nurodę sąlygas:						
priimti vaikus į ikimokyklines įstaigas ir prailgintos dienos grupes mokyklose	20,2	45,2	—	—	20,2	47,9
suteikti nepilnos dienos ar nepilnos savaitės darbą	3,4	7,6	0,2	4,9	3,2	7,8
suteikti darbą pagal specialybę	2,7	5,9	0,9	34,3	1,8	4,2
suteikti darbą arti gyvenamosios vietos	13,2	29,5	0,5	20,4	12,7	30,0
prieš tai apmokius specialybės	1,2	3,1	0,3	14,6	0,9	2,4
kitos sąlygos	3,9	8,7	0,6	25,8	3,3	7,7

Apdorojimo programa įgalino pageidaujančius įsidarbinti asmenis sugrupuoti pagal laiką, praėjusį nuo to, kai jie nutraukė darbą. Pažymėtina, kad dauguma jų (93% vyrų ir 89% moterų) ankščiau dirbo, jų tarpe 67% vyrų ir 23% moterų nedirbo mažiau kaip vienerius metus, o 18% vyrų ir 32% moterų nedirbo vienerius trejus metus. Pageidauja dirbti daugiausia tie asmenys, kurie nedirbo trumpesnį laiką — mažiau kaip vienerius metus (78—89%). Praėjus daugiau laiko, norinčių įsidarbinti dalis mažėja. Štai iš nedirbančių daugiau kaip ketverius metus pageidauja įsidarbinti jau tik 56%, o iš niekada nedirbusių — 38% šių žmonių. Tenka pažymėti, kad iš pageidaujančių įsidarbinti tik nedaugelis dirbę sezoninius darbus; 1969 metais juos dirbo tik apie 5% bendro šių žmonių skaičiaus.

Užimtųjų namų ūkyje gyventojų pragyvenimo šaltinių analizė rodo, kad dauguma jų (64% vyrų ir 58% moterų) yra išlaikomi kitų šeimos narių. Antras pagal reikšmę pragyvenimo šaltinis — pajamos iš asmeninio pagalbinio žemės ūkio. Šį šaltinį nurodė 13% vyrų ir 38% moterų. Iš kitų šaltinių paminėti: santaupos, pajamos už patalpų nuomą, parduotus pastatus, alimentai, pašalpos ir kt. Šeimos narių, išlaikomų, taip pat gyvenančių iš asmeniniame pagalbiniame ūkyje gaunamų pajamų, asmenų didesnę dalį sudaro 20—49 m. amžiaus gyventojai.

Pagaliau įdomiausias ir, tur būt, svarbiausias klausimas — tai sąlygos, kurias nurodė asmenys, pageidaujantieji dalyvauti visuomeniniame darbe. Šio klausimo aktualumas neabejotinas, nes, nekeldami jokių sąlygų, dirbti sutinka tik apie 8% bendro pageidaujančių įsidarbinti gyventojų skaičiaus. Pagrindinės sąlygos ir jas nurodžiusių žmonių skaičius sugrupuoti 3 lentelėje.

Iš lentelės matyti, kad pagrindinė dalis (34,3%) vyrų sutinka įsidarbinti, suteikus darbą pagal specialybę, ir 20,4% — suteikus darbą arti gyvenamosios vietos. Pirmoji sąlyga beveik tiek pat būdinga ir miesto, ir kaimo gyventojams (atitinkamai 38 ir 32%), antroji — labiau kaimo gyventojams (25%, mieste — 14%). Pagrindinė moterų nurodyta sąlyga — priimti vaikus į vaikų įstaigas ir prailgintos dienos grupes mokyklose; ją paminėjo beveik pusė moterų. Reikia pasakyti, kad ši problema būdinga tiek miestui, tiek kaimui (mieste ją nurodė 50%, kaime — 47% moterų). Apie šios sąlygos svarbą galima spręsti dar ir iš to, kad beveik 80% pageidaujančių įsidarbinti moterų turi ne vyresnius kaip 15 metų vaikus. Dauguma (58%) moterų turi po 1—2 vaikus, o likusios — po 3 ir daugiau vaikų. 4 lentelėje parodyta, kiek vaikų reikėtų priimti į vaikų įstaigas, internatines mokyklas ar prailgintos dienos grupes mokyklose.

4 lentelė

	Iš viso respublikoje	Miestuose	Kaimo vietovėse
Pageidaujančių įsidarbinti moterų skaičius — tūkst.	45,5	17,6	27,9
iš jų — turinčių vaikus	35,9	13,4	22,5
%	78,9	76,2	80,7
jos turi vaikų — tūkst.	73,8	23,6	50,2
Jų tarpe pagal amžių:			
0—6 metų	41,4	13,7	27,7
iš jų reikia priimti į vaikų įstaigas	29,7	10,4	19,3
%	71,7	75,9	69,7
7—15 metų	32,4	7,9	22,5
iš jų reikia priimti į internatines mokyklas ar prailgintos dienos grupes mokyklose	6,1	1,3	4,8
%	18,8	13,1	21,3

Antra moterų paminėta sąlyga — gauti darbą arti gyvenamosios vietos; to pageidauja daugiau kaimo moterys (37%).

Pažymėtina, kad vienas ketvirtadalis vyrų ir beveik 8% moterų nurodė įvairias kitas sąlygas, kurių sugrupuoti nebuvo galima. Iš jų paminėtinos: suteikus butą, darbą namuose, šiltose patalpose, sezoninį, vienos pamainos, „lengvesnį" darbą. Nemažai moterų dar pageidauja, kad darbas atitiktų sveikatos būklę, kad nedirbtų vienoje pamainoje su vyru, įsidarbinti, kai paaugs vaikai, gauti „moterišką" darbą, gauti butą su patogumais.

Pateikti duomenys — bendri visai respublikai. Tačiau, kad būtų pilnesnis vaizdas, tikslinga panagrinėti atskirų miestų ir rajonų duomenis, nes vienas ar kitas sąlygas nurodžiusių gyventojų skaičius juose smarkiai skiriasi. Pagrindinės keturios sąlygos, taip pat jas nurodžiusių žmonių skaičius didžiausiuose respublikinės ir pen_kiuose rajoninės priklausomybės miestuose, kuriuose daugiausia užregistruota užimtųjų namų ūkyje asmenų, skaičiuojant 1000-ui dirbančiųjų, parodyti 5 lentelėje.

5 lentelė

Miestai	Priimti vaikus į ikimokyklines įstaigas ir prailgintos dienos grupes mokyklose		Suteikti darbą arti gyvenamosios vietos		Suteikti nepilnos dienos ar nepilnos savaitės darbą		Suteikti darbą pagal specialybę	
	žmonių skaičius	%	žmonių skaičius	%	žmonių skaičius	%	žmonių skaičius	%
Vilnius	1249	46	366	14	294	11	218	8
Kaunas	928	34	509	19	239	9	285	10
Klaipėda	970	50	187	10	116	6	152	8
Šiauliai	293	27	173	16	126	12	137	13
Panevėžys	370	42	85	10	95	11	65	8
Tauragė	261	44	61	10	63	11	63	11
Kapsukas	385	44	124	14	77	9	77	9
Kėdainiai	173	45	43	11	33	8	37	10
Radviliškis	152	44	50	14	27	8	33	10
Ukmergė	150	51	35	12	25	9	25	9

Išvardytuose miestuose, išskyrus Klaipėdą ir Ukmergę, nurodžiusiųjų pirmąją sąlygą procentas mažesnis, negu miestų vidutinis, o mažiausias — Šiauliuose (27%). Nurodžiusiųjų antrąją sąlygą — mažesnis visuose miestuose, išskyrus Kauną, o trečią ir ketvirtą sąlygą — mažai tesiskiria nuo miestų vidutinio.

Kitose miesto tipo gyvenvietėse šie procentai yra skirtingi. Kokiu mastu jie skiriasi, galima spręsti iš šių pavyzdžių (%):

I sąlyga: Pakruojis	— 50,	Telšiai	— 4
II sąlyga: Seda	— 39,	Kuršėnai	— 8
III sąlyga: K. Naumiestis	— 23,	Žagarė	— 2
IV sąlyga: Skaudvilė	— 23,	Vilkaviškis	— 2

Iš kaimo gyventojų nurodytų sąlygų galima išskirti dvi pagrindines: 1) priimti vaikus į vaikų įstaigas ar prailgintos dienos grupes mokyklose (ją nurodė 47% pageidaujančių dirbti asmenų) ir 2) suteikti darbą arčiau gyvenamosios vietos (37%). Atskiruose rajonuose šias sąlygas nurodžiusių asmenų dalis nevienoda. Pirmą sąlygą nurodžiusių tarpe ji svyruoja nuo 65% (Joniškio rajone) iki 26% (Telšių rajone) ir 25 rajonuose sudaro daugiau kaip 40%. Antrą sąlygą nurodžiusiųjų žmonių didžiausias procentas 54) yra Varėnos ir Eišiškių rajonuose, o mažiausias (14) — Joniškio rajone. Didesnėje dalyje rajonų (32) jis sudaro daugiau kaip 30%.

Čia pateikti pagrindiniai anketų apdorojimo ir kai kurie gyventojų surašymo rezultatai. Jie, mūsų nuomone, leidžia padaryti išvadą, kad respublikoje yra pasiektas didelis gyventojų užimtumo laipsnis, ir ryšium su tuo darbo jėgos ištekliai tampa limituojančiu tolesnį liaudies ūkio vystymąsi faktoriumi. Dėl to vis labiau reiškiasi būtinumas racionaliau panaudoti turimus darbo jėgos išteklius, sudaryti sąlygas plačiau įtraukti į visuomeninę gamybą namų ir asmeniniame pagalbiniame žemės ūkyje užimtus asmenis, kurių tarpe yra palyginti daug pageidaujančių įsidarbinti.

P. ADLYS

Lietuvos TSR Centrinės statistikos valdybos viršininko pavaduotojas

(Liaudies ūkis, 1971 m. 1 nr.)

IV TAUTINIŲ ŠOKIŲ ŠVENTĖ

SEKANTIS ŽINGSNIS BUS ŽYMIAI SUNKESNIS

Palikus savus rūpesčius, darbus, įspūdžius, pasididžiavimus IV Laisvojo Pasaulio Lietuvių Tautinių Šokių Šventė nuėjo praeitin. Jai buvo duotas vardas — ne kasdieninis, iššauktas pasaulio politinės padėties. Tikrumoje, šventė savo programa - šokiais, apėmė visą lietuvišką pasaulį. Apėmė ir Lietuvą — dirbančią, kuriančią, kenčiančią.

Šventės vardu lyg ir politinis užsiangažavimas pasireiškė jos atidaryme. Ponia P. Nixon, JAV pirmoji dama, savo žodžiu ir atsilankymu atidarė ir papildė šventę nepakartojamais įspūdžiais. Tik prisiminkime! Suktinio garsai liejasi arenos skliautais. Ponia P. Nixon, šokėjų lydima, su savo svita, šokėjų gretų vingiais skrodžia savon ložėn stebėti programos. Ji šypsosi, jai taip pat visi šypsosi, ploja, gaudžia. Įspūdis išliekantis tiek žiūrovams, tiek šokėjams. Savo laiku JAV prezidento Dwight D. Eisenhower atsiųsta šventei sveikinimo telegrama tos nuotaikos nesukėlė. Bet ir telegrama tada buvome patenkinti. Patenkinti, nes vis ieškome kultūrinių darbų dėka, saviems reikalams politinės reikšmės, propogandinės naudos. Nors dažnai girdime ir laikraščiuose paskaitome, kad lenciūgėlių neužtenka. (Kas sako, kad užtenka?) Pergyvenus 4 - tą šventę vis tik reikia pripažinti, kad tie lenciūgėliai mūsų visakeriopiems reikalams daug padeda. Nei sportas neatsilaiko. Atrodo, kad ir ateityje švenčių atidarymams ieškosime ne didžio menininko, bet pasisakysime už politinio pasaulio asmenybes. Toki dabar laikai, toki papročiai.

ŠOKĖJŲ PARADAS

Skamba Amerikos ir Lietuvos himnai. Šokėjų arenos plotas tuščias. Kažkodėl himnų didybė praskambėjo be šokėjų. Pučiamųjų orkestras ir choras atlieka B. Jonušo „Lietuva, Tu man viena" maršą. Ilgai lauktas momentas — šokėjų tradicinis paradas jau čia pat. Visų nuotaika pakili. Jaunieji šokėjai pagaliau pajunta visos šventės svorį. Nuo šio momento, su kiekvienu žingsniu žiūrovams ir šokėjams ryškėja visų metų ruošos (fizinės ir dvasinės) reikšmė, nauda ir rezultatai.

Muzikos ir prožektorių šviesoje pasirodo paskiros šokėjų grupės. Jų skaičius gausėja. Pajunti, kad visos eisenos didybė yra jaunų šokėjų gausybėje. Muzikalumas, žygiavimo darna — įprastinė. Matyta ir ankstyvesnėse šventėse. Aiškiu žingsnio ritmu, kojos ir rankų mostu išsiskyrė tik dalis šokėjų, dalis grupių. Mūsų reikalavimų plotmėje, to lyg ir užtenka. Žinoma, galėtų būti ritmiškiau, sklandžiau, bet tada parado ruošai reiktų skirti šokėjams nors trumpas, bet metų bėgyje pasikartojančias pamokas.

SCENINĖ IŠVAIZDA IR . . . PLAUKAI

Išsitęsusioje šventinėje eisenoje ryškėjo šokėjų rūbai, sceninė išvaizda. Dauguma merginų ir paaugusių (o buvo ir tokių), dėvėjo mūsų audėjų - menininkių austais rūbais. Vieni iš jų labai puošnūs, tinkami scenai ir gyvenimui. Kiti kuklesni, pasiūti net išaugimui, mažiau kreipiant dėmesio į detalių užbaigimą. Bet, palyginus su pirmąja švente, 4 - toji merginų rūbais buvo turtinga ir įspūdinga.

Vyrų ir berniokų (ne vaikų) šventiniai rūbai įvairūs: balti, stipriai raštuoti, net margi (pirktiniai, ryškiai spalvuoti. Matėsi dalis ir kuklesnės spalvos kelnių, švarkelių, kurie tinkamiau derinosi prie įvairiaspalviai raštuotų merginų rūbų.

Kai kurie šokėjai (merginos ir vyrai) dėvėjo Vilniaus švenčių rūbais. Jie mažiau margi, bet ryškesni savo spalva. Vilniaus šventėse dažnai šokėjų rateliai ir šokių brėžiniai ryškinami rūbų spalvomis. Šventės vyksta lauke. Tad ir aiškesnė rūbo spalva iškelia bendrą šokio vaizdą. Chicagos šventėse spalvų reginio nesiekiame, tad Lietuvos gamybos rūbai lyg ir krenta iš bendro margumyno.

Visa jaunai stipri, rūbais pasipuošusi šokėjų išvaizda buvo užgožta plaukais. Tai labai matėsi dirstelėjus vyriokų pusėn. Ir merginos kai kur neatsiliko. Mūsų tautiniai rūbai dailininkų sceniškai sutvarkyti, lyriškai stilizuoti (kaip ir šokiai) 2 - joje šio šimtmečio ketvirtyje. Plaukų šukuosenos — dabartinės. Kai kuriais atvejais — net kraštutinės. Tad nors imk ir rėdyk berniоką kitonišku rūbu, tinkamu jo šukuosenai. O ir naujo rūbo partnerės neužmiršk.

Bet neprabėkime nepastebėję grupių, eilės šokėjų, kurių šukuosenos, jaunų veidų išvaizdos tinkamai derinosi su šokamų šokių nuotaika, dėvimų rūbų stiliumi. Šiems šokėjams, grupių mokytojams, atrodo, šventė yra meninis — kūrybinis jaunimo pasireiškimas, kur visi sceniniai elementai (choreografija, muzika, rūbai, spalva, nuotaika, veido išvaizda) tampriai rišasi vientisiniame šokių spektaklyje.

MUZIKINĖ PALYDA

Gausi. Palyginus jautri, įdomi. Šokimas buvo gana lengvas. Pakaitomis grojo du orkestrai. Ir choras. Jei muzikiniams vadovams ir reiktų ką pasakyti, tai nebent šokėjų muzikalumo ir jų šokimo technikos sugebėjimo pervertinimą. Šen bei ten muzikinis šokio sutvarkymas, instrumentalizacija buvo įmantresnė, negu šokėjų masė buvo pajėgi tai pajusti ir čia pat persiimti.

Pučiamųjų orkestras vietomis visai susiliedavo su šokėjų mase — (Šustas). Tais momentais atsirasdavo ypatingas vidinis jausmas, kurį būtų galima pavadinti pilnu šokių šventės pergyvenimu.

Montrealiečiai savo liaudies instrumentų muzika gražiai įvairino visą šventės šokių palydą. Jų grojime ir instrumentų valdyme jaučiasi mėgėjiškumas, bet savo nuotaika, spalva, jie tinkami net ir šventiniam pasirodymui.

ŠOKIŲ TEMPAS

Nuolatinis kabliukas yra šokių atlikimo greitis. Dėl to, žinoma, galima ginčytis. Kas vienam atrodo greitai, kitam — visai gerai. Senovinio masto neturime, tad kiekvienas mokytojas vadovaujasi savo šokio supratimu, nuojauta. Šventėje visus tuos „nuojautimus" reikia suvienodinti. Ne visada vienoje repeticijoje pavyksta tai padaryti. Nelygumai persiduoda ir šventei.

Pirmieji šokiai buvo greiti, per greiti. Ne greiti šokių charakterio prasme, bet daugiau šokėjų sugebėjimų atžvilgiu. Jaunimas nespėjo mėtyti kojų. Lygiai greitas taip vadinamas Ketvirtainis - Kadrilis. Šis vyresnio amžiaus žmonių šokis šventėje išėjo jaunuoliškai pasišokinėjantis. Blezdingėlė, dėl kurios galima daugiausiai ginčytis — per lėta. Ypač pirmoji dalis. Jautėsi (iš lėtosios dalies į greitąją perėjimuose) šokėjų ir muzikos susimėtymas. Šokėjos jau norėtų pradėti greitąją dalį, muzika dar lūkuriuoja lėtojoje. Arba atvirkščiai.

Šokėjams atrodė, kad šokių tempus lyg ir nustatė, įvykdė orkestrų dirigentai. Vyriausios šokių vadovės ranka šiame reikale mažiau jautėsi. Nežiūrint, kad ji buvo vyriausia visos programos vedėja, kad šokių koncerte muzikinis vienetas tik akomponuoja, iškelia, pabrėžia charakteringas šokio figūras, net žingsniu, akcentuoja paskirą judesį. Suprantama, reikia didelio „susigrojimo", kad muzika ir šokis jungtųsi vientisame šokio spektaklyje. Reikia beveik nuolatinio prieššventinio bendradarbiavimo, susipratimo tarp muzikinės dalies vedėjo ir šventės šokių mokytojos. Mūsų sąlygos (palyginus su pasauliu turtingos ir linksmos) švenčių detalėms, išbaigimams (kur grožis prasideda) nėra tinkamos. Čia trukdo ir laikas, ir nuotoliai, ir pinigai. Tad džiaugiamės ir esame patenkinti tuo, ką šiuo metu dar veiklūs žmonės šokių šventėse atsiekia.

ŠVENTINĖ PROGRAMA

Bendra šventės sudėtis — beveik tradicinė: įžanga, dėstymas ir pabaiga. Visos detalės surašytos šventės leidinyje. Visos palyginus sklandžiai rengėjų pravestos. Šokių išdėstymas — koncertinis. Ne tiek kreipiamas dėmesys į šokių mintį, charakterį, kiek daugiau į nuotaiką, tempą. Tad greitą šokį (ar kelis), seka lėtesnis, kartu neužmirštant visos programos augimo. Šio dėsnio laikantis pirmoji dalis buvo baigta Malūnu, antroji — Aštuonyčiu ir greitu Jaunystės šokiu. Visi šokėjai išvesti grojant ir šiek tiek šokant „Suk, suk ratelį". Išvedimas geras. Šokėjams geriau tinka iššokti iš scenos, negu maršu išžygiuoti. Galima ir įšokti, užpildant visą areną šokėjais. Taip daro latviai. Paradą jie atlieka miesto gatvėmis. Tereikia tik surinkti ne 2 bet 10 tūkstančių jaunuolių.

Pagrindinis šokių programos atlikėjas - 8 porų ratelis - grupė. Ji šokį po šokio atlieka jai paskirtame kvadrate. Tai pats lengviausias šventės šokių atlikimo būdas, kur be didesnio vargo, galvojimo, galima sudėti tiek šokančių grupių, kiek yra arenoje kvadratų. Šį atlikimo būdą mes naudojame nuo pat pirmosios šventės. Tik tradiciniai Malūno sparnai buvo mėginami atlikti jungiant paskirus šokėjų ratelius vienon didžiulėn grupėn.

Viso šio įprastinio šokių šventės atlikimo paįvairinimui, vyr. šokių vadovė sugalvojo kai kuriems šokiams specialias užbaigas - sustojimus, na ir pradžias. Kiek pastebėjome, pačios gražiausios šventinės nuotraukos padarytos šokėjams sustojus (ne šokant) šokių užbaigos sustojimuose. Tam tikras įvairumas buvo išgautas nukreipiant šokėjų grupių dalį viena kryptimi, kitą dalį - 90 laipsnių priešinga.

ŠOKIAI

Jaučiama, kad vengiant kontroversijos, buvo apsiribota jau žinomais, praėjusiose šventėse šoktais, knygose jau aprašytais šokiais. Visi jie paprasto žingsnio, gražaus brėžinio, lietuviški.

Gyvataras. Pirmasis šventės šokis. Anot M. Grėbliūnienės pirmoji stilizacija E. Kupstaitės. Gaila,

bet aprašymo nėra. Šventei buvo parinkta Juozo Lingio, „Lietuvos" ansamblio baletmeisterio, šokio kompozicija.

Kubilas. Pirmoji šokio stilizacija B. Juškevičiūtės. Mūsų šventei naudojomės J. Lingio šokio aprašymu. Vienais šaltiniais remiantis, šokis yra buvęs sėjos pradžios rateliu, kitais — lyg derliaus užbaigimo šokiu.

Rugučiai. 1937 m., rašo M. Grėbliūnienė, E. Abrazevičienė atvežė „Rugučius" į Kauną. E. Ambrazevičienė būtų pirmoji šokio stilizuotoja. M. Grėbliūnienė šokį vėliau papildė ir išplėtojo. Šokis aprašytas J. Lingio. 4 - tai šventei šokių vadovė įvedė savą stilizaciją: šalia ratelinės šokio formos lygiagrečiai pastatė ir linijinę. Šokių išdėstymas dėl to paįvairėjo, bet šokti Rugučius vienoje linijoje nebuvo nei pačiam šokiai būdinga, nei šokėjams patogu.

Audėjėlė, Linelis, Aštuonytis — visi lino darbų šokiai - rateliai. Liaudyje buvo gana paprasti ir panašūs. J. Lingys, pasinaudodamas etnografine medžiaga ir savo kūrybingumu, sukomponavo 3 savaimingus šokius. Mes juos šioje šventėje ir atlikome.

Kadrilis. Chicagos šventėse sulietuvintas - Ketvirtainis. Šokio kompozicija ir aprašymas meno veikėjos M. Vaitulevičiūtės. Šokis savo charakteriu, tempu tinka rimtesnio amžiaus žmonėms.

Malūnas. Panaudodama liaudies ratelius, stilizavo K. Marijošienė. Šokome Lietuvoje, Vokietijoje ir dabar šokame visame pasaulyje. Atlikome ir 4 - tą kartą šokių šventėje.

Blezdingėlė. Savo laiku Lietuvoje ir Vokietijos žemėje šokome šiek tiek kuklesnio brėžinio Blezdingėlę. J. Lingys savoms šventėms ir programoms šokį papildė naujomis figūromis. Praplėstą, pagal J. Lingio stilizaciją ir aprašymą, atlikome Blezdingėlę ir šioje šventėje. Tik 24 taktų įžangos judesiai vyr. šokių vadovės buvo pakeisti kitais.

Šustas. Savo judesiais ir brėžinio sklandumu, labai populiarus šokis. *Šventinė — masinė* šokio kompozicija J. Lingio.

Ožėlis. M. Grėbliūnienės stilizuotas berniokų šokis. Aprašymas J. Lingio.

Subatėlė. Sakoma, kad tai nesenas ir nelabai liaudyje paplitęs šokis. Kilęs iš Žemaitijos. Šokio kompozicija ir aprašymas J. Lingio. Dainuojamo teksto liaudyje nėra. Mūsų šventėse dainuojamas tekstas (išbraukiant kelis žodžius) yra sukurtas G. Vyžintaitės 1955 metų Vilniaus šventei. Šokis visų šokėjų gana mėgiamas.

Sadutė. Gražus vestuvinis šokis, savo laiku sukėlęs ginčų. Pirmoji šokio kompozicija E. Šlekienės. Aprašymo nėra. Antroji Sadutės kompozicija, jau vestuvinė — J. Lingio. Šioje stilizacijoje jaunosios dar lyg ir nėra. Gali būti viena iš šokančių merginų. Tokią Sadutę mūsų šokėjai atliko 4 - joje šokių šventėje. Trečioji šokio kompozicija jau išveda ir jaunąją. Eilė grupių šoka ir tokią Sadutę. Yra dar ir 4 - toji Sadutės kompozicija. Ji taip pat vestuvinė, bet tinkama daugiau techniškai pajėgioms šokėjoms.

Jaunystės šokis. Ragučių polkos motyvais sudėtas polkos ir dvigubu žingsniu paremtas šokis. Vardas sugalvotas. Šokis sudėtas greičiausiai 4-tos šventės vyr. šokių vadovės.

Tik akimirksniu dirstelėjus į mūsų šokių esmę ryškėja, kad jie visi yra išvystyti, stilizuoti, komponuoti naudojantis kuklia etnografine medžiaga. Reikėjo darbo, talento, kūrybingumo sodžiuje atliekamas kelias ratelio figūras pritaikinti scenai, paruošti amfiteatro aikštei. Gaila, kad viso šio kūrybos proceso, minėtų talentingų, darbščių žmonių, mūsų šokių stilizuotojų, aprašinėtojų Šventės leidinys visai nemini.

Lygiai taip pat neminimi šokių muzikai. Dauguma 4 - tos šventės šokių muzikiniai sutvarkyti Jono Švedo, mūsų liaudies muzikos puoselėtojo, ilgamečio „Lietuvos" ansamblio vadovo. Kadrilio - Ketvirtainio muzika — J. Gaižausko, Audėjėlės — Alg. Balčiūno. Pagal šių minėtų muzikų paruoštas šokių kompozicijas, mūsų švenčių muzikiniai direktoriai jau gali atlikti muzikinius pertvarkymus, stilizacijas, instrumentalizacijas. Jie tai gražiai ir atliko.

1972 m. liepos mėn.

ŽIUGŽDA IR KONČIUS

KAIP NEREIKIA RAŠYTI ISTORIJŲ

Štai prieš mane dvi nedidelės knygos, kurios gali būti geriausi pavyzdžiai, kaip nereikia rašyti istorijų. Viena jų išleista Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos instituto, antra — Amerikos lietuvių bendruomenės. Taigi abi naudojasi šiokia tokia visuomenine aprobata. Dėl to ir verta apie jas kalbėti. Kitaip būtų geriausia tokius rašinius visiškai ignoruoti, nes neužtenka geresnių veikalų, apie kuriuos reikia rašyti ir atkreipti potencialių skaitytojų dėmesį. Pirmosios knygos autorius Juozas Žiugžda, daug nusipelnęs mokytojas ir gerų lietuvių kalbos vadovėlių autorius. Antrosios — dr. J. B. Končius, žinomas Balfo veikėjas. J. Žiugždos knyga „Antanas Mackevičius: 1863 - 1864 metų sukilimo reikšmė lietuvių tautos istorijoje", dr. J. Končiaus — „History of Lithuania". Taigi abi knygos pretenduoja į istoriją. J. Žiugždos knyga pasirodė 1971 m., J. Končiaus — be datos, bet pasirodė maždaug tuo pačiu metu.

Tur būt, dažniausiai istoriniuose rašymuose pasikartojanti klaida, kai bandoma surasti praeityje tai, kas ten norima surasti. Tai ypač būdinga J. Žiugždos knygai. Jis norėtų įrodyti, kad tai, kas įvyko Lietuvoje daugiau kaip prieš šimtą metų, buvo pradžia to, kas 1917 m. dėjosi ir kas dedasi dabar. Jis ten bando surasti „garbingus pavyzdžius mūsų šalies darbo žmonėms auklėti tautų draugystės, proletarinio internacionalizmo ir patriotizmo dvasia". Tiesa, kad iš istorijos galima pasimokyti, bet galima ir nusimokyti. Tik iš teisingai suprastos ir aprašytos istorijos galima pasimokyti. Kreivai ir neteisingai nurašyta istorija yra visuomenės nuodas, į kurį visai teisingai neseniai atkreipė dėmesį UNESCO.

J. Žiugždos adresu reikia pasakyti, kad jis surinko daug retų ir naujų faktų Antano Mackevičiaus gyvenimui ir veiklai nušviesti, nors jam kažkaip nepatogu pripažinti, kad tas kilnus revoliucininkas ir liaudies reikalų gynėjas buvo kunigas. J. Žiugžda dažniausiai operuoja teisingais duomenimis, duodamas spausdintų ir archyvinių šaltinių nuorodas. Abejonių tik kelia tų duomenų atrinkimas ir ypač jų įvertinimas. Perskaičius Žiugždos knygą susidaro įspūdis, kad revoliucinis sąjūdis ano meto Lietuvoje ir Rusijoje buvo toks galingas ir platus, kad tik reikia stebėtis, kaip caras ir jo „slopintojiškai budeliška patvaldystė" atsilaikė.

Įrodyti to sąjūdžio didumui J. Žiugžda pasiremia ir Karolio Markso autoritetu, kuris „tyręs" valstiečių judėjimo kilimą Lietuvoje ir davęs „ryškų to judėjimo apibendrinimą" (p. 31). Kad Marksas nieko neišmanė apie tą judėjimą, matyti iš Žiugždos pateiktos citatos, kurioje Marksas sako, kad tas judėjimas „privertė dvarininkus keltis iš kaimų į miestus, kur, saugomi sienų ir įgulų, jie gali nesibijoti pasipiktinusių savo vergų". Gryna nesąmonė, dėl kurios negalima kaltinti Markso, bet reikia tik stebėtis Žiugždos naivumu.

Aplamai dėl to tariamo revoliucinio judėjimo, tur būt, arčiau tiesos lenkų istorikas D. Fajnhauzas, kuris tyrinėjo to sąjūdžio pačius įdomiausius metus — 1846 - 1848 metus. Tarp kita ko jis pateikia ir tokią smulkmeną: kai vienas emigrantinis emisaras iškėlė mintį sukilti, žemaitis valstietis jam tarė: „Czys ty, panoczku, zdurnial?" (Ar tu, ponaiti, sudurnavojai?). Manau, arčiau tiesos buvo ir A. Vilkutaitis, „Amerika pirtyje" autoriaus brolis, kuris 1884 m. rašė J. Šliūpui: „Visos mūsų dabarnykštės nelaimės pareina iš to, kad atsirado keli bepročiai „litvinai", kurie, nieko neišmanydami, pasikėlė už „ojczyzną" (cit. pas Žiugždą).

Labai abejotinos ir kitos Žiugždos išvados, pavyzdžiui, kad „reakciniai katalikų dvasininkai vykdė lietuvių kalbos, lietuvių kultūros ir iš viso jos nacionalinių interesų niekinimo ir smaugimo politiką" (p. 43). O kaip su Valančiumi, A. Strazdu, A. Baranausku, Katele, Vienažindžiu ir kitais kunigais? Iš viso aukštindamas Mackevičių, J. Žiugžda per daug nemielaširdingas vysk. M. Valančiui, kuris lietuvių liaudžiai tikrai daugiau nusipelnė negu Antanas Mackevičius. Ar iš tikrųjų Mackevičiaus reikalavimas lietuvių tautai teisės apsispręsti „logiškai vedė į reikalavimą, kad demokratinė Lietuva būtų susijungusi su demokratine Rusija" (p. 76). Ar tai nėra bandymas dabartį nukelti į praeitį?

Atskirai keletas žodžių dėl Žiugždos žodyno. Istorikas privalo naudotis tuo žodynu, kuris buvo apyvartoje anuo metu. Tokių žodžių, kaip „carizmo sudaužymas", „engėjas", „slopintojiškai budeliška politika", ir t. t. nukėlimas į anuos laikus, kada dar tų žodžių niekas nevartojo, iškraipo vaizduojamą gyvenimą.

Tokių siaubingų žodžių nerasite J. Končiaus knygoje History of Lithuania. Čia, priešingai, viskas gražu ir gera, čia net „oras muzikalus nuo visokių paukštelių čiulbėjimo" (p. 4). Bet dėl to J. Končiaus „veikalas" nei kiek ne geresnis už Žiugždos. Pas Končių ne tik daug išvadų klaidingos, bet tiesiog knibždėte knibžda visokios faktinės klaidos. Štai tik keletas tokių elementarių klaidų: Mozūrų kunigaikštis Janušas buvo ne Kęstučio švogeris, bet žentas; Karolis Katkevičius lenkiškai vadinosi ne Chotkiewicz, bet Chodkiewicz; 1564 m. nepasirodė jokia lietuvška knygelė „pasikalbėjimas lenko su lietuviu"; Vilniaus vyskupas Maciejowski, ne Maciewski; ne Čartoryskis įsteigė 1803 m. Vilniaus universitetą; M. K. Oginskis nedalyvavo jokioj lietuvių delegacijoje 1807 Tilžėje; „duke Radvilas" ir J. Jasinskis nebuvo 1831 m. sukilimo vadai; 1863 m. sukilime dalyvavo A. Mackevičius, ne D. Mackevičius; joks „Lietuviszkasis Balsas" nepasirodė 1874 m. Amerikoje: M. Yčas ne tik nebuvo vienas 1905 m. Vilniaus seimo vadų, bet jis tada dar buvo nebaigęs net gimnazijos Tai tik keletas prabėgomis pastebėtų klaidų: jų galima rasti beveik kiekviename puslapyje. J. Končius laikosi nuomonės, kad svetimas skaitytojas vis vien nieko nežino apie Lietuvą ir kokias nesąmones jam nepatieksi, bus gerai.

Suprantama, kad atsiremiant į klaidingus faktus negalima padaryti ir teisingų išvadų. O tarpais Končius tiesiog klaidina skaitytoją, pavyzdžiui, apibūdindamas Krėvos uniją kaip „friendly cooperation with Poland" (p. 32). Kodėl Vytautas vadinamas „the father of the Lithuanian nation"? (p. 74). Plano atžvilgiu visiškas nesusipratimas Vytautui paskirti 50 puslapių, o visam Mindaugo - Kęstučio laikotarpiui tik 15 p., o tokiam Jonui Sobieskiui tik 1/3 puslapio.

Kaip minėjome, apie J. Končiaus „istoriją" iš viso nebūtų verta kalbėti, jeigu jos nebūtų išleidusi Amerikos Lietuvių Bendruomenė, ant kurios ir krenta didžiausia atsakomybės dalis. Visuomenė turi teisės klausti, kodėl Bendruomenė švaisto pinigus tokiems niekingiems dalykams. Gana jau visokių „Mindaugas the Great" ir kitų misinformacijų už benduomenės pinigus.

V. Trumpa

PASIEKTA VIRŠŪNĖ.

Ši šventė lyg ir užbaigė eilę mūsų šokių švenčių. Lyg ir pasiektas tam tikras organizacijos, bendro plano, programos išdėstymo, atlikimo standartas. Sekančioms šventėms tereikia tik sekti. Gali pavykti ir sklandžiau, ir sunkiau. Bet, jau yra išdirbtas bendras planas, kur reikia darbą pradėti, kaip vykdyti ir kaip šventę pravesti. Naudojantis šia patirtimi, žinoma, galima eiti ir dar vieną žingsnį pirmyn, siekti aukštesnio standarto (ypač šokėjų išdėstyme, masiniame šokių atlikime, kreipiant dėmesį į geresnį technišką šokėjų paruošimą ir šokių atlikimą). Sekantis žingsnis jau bus žymiai sunkesnis. Ir gali būti taip, kad mūsų visų (jaunų ir vyresnių) turimas dabartiniu metu lietuviškiems reikalams entuziazmas (kur reikia darbo, prakaito, laiko ir pinigo), gali būti šiam žingsniui per mažas. Tad džiaukimės tuo ką turime ir mėginkime, su darbščių žmonių pagalba, šventę vėl pakartoti.

L. Sagys

NAUJI SPAUDOS REIŠKINIAI

Mūsų spaudos būklė ne gerėja, o pamažu blogėja. Ir suprantama kodėl. Senų spaudos darbuotojų skaičius mažėja, o prieauglio nedaug. Ir tas pats turi sunkenybių su kalba. Dėl to mūsų spaudoj jau dabar galima pastebėti šių negeistinų reiškinių: 1)spausdinimas jaunimo rašinių su visomis kalbos klaidomis, 2)spausdinimas straipsnių pagyvenusių ar senų žmonių, kurie nemokėjo ir nemoka kalbos tiek, kad jų rašiniai tiktų normaliai spaudai, ir 3)persispausdinimas rašinių iš kitų laikraščių (dažniausiai iš Lietuvos), kartais nežymint, iš kur persispausdinama.

Reikia tik džiaugtis, kad atsiranda jaunų žmonių, rašančių jaunimo ar šiaip spaudai. Bet tokie rašiniai turi atitikti bent minimalius reikalavimus — kitaip jie nebus naudingi. Jeigu rašinys geras savo turiniu, bet turi kalbos klaidų, redakcijos turėtų jas pašalinti. Štai, pavyzdžiui, visai geras sakinys, kurio pabaiga būtinai taisytina: „Žinia apie dar vieną savižudybę Lietuvoj verčia mus prašyti Jūsų pasisakyti ten esančių mūsų brolių ir seserų *žiauria padėtimi*“ (Iš telegramos prez. Nixonui). Pabaiga turėtų būti: . . .pasisakyti *dėl žiaurios padėties*.

Štai pvz. *Nepriklausomoj Lietuvoj* (VI.14) Marija Narkus (Narkutė) parašė neblogą rašinį, siūlydama išeivių ir Lietuvos „tautinės kultūros įsijautimo derinimą“. Rašinys patiks visiems, kurie pasisako už kultūrinį bendravimą ar bendradarbiavimą, tačiau minties reiškimo atžvilgiu jame yra trūkumų. Pvz. „Kažkodėl neprisimena, kad ir jų laikais, jeigu vienas žmogus nusikalto okupanto akimis, jo visa šeima nukentėjo, kad atgrąsinti kitus“ (Tarp kitko, Narkutė siūlo kultūrinį bendravimą „nereikalaujant jokių ypatingų politinių sąlygų prie savųjų prieiti“. Jeigu taip būtų rašoma Maziliausko laikais, būtų šaukiama, kad laikraštis propaguoja politinės laisvės Lietuvai išsižadėjimą).

Tačiau, nepaisant tų trūkumų, reikia skatinti jaunimo pastangas rašyti, ypač kad jų kalba kartais nėra blogesnė už kai kurių senų mūsų laikraščių bendradarbių kalbą. Tuo atžvilgiu mūsų laikraščiai gana nevienodi. Savo metu *Gimtoji Kalba* buvo atkreipusi dėmesį į kai kurių mūsų laikraščių nepatenkinamą būklę tuo atžvilgiu. Šio rašinio autoriui atsitiktinai pateko į rankas *Dirvos* vienas numeris, kuriame nuolatinė jos bendradarbė Em. Čekienė rašo nė kiek ne geriau, negu pradedantys jaunuoliai. Didesnė pusė rašinio būtinai taisytina. Pvz. „Mūsų laisvojo pasaulio lietuviško žodžio patriotinė spauda panašų, tačiau laisvės kraštuose būdama, menkesnį uždavinį už pogrindžio spaudą atlieka, tačiau taip pat labai reikšmingą nuolat skelbdama tėvynės laisvės idėją išeivijoje, palaikydama lietuvybę ir informuodama“ (Tautinė spauda, *Dirva*, 1972.6.28).

Iš tikrųjų tokia „tautinė spauda“, kurioje pilna šitokių ir panašių stiliaus perlų, nedaug tesuteikia naudos. Arba štai dar vienas panašus to paties straipsnio sakinys: „Mūsų spaudos dėka lietuvių tauta buvo paruošta Lietuvos atgimimui iš Rusijos caro priespaudos, sukilimams 1831, 1863, 1905 ir 1918 metais pagaliau laimėjusi, kad lietuviškas spausdintas žodis visu gajumu suklestėjo per 22 nepriklausomo gyvenimo metus“. Iš tikrųjų būtų labai įdomu sužinoti, kokia buvo ta „tautinė spauda“, kuri paruošė Lietuvą 1831 ir 1863 metų sukilimams. Ir taip per visą ilgą straipsnį — sakiniai be jokios tvarkos, be normalios skyrybos bei gramatikos.

Trečias dalykas — svetimų straipsnių persispausdinimas. Persispausdinama (daugiausia iš Lietuvos spaudos) dėl dviejų priežasčių — dėl paties straipsnio įdomumo ir dėl originalios medžiagos (savų bendradarbių) trūkumo. Vienas iš pionierių toje srityje buvo *Nepr. Lietuvos* redaktorius Jonas Kardelis, kuris persispausdindavo ar persifotografuodavo ne tik atskirus straipsnius, bet net ištisus veikalus (romanus). Neturėdamas, matyt, medžiagos, dėjo net Goethės Fausto vertimą. Vadinas, vyksta savotiškas „bendradarbiavimas“, tiksliau sakant, naudojimasis „tarybine“ spauda. Iš esmės tai nieko blogo, kad tauta padeda išeivijai. Tai natūralu. Kartais tokie straipsniai būtini, kai reikia informuoti skaitytojus apie padėtį tėvynėje.

Tačiau už tą paramą išeivija turėtų būti bent šiek tiek dėkinga. Minimalus dėkingumas reiškiamas straipsnio autoriaus ir šaltinio, iš kurio jis paimtas, nurodymu. Deja, kai kurie mūsų laikraščiai to dėkingumo ir net paprasto mandagumo jau nebepripažįsta, — persispausdina straipsnius, nenurodydami ne tik šaltinio, bet net ir autoriaus. Tada atrodo, kad pats redaktorius tuos straipsnius parašė. Tai jau savotiškas plagiatas — spaudos vagystė. Štai pvz., pavartę tik kelis *Nepriklausomos Lietuvos* numerius, pastebėjom šiuos pasisavintus straipsnius — be autoriaus ir be šaltinio nurodymo: Ar sveika valgyti skrudintą duoną (VI.14), Kaip atsirado Nemuno vardas (VI.21), Pavojingos kepenų ligos (VI.28). Tai straipsniai iš Lietuvos spaudos, ką išduoda ir tokie posakiai, kaip „Mūsų respublikoje šis procentas. . .“ Tačiau *Nepr. Lietuva* nusirašo ir iš mūsų spaudos, pvz. (VI.14) straipsnis „Jaunimo kongreso tikslai“ paimtas iš *Aidų* (1972, Nr. 3), nenurodant nei autoriaus, nei vietos. Tame pačiame E. Maziliausko redaguotame laikraštyje tokių dalykų nebūdavo — visada būdavo nurodomas perspausdinamo straipsnio autorius ir šaltinis.

Šiaip ar taip, bent kai kuriems mūsų laikraščiams ateina sunkūs laikai. Gali kilti klausimas, ar verta leisti šiokį tokį laikraštį (bloga kalba, menko turinio, naudojant svetimus straipsnius), ar tokio visai nereikia. Mūsų spaudos žmonės ir Žurnalistų Sąjunga galėtų tą klausimą padiskutuoti, ypač ateinantį madon persispausdinimą svetimų straipsnių, kurie skelbiami kaip savi. Mūsų Žurnalistų Sąjunga, kaipo tokia, neturi aiškaus uždavinio, o tuo pačiu ir savo egzistencijos pateisinimo. Bet gal ji galėtų pasvarstyti spaudos etikos klausimą ir pasisakyti, pavyzdžiui, svetimų straipsnių persispausdinimo reikalu.

A. Daugvydas

O JEIGU SAKADOLSKIS BŪTŲ SUSIDEGINĘS?

Ta rusų revoliucija, tai lyg šešiolikmetė gimnazistė, pirmąkart suaugusių baliun išvesta: vis dairos, ar visi ją mato ir giria.

Maždaug tokiais žodžiais pasakojo savo įspūdžius vienas mūsų žurnalistas, kuriam norom nenorom teko porą savaičių paviešėt Maskvoj 1939 metų rugsėjo gale, tuoj po Lenkijos žlugimo.

Tasai pasakojimas apie revoliuciją gimnazistę — amerikietiškai tariant, debiutantę — dabar kone kasdien prisimena, pasidairius į mūsų išeivinę lietuviją. Nesgi ir mūsų daugumas, lyg „tyneidžerės debiutantės“, tik dairomės ir klausomės, ar kas mus mato, ar kas apie mus rašo, ar kas apie mus kalba.

Mūsų, kaip išeivijos, amžius nebe iš jaunųjų. Bent šiaurinėj Amerikoj, tai jau net organizuotoji lietuvija devintąją dešimtį gyvuoja. Ir jauniausioji, „tremtiniškoji“ banga jau beveik 30 metų kaip iš Lietuvos. Bet debiutantiškas virpėjimas — kad tik „kiti“ mus kaip nors pastebėtų — vis dar neužleidžia vietos subrendusio asmens pasitikėjimui savimi.

Kadai turėdavom „amžinų studentų“, iki vėlyvo amžiaus vis kažką studijuojančių, bet nieko nepabaigiančių. Tik jų studentijoj nebūdavo daugumos. O „amžini debiutantai“ nebejauniklėj mūsų išeivinėj lietuvijoj, regis, vis dar tebesudaro vyraujančią daugumą, ypač vyresniuosiuose veikėjų sluogsniuose.

Darbų ir renginių reikšmę bei vertę daugumas vis dar matuoja tik pagal tai, kiek „kiti“, ypač „didžioji spauda“ bei televizija juos pastebėjo ir bent šį tą parašė, pasakė ar parodė. Daug kas ir daroma vien tik to tikslo tesiekiant, — kad tik parašytų, parodytų. Todėl ir šios vasaros šokių šventė taip daugeliui atrodo *viskas*, o tolesnis Jaunimo kongreso turinys — beveik *niekas*. Mat, apie šokių šventę gi „visa Amerika“ prabilo, o Jaunimo kongreso nei mes patys kaip reikiant nepastebėjom. . . Tūlas tautinio pareigingumo deklamatorius net priekaištauja, kodėl Jaunimo kongresas neatsiliepęs *prideramai* į Lietuvos jaunimo aukas ir *Laisvės Lietuvai* šauksmą.

Šokių šventė tai mūsų tradicinės kultūros tam tikros dalies manifestacija. Jos savitumas, meninis lygis ir netgi atlikėjų kiekis buvo pagrindiniai jos vertingumo elementai. Daugumas, tačiau, jos vertę į padanges iškėlė, remdamiesi tik jai paminėti skirtų eilučių bei minučių kiekiu Čikagos dienraščiuose ir televizijos žiniose. O tos eilutės ir minutės atsirado toli gražu ne dėl vertingojo šventės turinio, o visų pirma, ar net beveik vien dėl ponios Nixonienės pasirodymo joje.

Aišku, ne į Jaunimo kongreso posėdį, o tik į masinį, spalvingą ir be vertėjų suprantamą spektaklį tepritiko ir tebuvo įmanoma kviesti bei prisikviesti tokią didžiai garbingą viešnią. Jaunimo kongresas, net ir iškilmingiausiai atidaromas ir politiškiausiomis bei patriotiškiausiomis kalbomis persotintas, nė iš tolo negalėtų prilygti Šokių šventei, savo pajėgumu pritraukti „kitų“ dėmesiui. O kaip gi čia, Amerikoj, iš pustrečio šimto atstovų ir gal apie du kart tiek kitų dalyvių bei žiūrovų, galėjo bei turėjo *prideramai* atsispindėti dešimčių tūkstančių Kauno, Varėnos, Vilniaus jaunimo vulkaniškieji kantrybės netekimo išsiveržimai?

Nebent. . . Nebent pats kongreso pirmininkas Sakadolskis būtų sušaukęs visą kongresą ir spaudos bei televizijos atstovus į Jaunimo Centro aikštelę, prie aukuro su įrašu *Redde quod debbes*, ten būtų sušukęs *Freedom for Lithuania, now!* ir tuojau ten pat visų akivaizdoj būtų. . . s u s i d e g i n ę s!

O, taip! Tada tai visi būtų kalbėję ir rašę, gal net garsiau, negu apie ponią Nixonienę Šokių šventėj. Būtų rodę ir rašę, koks lietuvių išeivijos jaunimas solidarus su Lietuvai laisvės iš sovietinės priespaudos reikalaujančiu Lietuvos jaunimu. Vlike būtų darbo — surinkti iškarpas, išversti ir išsiuntinėti mūsų laikraščiams, kad tie lietuviškai mums pakartotų, kaip „kiti“ mus pastebėjo ir apie mus rašo.

Nieko panašaus Jaunimo kongresas nepadarė ir nepasiekė. Kongresas tik nutarė sukurti lietuvių išeivijos jaunimo sąjungą ir net išrinko jai vadovus. Nei AP, nei UPI, nei kitos pasaulinės informacijų agentūros savo biuleteniuose to nepaskelbė ir neskelbs. Bet, jeigu tas kongreso padarinys iš žodžio taps kūnu ir įsigyvens tarp mūsų, tai jis ilgainiui bus nepalyginti didesnės vertės tautos ateičiai ir netgi išsilaisvinimo pastangoms, negu visi laimėtieji ar norėtieji mūsų pagarsėjimai „kitų“ akyse.

V. Rastenis

PROVINCIJOS KORESPONDENTAI IR SOSTINĖS REPORTERIAI

Kiekvienas populiaresnis mūsų išeivijos laikraštis turi pastovius korespondentus bent keliose lietuvių kolonijose. Dienraštis *Draugas* didesnėms kolonijoms reguliariai skiria bent puslapį, o ir kiti laikraščiai vietos nesigaili. Ir gerai daro, nes kai kurie korespondentai yra plačiai žinomi spaudos darbuotojai (ar žurnalistai, jei norite), kurie ne tik informuoja apie vietinius įvykius, bet ir juos įdomiai komentuoja ar vertina. Ar tai detroitiškiai Alfonsas Nakas (*Naujienos*) ir R. Selenis (*Draugas*), ar losangeliškis J. Klauseikis, ar bostoniškis J. Jašinskas (*Naujienos*), yra vis, taip sakant, spaudos

JAUNIMO KONGRESAS

NAUJAGIMĖ SĄJUNGA IR GIMNAZISTIŠKA DVASIA

Antrasis Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresas jau praeityje. Jau laikas jį pradėti analizuoti ir vertinti, o tai yra ypatingai sunku neturint laiko perspektyvos. Kongreso vertinimą, be to, vienaip ar kitaip įtaigoja asmeniški pergyvenimai, o pokongresinis nuovargis į kai ką taip pat pesimistiškiau verčia žvelgti. . .

Apibendrinant galima tvirtinti, kad kongresas praėjo sklandžiai ir darniai, numatytuose organizaciniuose rėmuose. Kongreso ruošos komitetai veikė gerai, kartais taip kruopščiai, kad kai kurie atstovai net jų biurokratiškumu nusiskundė. Nuolatiniai užsiregistravimai, naujų kortelių išrašymai ir per griežti kai kurie tvarkos palaikymo paragrafai, iš tiesų rodė rimtą ir kruopštų komitetų darbą. Tačiau, nemanau, kad kas nors išdrįstų kritikuoti tų komitetų darbą, kuris buvo milžiniškas ir atliktas su dideliu pasišventimu. Nors kai kongreso uždarymo komitetas Toronte iširo, teko greitomis pačiai Toronto apylinkės bendruomenės valdybai organizuoti kongreso uždarymą.

Kongresas buvo pravestas keturiais etapais: atidarymas Čikagoje, studijų dienos Kent universitete, stovykla Romuvoje (prie Toronto) ir uždarymas Toronte. Toks kongreso suskaldymas įvyko dėl organizacinio pasidalinimo tarp JAV ir Kanados lietuvių ir, iš kitos pusės, norint jaunimui suteikti aplinką, kurioje jis netrukdomas galėtų laisvai pasireikšti. Tokia tvarka jaunimą, be abejo, skatino daugiau domėtis paskaitomis ir diskusijomis. Žodžiu, buvo atskirtos dienos pasilinksminimui ir informacijų telkimui nuo dienų skirtų rimtam kongreso darbui. Bet toks suskirstymas kartais jaunimui piršo klaidingą nuomonę, kad atidarymo metu ir stovykloje buvusios paskaitos ir pokalbiai skirti ne tiek atstovams, kiek aplamai visuomenei ar dienos programos paįvairinimui.

Pagrindinis kongreso darbas susitelkė studijų dienose, kurios betgi tęsėsi tik tris dienas (jei atmesime paskutinę dieną, kurios metu buvo galima tik prabėgomis jaunimo problemas paliesti). Per šias tris dienas turėjo būti apsvarstytos tokios plačios temos, kaip kad mūsų politika, kultūra, religija, auklėjimas ir t. t. Nenuostabu, kad tokia svarbi problema, kaip jaunimo susiorganizavimas, visai nebuvo liesta iki paskutinio posėdžio, kada vietoj minčių ir pasiūlymų realizavimo teko pradėti nuo pagrindų, svarstant, ar jaunimo susiorganizavimas aplamai reikalingas. Laiko stoka neleido šios temos posėdžio metu išdiskutuoti, tad teko, porą pagrindinių nutarimų padarius, viską perleisti komitetams, kurie vėliau savarankiškai sukurtų organizaciją. Paskyrus vieną dieną tik jaunimo susiorganizavimui aptarti, būtų buvę išvengta per greitų sprendimų ir neaiškumų, kurie tikriausiai ateityje apsunkins Pasaulio Lietuvių Jaunimo Sąjungos veiklą, ypač kad pačios veiklos gairės dar nenustatytos. Taip šios naujos organizacijos įkūrimas buvo pravestas keletos asmenų, daugeliui atstovų net kaip reikiant nesusigaudant, apie ką čia reikalas sukasi. Be abejo, šios jaunimo organizacijos įkūrimas buvo reikalingas, tačiau ir dabar dar liko neaiškus jos pobūdis ir veiklos rėmai. Ar ši organizacija perims Jaunimo Sekcijų veiklą? Ar ji pati stengsis savarankiškai veikti? Ar teturės teisę tik koordinuoti kitų jaunimo organizacijų veiklą? Ar Jaunimo Sekcijos bus uždarytos ir jų pareigas perims Sąjunga? Ar sutiks tie patys Sekcijų vadovai naujoje organizacijoje dirbti? Reikia tikėtis, jog naujosios sąjungos pirmininkas kun. A. Saulaitis šiuos pradinius sunkumus įveiks, ir mes turėsime bendrą ir vieningą jaunimo organizaciją.

Kęstutis Girnius savo straipsnyje „Jaunimo kongreso belaukiant" (*AIDAI* 1972, Nr. 8), siūlė studijų dienose išdiskutuoti išeivijos prasmę, ypač atsižvelgiant į tai, kad vėliausiai po 20 metų šiam jaunimui teks perimti visą lietuvišką veiklą. Parinktos studijų dienų temos nebuvo visiškai tam skirtos, betgi šiuos esminius klausimus paliesti ir išdiskutuoti buvo progos. Tačiau, išskyrus patį Kęstutį Girnių, nei prelegentai, nei diskusijų dalyviai nenorėjo į tai gilintis. Tai buvo paliesta tik netiesioginiai, jog tai visiems žinomas dalykas. O apie krizę, kuri neabejotinai iškils, senesnei kartai pasitraukus, niekas nenorėjo užsiminti. H. Antanaitis (iš Australijos) baigiamoje paskaitoje „Lietuvių išeivija 2000 metais" šios krizės net nenumatė, kadangi, jo nuomone, Lietuvoje padėtis tiek pagerės, kad galės atvykti nauji emigrantai, kurie sustiprins išeiviją. Susidarė vaizdas, kad jaunimas daug optimistiškesnis lietuvybės išlaikymo klausimu, negu mūsų vidurinioji karta. Jis drąsiai siūlo pagerinti lituanistinius kursus, pagyvinti lietuvišką veiklą, lyg tai būtų papraščiausi dalykai, reikalingi tik gero paraginimo. V. Bartusevičiaus (iš Vokietijos) taikli pastaba, kad mes tapsime bekalbe visuomene, atrodo nepergyveno neišlaikė kelionės iš Čikagos į Kentą. . .

Nenorėčiau teigti, kad mūsų jaunimas abejingas ar, ko gero, visai nekritiškas. Kongrese tik neišsipildė platesni lūkesčiai, kad jaunimas pats galėtų savo gyvybinius klausimus kelti ir į juos atsakymus surasti. Tie klausimai buvo vidurinės kartos kelti, jai ir teks juos atsakyti. Kongreso jaunimas gausiai dalyvavo paskaitose, nevengė diskusijų. Bet kongreso jaunimo amžiaus vidurkis buvo labai neaukštas. Tai daugiausia mokiniai ir pirmųjų semestrų studentai. Pasigedome vyresnio Amerikos jaunimo branduolio, kuris jau per eilę metų yra arčiau susipažinęs su lietuviškomis problemomis. Pats jaunimas nusiskundė, kad jų žinios remiasi vientik lituanistinių šeštadieninių mokyklų pamokomis. Šiam jaunimui reikia pripažinti susidomėjimą lietuvybe bei didelę kantrybę išklausyti temas, kurios buvo parinktos mažai atsižvelgiant į jų amžių ir patyrimą.

> *1. Jaunimo susiorganizavimo reikalu*
> *a. Jaunimo Kongresas steigia Pasaulio Lietuvių Jaunimo Sąjungą (PLJS), kuri veiks Pasaulio Lietuvių Bendruomenės (PLB) rėmuose, jungs lietuvių jaunimo organizacijas bei paskirus asmenis ir rūpinsis bendru jaunimo veiklos planavimu bei derinimu;*
> *b. bendravimo ir bendradarbiavimo būdus PLJS sutars su PLB Valdyba;*
>
> *Iš Jaunimo Kongreso nutarimų*

Kongresui trūko lakių minčių ir užmojų. Diskusinių būrelių pranešimuose atsispindėjo ne naujos, savitos, bet iš tėvų paveldėtos mintys, kurias dėl kažkokių tik psichologams suprantamų priežasčių jaunimas perėmė. Tai geros ir doros mintys, labai realios ir vyresnės kartos pagal išgales jau realizuojamos. Ypač politinėje plotmėje naujų siekimų ar pasiūlymų neteko išgirsti. Buvo tik pritariama minčiai daugiau informuotis apie Lietuvos padėtį ir su ja bendradarbiauti. Lauktinas susijaudinimas dėl įvykusių susideginimų Lietuvoje, neįvyko. Rengėjai mano, kad jaunimas aplamai dabar mažiau domisi politika, o daugiau kultūra ir asmeninėm problemom. Iš tiesų, pokalbiai kultūrinėmis ir auklėjimo temomis buvo gyviau diskutuojami ir gausiau lankomi.

Kongreso rezoliucijų ir nutarimų tekstai, rašant šį straipsnį, dar nebuvo paskelbti, nes juos rezoliucijų komitetas dar turi kalbiniai apvalyti ir apipavidalinti. Be abejo, jie skambės gražiai, nors kongreso metu ir trūko naujesnių ar įdomesnių pasiūlymų, o ir iš buvusių dalis nieko daugiau neišreiškė, kaip tik bendrą laikyseną. Bet iš patirties juk žinome, kad iš neapipavidalinto pasiūlymo rezoliucijų komisijos sukuria šmaikščias rezoliucijas. Taip bus ir dabar.

Šio kongreso patyrimas turėtų įtakoti, kad, ruošiant sekantį kongresą, visa programa koncentruotųsi keliose temose, kuriose atspindėtų dabarties ir ateities jaunimo veiklą, liečiant tik konkrečius jaunimo uždavinius. Šį kartą akademinėje programoje Čikagoje temos buvo jaunimui prieinamesnės ir atspindėjo jaunimo vaidmenį lietuviškoje visuomenėje geriau, negu studijų dienose. Bet — akademinėje programoje iš jaunimo tarpo nedaug kas dalyvavo, o studijų dienose, kur jaunimas buvo savo tarpe ir galėjo laisvai diskutuoti, temos buvo daugiau informacinio pobūdžio. O turėjo būti priešingai. Reiktų sudaryti sąlygas, kad, šalia rinktų atstovų, kurių amžius labai jaunas, organizacijos galėtų Kongresan siųsti ir labiau prityrusį vyresnį jaunimą. Tik taip bus visas jaunimas atstovaujamas. Daugiau laiko reikėtų palikti kongresiniam posėdžiui. Ir to tampymo iš vienos vietos į kitą reiktų vengti, nes tai labai suskaldo kongreso programą ir apsunkina bendravimą. Dviejų savaičių vienoje vietoje pilnai užtektų visai kongreso programai deramai pravesti.

Ką atsiekė šis kongresas? Jis sukūrė (nors ir truputi galvotrūkčiais) naują bendrą jaunimo organizaciją. Jis, be abejo, pagyvins jaunimo veiklą atskirose vietovėse. Jo metu buvo perduota daug informacijos, jis suteikė progos susipažinti daugeliui žmonių. Tai ir atitinka R. Sakadolskio „Akiračiuose" išreikštiems kongreso tikslams. Jie buvo visiškai atsiekti. Bet kongresas nepatiekė naujų perspektyvų, nepalietė ateities problemų. Jis praėjo gimnazistiškoje dvasioje. Tik ateityje galėsime galutinai atsakyti, kiek jis paveikė išeivijos jaunimą ar pagyvino jo veiklą.

Artūras Hermanas

žmonės „su stažu". Esu tikras, kad jų straipsnius skaito ne vien jų miestų gyventojai, vedami smalsumo surasti savo ar kaimyno pavardes.

Korespondencijoms iš įvairių kolonijų skiria daug vietos ne tik Čikagoje (kurią įpratome vadinti išeivijos lietuvių sostine), bet ir kitose vietovėse išleidžiama mūsų spauda. Pavyzdžiui, *Dirvoje* gana dažnai užtinkame stambias ir turiningas skiltis iš Europos ar net tolimos Australijos lietuvių gyvenimo. Gi turėti pastovius reporterius sostinėje vadinamiems provincijoms laikraščiams pasidarė beveik prestižo dalykas. Ilgą laiką Brooklyno *Darbininkui* reportažus iš Čikagos rašė Vladas Ramojus, Toronto *Tėviškės žiburiams* sostinės „vargus ir vaizdus" dėstė Edvardas Šulaitis, o Montrealio *Nepriklausomai Lietuvai* (bent pereitais metais) — Jonas Šoliūnas. Visi tie vyrai tiek iš pirmųjų šaltinių patirtomis žiniomis, tiek ir originaliais komentarais sugebėjo sudominti ne vien provincijos lietuvius, bet ir sostinės skaitytojus, provincijos laikraščius prenumeruojančius.

Paskutiniuoju metu bene populiariausiu sostinės korespondentu pasidarė Bal. Brazdžionis. Jo skiltis, pavadinta „Po Čikagos dangum", šiandien užtinkama *Europos lietuvyje*, *Darbininke* ir *Nepriklausomoje Lietuvoje*. Šios skilties charakteringiausias bruožas yra tas, kad didelė dalis joje dedamos informacijos remiasi ne korespondento betarpiška patirtimi, bet . . .Čikagos lietuvių spauda. Bandydamas šitaip surinktą medžiagą „perviršinti" ir ją perduoti savais žodžiais, korespondentas ne kartą sukuria „faktų", kuriuos *vargiai beatpažintų ir paliestieji asmenys. Štai,* 1972.VII.12 *Nepriklausomoje Lietuvoje* jis rašo:

„NAUJAS VIENETAS. Mes visi džiaugėmės, kad iš jaunimo tarpo susidarė styginis kvartetas iš K. Valaitienės, N. Linkevičiūtės, Vyt. Nako ir Bern. Prapuolenio, vadovaujant D. Juknevičiūtei. Sveikiname. Būtų labai gera turėti vyrų kvartetą, kitus mažus vienetus, nes didieji ansambliai ar chorai, sunku *pasikviesti į radijo, TV ir kitus programas.*" (Kalba netaisyta. *Darbininke* ši žinia jau gerokai sutrumpėjusi, o taipgi be kalbos ir korektūros klaidų).

Jeigu korespondentas iš tikrųjų žino ką šneka, išeitų, jog bevaidindami Dalios Juknevičiūtės režisuotame Kosto Ostrausko „Kvartete" jo išvardinti vaidintojai taip „susigrojo", kad nutarė ne tik muzikantais pasidaryti, bet ir kvartetą sudaryti! . . Sveikinti ir džiaugtis tikrai būtų pagrindo! . .

Reikėtų Bal. Brazdžionį pagirti bent už tai, kad net būdamas trijų laikraščių užangažuotas apie tuos pačius įvykius informuoti, į kiekvieną jų jis šiek tiek kitaip rašo. O gal ir tai nėra jo, o redaktorių nuopelnai? Jeigu taip, tai ar ne geriau būtų, vietoj pasikliovus korespondento vaizduote, naudotis žymiai patikimesniais pirminiais šaltiniais, pavyzdžiui, kad ir Čikagiške lietuviška spauda?

Algirdas T. Antanaitis

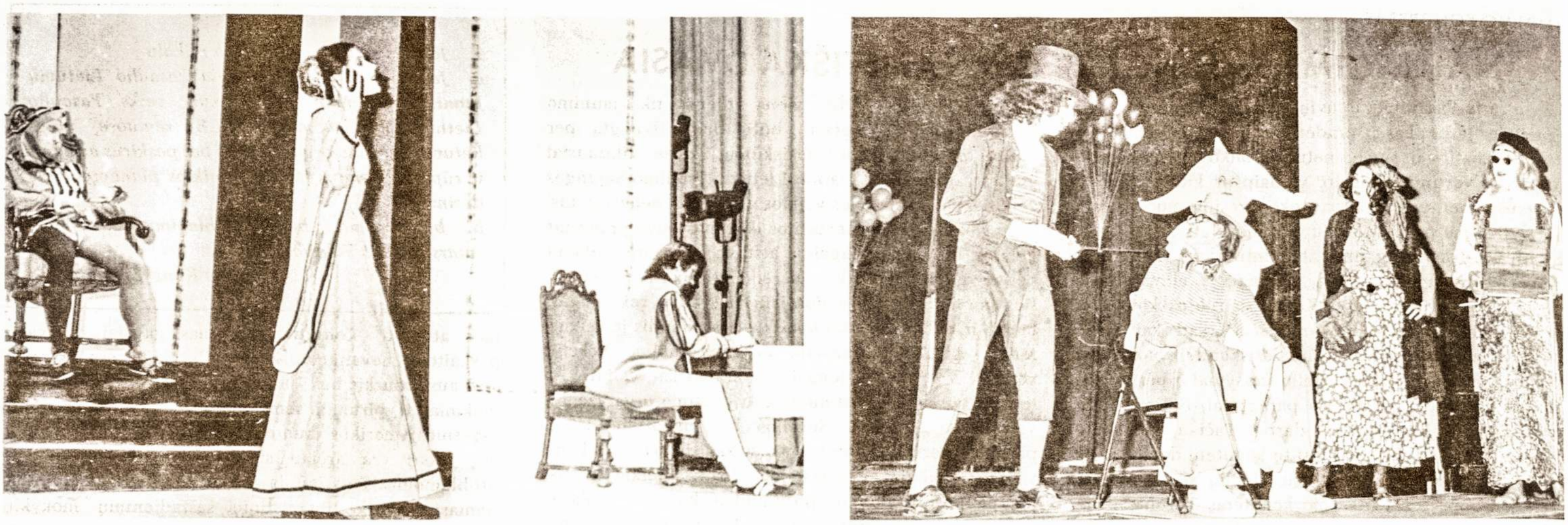

Scenos iš „Barboros Radvilaitės" (kairėje) ir „Mamutų medžioklės" pastatymų Čikagoje Jaunimo Kongreso metu.

TEATRAS IR FILMAS JAUNIMO KONGRESE

NUO KLASIKOS IKI ABSURDO

Sceninė dramos interpretacija Antrajame Jaunimo kongrese buvo tikrai gausiai atstovaujama. Veikalų (ar jų ištraukų) suvaidinta daugiau, negu prieš pusmetį įvykusiame Antrajame teatro festivalyje. Neskaitant kongreso atidarymo vakarą (birželio 30) Menės salėje Antro Kaimo išpildytos humoristinės programos (kuri buvo suruošta privačia iniciatyva, pastatymo pelną skiriant Jaunimo kongresui), čikagiečiai ir svečiai poros vakarų bėgyje turėjo progos matyti bent keturių dramos veikalų pastatymus, taigi gal net daugiau, negu jų būna per ištisus reguliarius sezonus.

Sekmadienio vakaro pirmąjį spektaklį — Stasio Pilkos suredaguotą Vinco Krėvės istorinę dramą „Skirgaila" — kai kurie žiūrovai jau buvo matę prieš mėnesį (žiūr. recenziją gegužės mėn. *Akiračiuose*). Šis pastatymas nuo premjeros skyrėsi tuo, kad buvo dar labiau sutrumpintas ir pašalinti kai kurie, daugiau paviršutiniški, trūkumai: užbaigtos ir perdažytos dekoracinės kolonos, vietomis sustiprintas apšvietimas, papildytos vaidintojų aprangos detalės, pora atskirų scenų sujungta krūvon, tuo nors dalinai pateisinant kiek neskoningą butaforinį scenos apstatymą... Būdami mažiau tekstiniai apkrauti patys vaidintojai jautėsi laisviau ir tvirčiau, nors visumoje savo roles atliko kiek daugiau mechaniškai negu premjeros metu. Tačiau esminės premjerą slėgusios ydos (nebuvimas vidinio ryšio tarp visumos ir detalių, vaidintojų tarpusavio „susižaidimo" stoka, etc.) lydėjo ir šį pastatymą.

Vienas iš ryškiausių bruožų „Skirgailos" pastatyme buvo akivaizdus vaidintojų nelygumas talento, pajėgumo ar pasiruošimo prasme ir režisierės (Marijos Smilgaitės) nesugebėjimas iš to išplaukiančius kontrastus efektingiau išlyginti. Tarp Skirgailą vaidinusio Juozo Raudonio, ištempusio visą pastatymą virš vidutinio mėgėjiškumo ribos ir mažesnes roles išpildžiusių jaunųjų vaidintojų, čia rikiavosi, sakytum, įvairių kartų, mokyklų ar pažiūrų margumynas, iš kurio sulipdyti patvaresnį vienetą galėjo tik stipri ranka.

Visiškai priešingą įspūdį darė Žvaigždikio II sambūris, pastatęs Juozo Grušo naujojo veikalo „Barbora Radvilaitė" ištraukas. Bostoniškis pastatymas rėmėsi visų vaidintojų ansambliu, gana drausmingu, pavyzdingai tarpusavy susirepetavusiu, gerai įsisavinusiu vaidinamą tekstą ir jį perdavusiu laisvai, su deramu pasitikėjimu. Šiuo atveju bene didžiausias bostoniečių režisieriaus Algirdo Antanavičiaus nuopelnas ir buvo visų scenos elementų darnus „suorkestravimas", šiuo terminu apimant ne vien grynai vaidybinę, bet ir daugiau techniška pastatymo pusę, kaip dekoracijas ir jų perstatinėjimą, apšvietimą, muzikinę palydą ir gerai išdėstytą garsiakalbių sistemą, etc. Buvo aišku, kad bostoniečiai viską ne tik detaliai suplanavo, bet taipgi išbandė ir patikrino, ko anaiptol nebūtų galima pasakyti apie čikagiečius, per dažnai, atrodo, pasikliovusius savo laime, ar besitikėjusius kažkokių stebuklų...

Iš bostoniškių vaidintojų reikėtų išskirti Boną Sforzą vaidinusią Laimą Antanavičiūtę ir Algirdą Makaitį Radvilos Juodojo rolėje, o dalinai ir Birutę Vaičjurgytę, atlikusią titulinį Barboros Radvilaitės vaidmenį. Ir tai ne todėl, kad jie būtų sukūrę pažymėtinus charakterius, bet dėl to, kad scenoje jie laikėsi natūraliausiai.

Istorinių charakterių kurti bostoniečiai, atrodo, sąmoningai nesistengė ar net nebandė. Bona ir Barbora, Radvilos ir Žygimantas iš tikrųjų viens nuo kito daugiau skyrėsi tik drabužiais ir (istorijos jau apspręsta ir veikalo padiktuota) padėtimi, o ne amžiumi, būdu, temperamentu, giminystės ryšiais, žmogiškomis emocijomis, ar kitais vidiniais ar įgimtais bruožais. Vaidintojai jautėsi ne pašaukti iš naujo išgyventi įvykusią tragediją, bet akiai ir ausiai maloniais reginiais atpasakoti visiems jau žinomą istoriją, gilesnės motyvacijos neieškant nė veikalo eilutėse, nė tarp eilučių. Koncertinę formą suponavo ir dekoracijų užuominos, susidedančios iš kelių taupiai ornamentuotų plokščių ir poros paaukštinimų, o taipgi juoston įrašytos muzikinės tarpveiksminės įtarpos, lygiai ir vienodai (bene klavesinu) atliktos. Daugumoje vaidintojai eiliuotą J. Grušo tekstą perdavė gana aiškiai ir švariai. Ausį rėžė tik kirčio klaidų gausumas.

Turiniu tragiška istorinė drama bostoniečių pastatyme iš tikrųjų žiūrovo nesukrėtė ir istorijos jam neatskleidė, palikdama lengvą, kiek melancholiškai sentimentalų įspūdį, ilgiau įsimenantį spalvomis ir nuotaika. Su šitokia Algirdo Antanavičiaus šios dramos interpretacija, žinoma, galima nesutikti, tačiau reikia pripažinti, kad išpildymo prasme jis savo ir vaidintojų potenciją gana gerai išnaudojo.

Spalvingumas, elegancija, nuotaika būtų taipgi tinkamiausi epitetai Dalios Juknevičiūtės režisuotam Kosto Ostrausko „Kvartetui" apibūdinti. Tiek vaidintojai, tiek režisierė šių epitetų turėtų jaustis netgi labiau nusipelnę dėl to, kad vargu ko nors daugiau ir pats dramaturgas šiuo savo bene originaliausiu ir avangardiškiausiu vienaveiksmiu siekė.

D. Juknevičiūtės režisūrinį darbą lengvino gerai išbalansuota vaidintojų grupė, kurią sudarė: Karilė Valaitienė, Nerija Linkevičiūtė, Bernardas Prapuolenis ir Vytautas Nakas. Juos riša ne tik gana artimas amžius ar panašios sceninės patirtys, bet taipgi muzikiniai polinkiai ar ambicijos sceninės interpretacijos kryptimi.

Kiekvienam vaidintojui savo individualybę plačiau atskleisti šis trumpas (maždaug pusvalandžio) vaidinimas nedavė nė progos, tačiau veikėjai pasirodė pakankamai skirtingi, įdomūs, sugebantys vieną kitą bruožą net ir stipriau paryškinti (pvz.: B. Prapuolenio perdėtas nervingumas, N. Linkevičiūtės mistiškas uždarumas). Pažymėtinas betgi jų tarpusavis susižaidimas, kurio taip pasigęsta kituose šio kongreso pastatymuose...

O vis dėlto „Kvartetas" daugumos žiūrovų ... nepasiekė. Ir tai ne tiek dėl savo „avangardiškumo", kiek dėl aiškiai kamerinio pobūdžio. Judriais žiūrovais perpildyta nevėsinama didžioji Jaunimo Centro salė, apsupta už pravirų langų triukšmaujančio šokių belaukiančio jaunimo, kameriniams pastatymams gerokai perdidelė scena, nesudarė šiam veikalui būtinos jaukios ir intymios atmosferos. Dauguma pagalbinių elementų (skaidrės, magnetofono juostos įrašai, filmo įtarpos) nebuvo pateisinta kaip integrali vaidinimo dalis, o be jų spektakliui pritrūko ne tik įtampos, bet ir jungties. (Girdėta, jog buvo techniškų kliūčių: kažkas užmynęs ant vielos ir išjungęs garsiakalbius, be kurių juostosna įrašytos dalys nebuvo pakankamai gerai girdimos. Tačiau ir tai nepašalina abejonių dėl jų derinimosi su pastatymo visuma ar net reikalingumo).

Yra sakoma: viskas gerai, kas gerai baigiasi. Gaila tik, kad kongreso draminės dalies atveju išėjo visiškai priešingai. Ji buvo užbaigta Lietuvoje gyvenančio dramaturgo Kazio Sajos veikalu „Mamutų medžioklė", kurio Marija Smilgaitė, atrodo, nespėjo surežisuoti, o bent pusė vaidintojų — netgi tekstų pakenčiamai išmokti... Kaip ir „Skirgailos" atveju, taip ir čia, užsimota buvo plačiai ir padaryti gana geri apmatai, betgi ataudimo darbas nebuvo dorai pradėtas. Jeigu pirmoji veikalo dalis jau kėlė įspūdį bent repeticijos (tokioje pasiruošimo fazėje, kurioje režisierius turi pagrindo pasijusti darbą įstatęs į geras vėžes), tai antroji dalis ir tokį įspūdį negailestingai išblaškė...

To, kas matyta įžvalgesniam žiūrovui pakako apie K. Sajos veikalą susidaryti itin gerą nuomonę. „Mamutų medžioklė" sukirpta absurdo teatro klasikų (S. Beckett'o, E. Ionesco) ankstyvosios kūrybos pavyzdžiu. Grupė keistų tipų keliauja į kažkokią šventę, kuri vyksta kažkur netoliese, bet jos niekada nepasiekia. Veikalas pilnas alegorinių užuominų, šmaikščių posakių, sąmojingų replikų ir daug kitokios dėkingos medžiagos įdomiems ir spalvingiems charakteriams sukurti. Iš pagrindinių veikėjų, deja, tąja medžiaga tinkamai tepasinaudojo tik Lydija Jadviršytė, sukūrusi vientisą, simpatingą ir žaismingą Vienuolės charakterį. Jos vertu partneriu tepasirodė tik Linas Regis, Kaminkrėčio rolėje. (Ryžtantis pastoviau lietuviškoje scenoje rodytis, jam reikėtų sulietuvinti kai kurių priebalsių ar dvibalsių fonetinį tarimą.) Taipgi, visus nustebino Vidmantas Juodgudis, epizodiniuose Girtuoklio ir Skėčių Pardavėjo vaidmenyse parodęs neabejotiną komedinio tipo aktoriaus talentą. (Matę V. Juodgudį „Skirgailoje", kur Vartenbergo vaidmenį jis visai netiko, negalėjo patikėti, kad tai tas pats vaidintojas.) Gaila, kad visi talento žybtelėjimai liko partizaniškomis pastangomis, nepajėgiančiomis išgelbėti šio neeilinio veikalo pastatymą.

Paskutinieji du pastatymai jauną ir gabią režisierę M. Smilgaitę turėjo įtikinti, kad pasisekimas scenoje

JAUNIMO KONGRESO POKALBIAI

CENZŪRA, CENZŪRA, CENZŪRA!

Viena iš įdomiausių Jaunimo kongreso programos Čikagoje dalių buvo diskusijos „Jaunimas ir spauda".

Šioms diskusijoms pirmininkavo J. Reizgytė (iš Australijos). Ji taip pat daugiausia kalbėjo apie naujo, bendro viso pasaulio lietuvių jaunimui laikraščio reikalingumą. Pirmininkė atrodo turi spaudos darbo patirties, ir daug entuziazmo (protarpiais atrodė, jog čia pat, prie stalo, ji ir pabaigs redaguoti šio būsimo laikraščio pirmąjį numerį).

Torontietė R. Sakalaitė kalbėjo apie esamą išeivijos jaunimo spaudą. Detroitietis R. Selenis bandė paliesti klausimą, kokia turėtų būti išeivijos spauda. Jis taip pat pasidalino savo bendradarbiavimo lietuviškoje spaudoje patirtimi. Svarbiausias, betgi, R. Selenio rūpestis — gauti iš vyresniosios kartos pinigų Bostone G. Karoso leidžiamam jaunimo laikraštėliui (kurį nuo dabar leis pats R. Selenis).

J. Jonikaitė bandė apibūdinti, kas jaunimui išeivijos spaudoje patinka ir kas ne.

Buvo ir daugiau jaunimo pasisakymų. Kanadietė J. Staniulytė skundėsi, kad per daug imantri laikraščių kalba ir stilius jaunimui sunkiai suprantami; kad po „kalbos taisymo" priedanga redaktoriai pakeičia jaunų bendradarbių mintis. Trečios kartos Brazilijos išeivis A. Steponaitis ieškojo pagalbos savo krašto lietuvių jaunimui ir spaudai (lietuviškai mes truputį pramokome tik iš tėvų; lietuviškų mokyklų nėra; trūksta ne tik knygų, bet net paprasčiausio lietuvių k. žodyno).

Kokie galėtų būti bendresni šio pokalbio apibūdinimai?

Visų pirma, visi jaunieji skundėsi išeivijos spaudos cenzūra. Joks kitas žodis diskusijose nesikartojo dažniau, kaip „cenzūra". Cenzūra, cenzūra, cenzūra. Kodėl?! Nebuvo jokios abejonės, kad žodis „cenzūra" jaunimui — keiksmažodis. Kai kurie jauni žmonės netgi pareiškė, kad jie nemato esminio skirtumo tarp išorinės spaudos cenzūros Lietuvoje ir vidinės, pačių sau užsidėtos, išeivijoje.

Vyresniesiems diskusijos galėjo būti puikia proga pasiklausyti ir išgirsti, kaip lietuviška spauda atrodo jauniems žmonėms, kokie jai daromi priekaištai (nesvarbu — teisingi ar klaidingi), kokie pageidavimai, kokios nuotaikos, kas spaudoje jauną žmogų patraukia, ir kas atstumia.

Diskusijose kalbėjo daug vyresnio amžiaus spaudos atstovų. Ką kalbėjo jaunimas — dauguma vyresniųjų arba neklausė, arba negirdėjo. Jiems svarbiau buvo ne klausyti, bet išsakyti savo „teisybę" ir savo laikraščių reklamą.

Jaunimo Kongresui finansuoti buvo sutelkta apie $100,000. To vajaus galva — dr. Juozas Kazickas.

Nekartą diskusijose buvo iškilęs lietuvių ir kitų kalbų klausimas. To negirdėjo laikraščio administratorius, kalbėjęs apie „lisuvėnijan heritedž" — miglotus debesėlius angliškai nesuprantantiems jaunimo atstovams.

Draugo atstovai aiškino, kad cenzūros spaudoje nėra. Kad *Drauge* yra skyrius, kuris vadinasi „Žvaigždutė".

Beveik visi laikraščių atstovai ir redaktoriai bėgiojo į priekį jaunimo „pasveikinti". Visi jie aiškino, kad jų laikraštis geras, kad jis jaunimą labai myli, kad jaunimas jiems patinka, kad jie nori, jog jaunimas juos skaitytų ir jiems rašytų. Netgi, kad jų „paveiksluotuose magazinuose" yra daug jaunimo nuotraukų (kurias suprasti galima ir lietuviškai nemokant).

Kartą per penkis metus, jaunimas iš įvairių kraštų gavo progos pora valandų pasikalbėti jiems rūpimais spaudos klausimais. Vyresnieji spaudos atstovai neatsispyrė pagundai „pavogti" savo biznio reklamai. Nuobodi, pigi, neapmokėta, „sveikinimų" forma pridengta reklama, pavogusi didelę dalį diskusijų laiko, buvo, mano nuomone, labai akivaizdi vyresniųjų nenuoširdumo jauniesiems demonstracija.

Išgirsti jaunesniųjų išsakytus rūpesčius spauda buvo verta ir svarbu. Išspręsti spaudos bėdas — tai jau vyresniųjų uždavinys. Naivu būtų tikėtis, kad jaunimas išleis įdomų laikraštį, jei laikraščių tokiais padaryti nesugeba daugiau patyrimo turintieji. Vyresniųjų išlaikomas „jaunimo" laikraštis tebus tik toks, koks patinka ne jaunimui, bet jį išlaikančiai vyresniųjų grupei.

Kongresas davė progą spaudai susipažinti su spauda tebesidominčia jaunimo dalimi. Ar spauda sugebės tuo „susitikimu su jaunais skaitytojais" pasinaudoti, parodys ateitis.

(z. v. r.)

---

nėra atsitiktinumas, bet ilgo ir kantraus darbo vaisius. Žinant, jog visi čikagiečių spektakliai buvo „iškepti" per paskutines kelias savaites prieš kongresą, jų nepasisekimu nereikėtų stebėtis.

KAUPO IR RUZGAIČIO FILMAI

Mažiausiai garsintas, žiūrovų lankytas ir spaudoje komentuotas Jaunimo kongreso įvykis buvo taip vadinamas Filmų festivalis, dėl eksponuojamų kūrinių pobūdžio pačių rengėjų priskirtas ne draminei, bet fotografinei sričiai. Iš tikrųjų didesnio publikos dėmesio jis gal mažiausiai ir užsitarnavo. Iš jaunimo jame tedalyvavo vos trys filmininkai, su šešiais trumpo metražo filmais, kurių tik Al. Ruzgaičio „Aaeon" išsiskyrė tiek originalumu, tiek menine verte. Pirmąją premiją jis ir laimėjo, galima sakyti, be rimtesnių varžybų.

„Aaeon" yra „psichideliško" tipo kūrinys, tirštas kaleidoskopiškai besikeičiančiais suabstraktintais vaizdais, įvairiomis spalvomis montažiniu būdu klojamais viens ant kito, viens kitą stelbiančiais, ištirpstančiais ir vėl iškylančiais kitokiomis formomis, nuolat stiprėjantiems nejaukiems elektroninio tipo ar erdvės muzikos garsams įkyriai palydint.

Šio filmo, pilno šiurpą keliančio judėsio, košmariškai siaubingos ir nuostabiai spalvingos eksplozijos, veik skaudinančią įtampą kurstančio garso, turinį nusakyti būtų neįmanoma. Tačiau, ar jis vaizduotų pasaulio pradžią ar jo galą, juo sugebama žiūrovo atmintin įrėžti sunkiai išdildomą įspūdį.

Antroji premija paskirta Algiui Kaupui už fotografavimą spalvotame filme „August T", kuris tebuvo vienintėlis konvencinio tipo fikcinis kūrinėlis, su standartiniu scenarijum, aktoriais, etc. Algio Kaupo fotografija pakankamai išradinga, aiški ir iš viso techniškai be priekaištų atlikta, išskirtino kūrybingumo ar originalumo neparodant.

Beveik tą patį būtų galima pasakyti ir apie kitus tris (nespalvotus) to paties A. Kaupo filmus, kurių įdomiausias — „Voices in the Street", vaizduoja protesto prieš Vietnamo karą demonstracijas. Didesnę dalį vyresnės kartos žiūrovų šis filmas papiktino vienšališka tendencija, betgi šitokios reakcijos matomai filmu ir buvo siekta. Nemanau, kad juo būtų buvę patenkinti ir propaguojamai idėjai neutralūs arba jai pritariantys žiūrovai, visų pirma dėl naiviai atviro ir įkyriai didaktiško tos idėjos pristatymo metodo.

Abu jauni filmininkai, atrodo, savo amatą moka gerai, tačiau turi vieną visur prasikišančią ydą: saiko stoką. Jų polinkis iš adatos skaldyti vežimą, viską pertempti, pabrėžtinai kartoti tai, kas jau pasakyta, (arba šiaip žinoma ir aišku) atbukina žiūrovo dėmesį ir toms savybėms, kurios to dėmesio užsitarnauja. Visi filmai, neišskiriant nė pirmąją premiją laimėjusio, žymiai pagerėtų „nusunkus vandenį", atmetus didelę dalį „refrenų" ir įkyrios monotoniškos pilkumos. Tikėti, kad žiūrovas bus pririšamas nuolat atakuojant jo kantrybę, yra naivu.

(titas g.)

JAUNIMAS, ORGANIZACIJOS, BENDRUOMENĖ

Pokalbis tema „Jaunimo organizacijos" vyko šeštadienio priešpiety. Vadovavo Juozas Gaila, vyresnio amžiaus asmuo, dalyvavo už jį žymiai jaunesni: Almis Kuolas (ateitininkas), Nijolė Šlapelytė (skautė akademikė) ir Mykolas Drunga (santarietis - šviesietis). (Neo - lituanų atstovė Daiva Vaitkevičiūtė dėl darbų nesuspėjo atvykti iki pačios pabaigos). Anot vadovo, pokalbio tikslas turėjęs būti trumpas jaunimo organizacijų praeities bei paskirties pristatymas. Nors kalbėtojai vietomis šnekėjo nenuobodžiai, patsai simpoziumas pasirodė nepanašus nei į kuolą, nei į mietą. Tiems klausytojams, kurie, aktyviau reiškiasi lietuviškoj veikloj ir apie išeiviškas, ypačiai gi šiaurės Amerikos jaunimo organizacijas turi šiokį tokį nusimanymą, šis simpoziumas negalėjo nieko duoti: kalbėtojų pasisakymai buvo trumpi, dažnai bendri ir kartojantys žinomus dalykus. Tuo tarpu tie klausytojai, o jų buvo daug, kurie atvykę iš mažesnių ar tolimesnių kolonijų, mažai tepatyrę sutelktinės veiklos pagrindinių jaunimo sambūrių rėmuose, tie klausytojai irgi tur būt negalėjo apie kalbamąjį objektą susidaryti kiek naudingesnio vaizdo: simpozininkų pastabos buvo arba nepilnos, arba darė aliuzijas į vietinio pobūdžio ir jaunime plačiau nežinomus klausimėlius. Šis simpoziumas būtų daug geriau tikęs į studijų dienų programą, kur daugiau laiko ir palankesnė atidžiam svarstymui aplinka.

Pirmadienio popietę vykęs pokalbis „Jaunimo vieta Lietuvių Bendruomenėje" laikytinas vos vos pasisekusiu. Moderuojant Arvydui Barzdukui, šnekėjo Antanas Dambriūnas, Mykolas Drunga ir Laima Nainytė. Buvo iškelta eilė įdomių pasiūlymų, jų tarpe Nainytės pasiūlymas įsteigti pasaulio lietuvių jaunimo organizaciją pagal katalikų „Pax Romana" modelį. Tačiau, nei šisai pasiūlymas, vėlesnėje kongreso eigoje radęs pritarimo bei įkūnijimo, nei Nainytės ir Drungos išdėstyti būdai sustiprinti lituanistinių mokyklų pajėgumą, nei kiti visų trijų dalyvių provokuojantys pasisakymai pokalbyje nebuvo plačiau išdiskutuoti, kadangi moderatoriaus planas reikalavo per trumpą laiką paliesti daugybę klausimų, jais perbėgant tartum pirštais per arfos stygas, gražesnio sąskambio neišgaunant. Tarp visos eilės užkliudytų klausimų buvo sekantys: LB paskirtis; jaunimo įtraukimas į LB veiklą; jaunimo pažiūros į kultūros ir politikos dichtomiją; į ALT - os ir LB konfliktą; jaunimo prisidėjimas prie lietuviškojo švietimo. Kiekvienas šių klausimų vertas atskiro pokalbio (kaip kad ir dažna vieno ar kito pokalbininko netingi mintis). Vienok, kadangi šiuo atveju ties nieku nebuvo plačiau apsistota, simpoziumas neišvystė logiško tęstinumo ir dirginančios įtampos. Buvo nuobodus, nors atsižvelgiant į dalyvių bei vadovo patirtį, tokiu galėjo ir nebūti.

(m. d.)

LIETUVOS UNIVERSITETAS

NUOBODI IR VERTINGA KNYGA

Išeivijoje yra nemaža žmonių, anksčiau dirbusių Lietuvos universitetuose. Jų organizacija — Lietuvių profesorių draugija Amerikoje — sugebėjo išlikti ištikima dar iš Lietuvos atsivežtiems prisiminimams, jaunų dienų įspūdžiams ir draugystei. Gal dėl to, draugijoje beveik nėra jaunesnių, jau išeivijoje į universitetinį gyvenimą įaugusių žmonių. Ir tai reiškia, jog kasmet tampa vis aktualesnis savos organizacijos paminklo klausimas.

Tokį paminklą — didelį ir vertingą — profesorių draugija sau ir pasistatė, išleisdama knygą „Lietuvos Universitetas 1579 - 1803 - 1922".

DU PO VIENA KEPURE

Savo dydžiu paminklas labai įspūdingas — knygoje 896 puslapiai. Švariai, ant gero popieriaus atspausdinta, kietais drobiniais viršeliais knyga išoriniai sudaro gerą įspūdį.

Žymiai sunkiau yra vertinti jos turinį. O tai todėl, jog iš tikrųjų čia yra ne viena, o dvi, ir tai labai skirtingos knygos.

Vieną atskirą knygą galėtų sudaryti pirmoji dalis — Antano Rukšos parašyta Lietuvos universitetų istorija. Tiek savo dydžiu (346 puslapiai), tiek kruopštumu (588 išnašos!), ši dalis labai skirtinga nuo likusių trijų. Ir pasakyti apie ją galime daug ką gero.

Visų pirma, dėmesį atkreipia šios dalies objektyvumas. Universiteto gyvenime, ypač nepriklausomybės metais, buvo ir nemažai tokių atvejų, kai kietai ir aštriai susikirsdavo skirtingos pažiūros. Ypač tai ryšku universiteto autonomijos, teologijos - filosofijos „katalikiško universiteto" bendrame universitete) ir kituose klausimuose. Tokiais atvejais autorius, kaip labai reta mūsuose, rūpestingai pristato „abi tiesas". Dar daugiau — ginčytinais klausimais autorius nesistengia skaitytojui įpiršti savo pažiūras. Dažnai netgi neaišku, ką tuo ar kitu ginčytinu klausimu jis pats galvoja. O tai skaitytojui palieka rimto ir atsakingo darbo įspūdį.

Specialistai istorikai gal ir ras ką nors kritikuotina A. Rukšos darbe — eiliniam skaitytojui ši knygos dalis palieka labai gerą įspūdį.

FAKULTETAI

Antroje knygos dalyje aprašomi atskiri 1922 - 44 metais Kaune veikę fakultetai ir kaikurie jų skyriai. Šios knygos dalies jau nebegalime laikyti rimta 1922 - 40 m. Kauno universiteto studija vien todėl, kad medžiaga čia labai marga. Vienas autorius pamini savo fakulteto mokslo planus, kitas — ne. Vienam daugiausia rūpi dėstytojai, kitam algos, trečiam ginčai su tautininkų valdžia. Visa tai — vertinga žaliava studijai, bet dar ne studija. Fakultetų aprašymų spragas užpildė red. Pranas Čepėnas (pats vienas, o kaikur su Albinos Čepėnienės talka).

Knygos redaktorių atrodo norėta, kad šioje dalyje rastų vietos netik fakultetai, bet visas universitetas — bibliotekos, skaityklos, studentų organizacijos. Studentiškų organizacijų aprašinėtojams nevisur tai pavyko. Daugelis jų — gan nuobodi lietuviškų „buršenšaftų" buhalterija: skaičiai, vardai, datos, nuopelnai. Trūksta tik. . . gyvenimo.

Trečioji knygos dalis — atsiminimai. Ji turėtų būti pati įdomiausia.

Vertingiausi čia, be abejo, Mykolo Biržiškos atsiminimai apie vokiečių okupacijos laikotarpį. Įdomūs jie nevien todėl, kad jų autorius tuo metu buvo Vilniaus universiteto rektorius ir dėl to paliečia klausimus, su kuriais jam teko susidurti „iš pareigos". Autorius rašo netik apie savo darbą, kliūtis, sąlygas. Toji perspektyva, kurioje pro universiteto rektoriaus patirtį atsispindi tuometiniai mūsų tautos gyvenimo, kultūros ir likimo klausimai, išskiria šį straipsnį iš kitų — siauresnių, blankesnių, asmeniškesnių.

APIE GERIAUSIUS IR BLOGIAUSIUS

Likusieji šios dalies straipsniai labai įvairūs. Šalia įdomių prisiminimų, lygia greta rikiuojasi asmeniški pasigyrimai, senos „teisybės" ieškojimai, netgi banalybės. Pats sensacingiausias — Z. Ivinskio straipsnis apie prof. K. Pakštą. Pakštas, atrodo, buvo gan spalvinga ir įspūdinga asmenybė. Todėl ir išeivijoje apie jį rašyta žymiai daugiau, negu apie kitus Nepriklausomybės laikotarpio profesorius. Susidarė lyg ir savotiškas Pakšto mitas. Užtai ir Z. Ivinskio prisiminimai apie savo gerą bičiulį nuskamba lyg sensacija. Mandagiai, santūriai, bet ir neatlaidžiai čia nupieštas vaizdas, kokio nenorėtų joks mokslininkas neparuoštos paskaitos, nukrypimai į lankas nuo pagrindinės temos, rimtesnių studentų išbėgiojimas (liko tik mergaitės!). Atrodo, lyg Pakštas būtų buvęs vienas iš menkiausių universitete mokslininkų ir dėstytojų. Šiam įspūdžiui paremti Ivinskis dar pamini, jog ir Amerikon emigravęs prof. Pakštas neišsilaikė pastoviau kuriame nors universitete. Tai šen, tai ten, kongreso bibliotekon, net kareivius rusų kalbos mokyti jam tekę. Gan savotiškas ir prof. Ivinskio pasiaiškinimas, kodėl jis dabar tokį neigiamą savo bičiulio vaizdą nupiešė. Mat, Vilniuje tokias mintis Ivinskis į savo dienoraštį buvo užsirašęs, o bolševikai radę jas paskelbė viešai. Teko, atrodo, Ivinskiui nemaloni pareiga paliudyti šitų atsiminimų teisingumą.

Tėvas Stanislovas Varševickis, pirmasis Vilniaus Kolegijos rektorius, vaizduojamas kaip būsimojo Lenkijos karaliaus Zigmanto Vazos auklėtojas.

Kaip ten bebūtų, sunku suprasti, kodėl redaktorius tokį straipsnį talpino, juo labiau, kad knygoje nėra išskirtino dėmesio visai eilei pačių žymiausių universiteto mokslininkų (Roemerio, Čepinskio, Kolupailos, Ivanausko) ar pradininkų (Z. Žemaičio ir kt.). Kuo, tad, pateisinti tokį išskirtinį dėmesį vienam iš silpnesniųjų? Atrodo, lyg knygon sudėta viskas, kas tik pakliuvo po ranka.

KAI VYRAI EINA PAS MERGAS

Labai nusaldintas Bronio Railos straipsnis apie studentiškus neramumus. Tik dėl teatro bilietėlių kartą universiteto berniukai su karo komendantu šnektelėjo. O šiaip jau — tokių gerų, mandagių, susipratusių ir valdžią gerbiančių berniukų ir mergyčių neteko dar matyti jokiame universitete. Neįtikina ir Railos žurnalistiniu cukreliu apibarstytas vaizdas.

Antanui Kučiui užtenka gi nepilnų dviejų puslapių straipsnelio apie studentų mitingus įrodyti, jog studentai buvo — kaip tikri studentai. Net ir su policija mušėsi (žinoma, tik dėl demokratijos). Tokiame trumpame straipsnelyje jam dargi užteko vietos ir dabartinių Vakarų pasaulio universitetų neramumų priežastis išaiškinti (komunistų inspiruoti!). Šitokios išminties — už penkioliką centų — galima nusipirkti ant kiekvieno kampo, kur tik pardavinėjami laikraščiai. Knygosna su rimtumo pretenzija šitokia „filosofija" visdėlto nededama.

Nesitikėjau, jog knygoje apie 400 metų universiteto gyvenimą bus nagrinėjami ir geležinkelių klausimai. Pranas Visvydas, neskubėdamas ir žodžių netaupydamas, knygoje aiškina, kaip jis karo pabaigoje nusipirko be leidimo Vokietijos geležinkelio bilietą.

Sužinome, kad vieno iš jo universiteto draugų vardas buvo Kazys, antro - Kostas. Paaiškina, iš kurio įjudviejų jis skolindavosi užrašus! Ir pagaliau prisipažįsta, kad „vakare šeštą valandą nuėjau pas Aliną. . ." Dabar tai jau prasideda studentiškas gyvenimas, — pagalvoji, ir nekantraudamas skaitai toliau, artyn dvyliktos. Deja, už kelių eilučių, sekančiame puslapyje prasideda. . . įžymesnieji mūsų matematikai!

Po to jau sunku betikėti, jog knygon nesumesta, kas tik pakliuvo po ranka.

O VISDĖLTO — GERA KNYGA

Baigti knygos apžvalgą tokia satyriškai negatyvia gaida neleidžia sąžinė. Daug, visdėlto, joje vertingos ir išliekančios medžiagos ir kruopštaus darbo. Iš kitos pusės — „grįžus iš Alinos", truputį nedrąsu ir rimtai kalbėti. Tarp kraštutinumų atsidūrusiai knygai sunku rasti bendresnių išvadų. Nebent tik tiek, jog A. Rukšos dalis nusipelnė atskirų viršelių.

O knyga, manau, bus išparduota, nežiūrint lietuviams aukštokos kainos. Prieš šventes, kai sunku rasti rimtą, įspūdingą, kultūringą ir nepigią dovaną draugams ir pažįstamiems — nepamirškite „Lietuvos universiteto". Rimta, stora ir vertinga dovana gėdos nepadarys.

Z. V. Rekašius

laiškai

PASISLĖPĘS VALSTYBININKAS

1(1972/3 nr., V. Rastenio skiltis)

V. Rastenis AKIRAČIUOSE V. Krėvę saugo nuo kompromitacijos ir reikalauja pagarbos.

Mano supratimu, V. Krėvė nebuvo vien mūsų literatūros klasikas didelis rašytojas, profesorius ir t. t., bet ir valstybininkas, diplomatas, visuomenininkas.

Jis niekur nėra rašęs ir sakęs: „Matote, Tamstos, aš apie Šaulių Sąjungai ir valstybei vadovavimą nieko neišmanau ir neesu valstybininkas", kaip kad kalbėjo nieko neišmanąs apie scenos reikalavimus ir neesąs dramaturgas.

Priešingai jis vadovavo Šaulių Sąjungai, sakė prakalbas, kritikavo vestą politiką, kėlė mūsų diplomatų nesugebėjimus, organizavo Klaipėdos krašto išlaisvinimą ir kritingu metu ėmėsi vadovauti ir gelbėti valstybę. Niekas, manau, neabejoja, kad jis tautoje buvo garsus ir tuo pačiu galingas. Kiltų klausimas, ar V. Krėvė tą savo galią panaudojo.

Mano patirtis: 1940 metų vasarą, vieną šeštadienį, apie 11 val. prie Krašto Apsaugos ministerijos rūmų privažiuoja KAM mašina, iš jos skubėdamas išlipa gen. V. Vitkauskas ir skubiai įeina į pastatą.

Tuojaus ir telefono skambutis: „Trečiojo skyriaus viršininkas pas ministerį".

Kabinete ministeris vaikšto susijaudinęs ir tuojau man sako: „Iš ministerių kabineto posėdžio. Tuojau

reikia parengti Šaulių Sąjungai likviduoti įstatymą ir jį 12 val. per žinias paskelbti per radiją. Įstatymą pasirašyti V. Krėvė laukia ministerių kabinete, Paleckis — prezidentūroje".

„Ar galima ką nors daryti?"

„Nieko", atsakome galvomis.

Reikalaujamas įstatymo projektas tuojaus surašomas iš 4 trumpų paragrafų ir išvežamas pasirašyti ir skelbti.

Iš Ministerių kabineto telefono skambutis. Kalba teisininkas mjr. Zdanavičius: „Ministerio pirmininko čia nėra".

„Vyk į butą."

„Skambinau, neatvyko."

„Vyk į Prezidentūrą ir be ministerio pirmininko parašo."

Išvada: V. Krėvės priemonė Šaulių Sąjungai gelbėti buvo įstatymo nepasirašymas ir pasislėpimas.

Jei būtų paklaustas Trečiojo skyriaus viršininkas, kurio žinioje buvo laikomi įstatymų originalai ir vykdoma likvidacija, jis būtų pasakęs, kad V. Krėvės parašo originale nėra.

Gen. štabo mjr. Impulevičius Šaulių Sąjungos likvidacijos nevykdė. Jis tuojau buvo pakeistas.

V. Krėvė, manau, tautoje buvo ir liks garsus, tačiau savo galios neparodė ir, kai Vyriausybės žinios buvo išleistos, jis nereagavo.

A. Šova
Crown Point, Ind.

TAI BUS JUOKO DANGUJE

Man lyg menasi, kad jau baigiasi mano laikas būti pas Jus sąraše. Jus daug kas bara, ir užkeikia, ir prakeikia. Aš bijau tai padaryti. Aš manau, kad taip daryti yra didelė rizika ir net abejoju, ar tie visi yra tokie tyrutėliai lietuviai, kad Jų krūtinės tiktų tik Vyties Kryžium puošti.

O kaip atslampins jie prie Sosto be Vyties Kryžių, tai bus juoko danguje. Todėl būkit ir neišbarti ir neužkeikti.

Tas „lyčnas" rublis, tai tam Jųjų šuniui, kad jis kaip nors vis toks buinas laikytųsi.

Būkim geruoju!

Glendale, Cal. Pranas Gustas

PASITIKĖKITE SKAITYTOJŲ IŠMINTIMI

Peržiūrėjau praeitus „Akiračius". Taip suinteresavo, kad mėsą užmiršau laiku į pečių įkišt.

Spaudos laisvė nėra kokia nors abstrakcija. Tai praktiškas dalykas — ne tik už marių, bet *dabar* ir *čia*. „Karo cenzūros leista" branktas tebėra jaučiamas mūsų spaudoje. Jis paraduoja įvairiomis maskėmis prisidengęs, bet visuomet po permatoma uždanga — kontroliuoti, degraduoti, pavergti. Bendra jo savigina — „nepasitarnaukite priešams". Autoritetas esą nužengiąs iš dangaus, gi laisvė yra pragaro išmislas. Visiems, kurie mano kitaip, anksčiau ar vėliau reikės susidurti su išeivijos „geležine uždanga" už kurios vyksta visokių „politikų" planavimo darbas. Vilties dėl to nėra ko prarast — tai laikini ir aiškiai permatomi dalykai visiems, išskyrus sėdinčius už tų uždangstytų langų.

Pastebėjau, kad Jūs dedate paraštes po individualiais pasisakymais. Tas, man atrodo, nebūtų reikalinga, nes „Akiračių" liniją esate paskelbę kitur. Pasitikėkite skaitytojų supratimu. Tokia mano pažiūra.

Su pagarba,

Chelmsford, Ont. S. Prapuolenytė - Bunker

TARP VILNIAUS, ČIKAGOS IR MONTEVIDEO

(atkelta iš 16 p.)

Tenai tai buvo apie ką pakalbėti. Ypač kad aš katalikas. Su dėstytojais galima rimčiau padiskutuoti.

Kodėl pasirinkai dialektinį materializmą?

Aš pats prašiau. Už tai, kad norėjau susipažinti kaip dėstoma. Be to pas mus, Pietų Amerikoj, 4 - tame skyriuje reikia dėstyti politinę geografiją. Be to, visoj Pietų Amerikoj dabar materialistinės ir marksistinės mintys labai aktualios. . .

Ar yra studentų tarpe katalikų?

Manau,kad yra.

Ar bažnyčiose teko lankytis?

Aš tai labai dažnai į bažnyčią nueidavau.

O kokie žmonės daugiausia susirenka bažnyčioje?

Yra visokių. Savaime aišku, kaip ir visame pasaulyje, bažnyčias daugiausiai lanko suaugę žmonės. Būna ir jaunimo, ypač per dideles šventes. Kai buvau Kaune per Velykas, tai tenai bažnyčia siubuoja — pilna žmonių — neįmanoma nei įeiti, nei išeiti.

O studentija religinėm temom ar diskutuoja?

Ne, nediskutuoja.

O kaip Pats iš Vilniaus patekai į Jaunimo kongresą?

Aš prašiau, kad mane pakviestų. Buvau išrinktas Urugvajaus atstovu.

Būdamas Vilniuje?

Vilniuje būdamas.

Kokie kongreso įspūdžiai? Kas labiausiai patiko? Kas nustebino?

Man labiausiai patiko, kad jaunimas dabar daugiau kalba apie kultūrinį gyvenimą, apie lietuvybės išlaikymą, žymiai mažiau apie politiką. . . Pagrindiniai pokalbiai buvo apie kultūrinį gyvenimą, apie kūrybą išeivijoje, apie ryšius su Lietuva.

Ar buvo progos Jaunimo kongreso metu pakalbėti apie studijavimo Vilniuje galimybes?

Viešai kalbėti neteko. Bet klausinėjo daug kas Ypatingai iš Pietų Amerikos, nes ten mokslas gana brangus. Klausinėjo kokios sąlygos, ar užtenka stipendijos, ar apsimoka važiuoti. . .

Tėvai dažnai bijo, kad nuvažiavęs studijuoti studentas grįš komunistu. Kaip Pačiam atrodo?

Nemanau. Studentai jau suaugę žmonės, turi savo pažiūras. Be to ir čia galima tapti komunistu. Pas mus, Urugvajuje, tai dauguma studentų yra marksistinių pažiūrų. Man tai nepasirodė, kad jie specialiai stengtųsi padaryt komunistais. Universitetas yra mokslo įstaiga. Jiems svarbiau, kad grįžę studentai galėtų teigiamai papasakoti apie mokslo lygį universitete.

Koks įspūdis iš Jaunimo kongreso — ar yra čia žmonių, kurie gerai pažįsta šiandieninį Lietuvos gyvenimą?

Yra. Yra kas gerai pažįsta, bet nedaug. Mažuma. Yra dabar jau pripažįstančių, jog visvien tenai lietuviškas gyvenimas ir kūryba yra daug stipresni negu išeivijoje. Daug tenai yra inteligentijos. Labai daug kas gali mokytis. Lietuviai gabūs ir darbštūs. Daug įdomių mokslinių darbų daro. Yra daug pajėgių kūrėjų, dailininkų, kompozitorių, nuostabių grafikų. . .

Kokioje srityje išeivijos vaizdas apie Lietuvą klaidingiausias?

Kiekviena kolonija, tur būt, kitaip žiūri. Pas mus, Urugvajuje, daug kas galvoja, kad tenai gyvenimo sąlygos blogos. Labai klysta.

Kiti galvoja, kad tenai didelė rusifikacija. Dar kiti galvoja, kad kūryba nėra lietuviška. O tenai yra visai priešingai.

O koks gyvenimo lygis, palyginus su Urugvajum?

Aš tai nelyginu, nes kapitalistinė ir socialistinė sistemos labai skirtingos. Pas mus yra, kas labai gerai gyvena ir kas labai blogai gyvena. O tenai tokių didelių skirtumų nepamatysi. Žmonės gyvena kaip žmonės. Užtenka jiems pavalgyti, apsirėdyt, gyvent.

Kokie Paties ateities planai? Ar galvoji dar grįžti studijuoti į Vilnių?

Aš labai norėčiau dar metams grįžti, bet nežinau, kaip išeis. Kelionei reikia daug pinigo. Tėvai jau seni. Tai nežinau, kaip čia susiklostys dalykai. Bet aš tai labai norėčiau dar metus ten pasimokyti. Galėčiau ten gal ir baigti universitetą. Bet tada man reikėtų dar keturių metų.

O žmonos per tą laiką ar negalvoji susirasti?

Oh! Kas važiuos penkiems metams, tai man atrodo, visi ten apsives. Ir žmonas parsiveš. Nors jie tenai nori, kad visi lietuviai Lietuvon sugrįžtų. Ypač iš Pietų Amerikos, kur gyvenimo sąlygos nėra taip geros. Vaikinai man sako: — Tai sakyk, kad važiuotų visi čionai. Gaus darbą, butą. Visvien Lietuvoj smagiau gyventi.

Prileidžiant, kad gyvenimo sąlygos ir nebūtų labai skirtingos — o kaip Pačiam atrodo išeivijos grįžimas Lietuvon? Ypač, kad ten vis dėlto yra totalitarinė santvarka?

Nežinau, kaip čia pas jus, šiaurės Amerikoje, bet iš Pietų Amerikos daug žmonių jau yra sugrįžę. Pas mus, Pietų Amerikoje, irgi daug kur yra totalitarinė santvarka.

Pas mus žmonės smarkiai ištautėja. O Lietuva vis vien lieka Lietuva. Aš buvau sutikęs žmonių, kurie sugrįžo, priprato ir gyvena.

Ar teko sutikti grįžusių iš Urugvajaus pažįstamų?

Ne, pažįstamų tai nebuvau sutikęs. Bet buvau sutikęs vieną dėstytoją universitete, kuri grįžusi iš Brazilijos. Pernai, sakė, buvo nuvažiavusi šešiems mėnesiams atostogų į Braziliją. Tik tada pajutusi, kad yra tėvynė. Negalėjusi sulaukti valandos kada sugrįšianti į namus. Į Lietuvą.

O ką daugiau, apart Vilniaus, teko matyti Lietuvoje?

Buvau Kaune, Biržuose, Panevėžyje, Pasvalyje, Trakuose. Prie Pasvalio turiu giminių.

Kokį įspūdį paliko Pasvalys?

Ten tai daugiausia kolūkiai. Lygumos. Žemės atrodo derlingos. Man tai nebepatinka šiaurės Lietuva; užtai, kad jau tų trobelių nebėra, nameliai mūriniai. Tų gražių bakūžių jau sunku bepamatyti. To viso romantiškumo šiaurės Lietuvoj nebėra. Žemė išdirbta, mūriniai nameliai — nelabai skiriasi nuo kitų valstybių.

O kaip Kaune?

Kaune yra labai daug ko pamatyti. Labai patiko Pažaislis. Čiurlionio galerija — nuostabus dalykas. Nepaprastai. Mačiau ir tą paveikslą, kurį tik dabar neseniai atrado.

Ir pabaigai: Kuo,Jūsų nuomone, išeivija galėtų padėti Lietuvai?

Iš viso, ar jiems mūsų pagalba reikalinga? Reikia lankyti Lietuvą, atvažiuoti, bendrauti su žmonėmis ir naudotis galimybėmis, kuriomis Lietuva gali mums padėti. Pavyzdžiui, — kad ir studijos Vilniaus universitete.

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. VAZNELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629
V. PRIŽGINTAS, 1418 Coronado Terr., LOS ANGELES, Calif., 90026
ROMUVA, 84-20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421
SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702
P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada
P. ALEKNA, 9 Hill St., CABRAMATTA, N.S.W., 2166, Australia

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS / pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... **Valstybė:**..... **Zip:** .....

Prenumerata kitur: $6.00
Prenumerata JAV: $6.00

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Auka: $ .....

Pridedu čekį: $ .....

ALp 1752

POKALBIS SU POVILU DEBESIU

TARP VILNIAUS, ČIKAGOS IR MONTEVIDEO

Trečiame šių metų Akiračių numeryje rašėme apie septynius Vilniuje studijuojančius užsienio lietuvius. Visai tuomet nepagalvojome, kad po keturių mėnesių vieną iš jų sutiksime Čikagoje.

Kalbame su Povilu Debesiu. Ar Pats gimęs Urugvajuje?

Taip, Urugvajuje. 1945 metais.

O tėvai?

Tėvas, Juozas Debesis, iš Lietuvos išvažiavo 1927 metais, motina, Ona Debesienė (tuomet dar Debesytė), — 1930. „Dipukų" pas mus labai mažai yra — tik trys šeimynos. Visi kiti — senoji išeivija. Tai būdinga ir visai Pietų Amerikai. Po karo atvažiavusieji vėliau išvažinėjo į Kanadą ir Jungtines Valstybes. Nelabai pas mus jiems patiko, nes gyvenimo sąlygos yra gan blogos, palyginus su šiaurės Amerika.

O lietuviškai, — ar tik namuose išmokai?

Taip, tik namuose. Lietuviškos mokyklos neturime. Užtai ir važiuojant studijuoti į Vilnių, — buvo gana sunku. Anksčiau buvo ir pas mus lietuviška mokykla. Ir mano pusseserė ją lankė. Užtai vyresnieji moka gerai skaityti ir rašyti. Bet mano karta, tai visiškai nieko... Užtai Vilniuje pradžioje buvo labai sunku. Kalbėti, kaip sakiau, išmokau namie. Bet visą mokslinę terminologiją teko pradėti nuo pradžios. Pirmą mėnesį aš nieko negalėjau suprasti. Ir pirmą sesiją (t. y., egzaminus. Red.), kai reikėjo laikyti, — buvo labai sunku. Užtai, kad beveik visus žodžius iš naujo reikėjo mokintis.

Kuo užsiima tėvai?

Tėvai dabar jau nebedirba. Pensininkai abu.

Kiek šiuo metu Urugvajuje yra lietuvių?

Skaičiuojama, kad iš viso į Urugvajų atvažiavo apie 10 tūkst. Lietuvos piliečių. Bet ne visi jie buvo lietuviai. Lietuvių galėjo būti kokie 5 tūkstančiai. Dabar yra mažiau. Gal 3-4 tūkstančiai. Beveik visi gyvena sostinėje — Montevideo.

Ar yra kokia lietuviška jaunimo veikla?

Taip. Yra gana stipri. Iš abiejų pusių — ir pažangiųjų ir „nepažangiųjų". Yra didelė parapija. Jaunimas daugiausia susibūręs apie tautinių šokių ratelį. 12 metų veikė „Gintaras" — dabar paseno, tai jaunimas susibūrė į „Ažuolyną", kuris čia į Tautinių šokių šventę buvo atvažiavęs.

Įdomu, kokia kalba vyrauja Urugvajaus lietuvių jaunimo tarpe?

Dabar jau daug jaunimo yra iš mišrių šeimų, todėl vyrauja ispanų kalba. Tačiau mažus vaikus lietuviškai dažnai išmoko bobutės. Todėl yra vaikų, kurie gerai kalba lietuviškai, net ir iš mišrių šeimų.

Kaip Pats, Urugvajuje gyvendamas, sužinojai apie galimybę studijuoti Vilniaus universitete?

Aš tuo metu galvojau važiuoti mokytis dainavimo į Ispaniją. Pas draugą būdamas paskaičiau *Akiračius* ir nutariau paprašyti — gal įsileis ir mane. Bendrai, mes labai mažai apie Lietuvą žinom. Jums čia geriau, užtai, kad daug kas iš šiaurės Amerikos nuvažiuoja į Lietuvą. Iš Urugvajaus ne taip daug kas važiuoja...

Motina tai vos nenumirė, kai sužinojo, kad važiuoju į Lietuvą — labai buvo nusistačiusi prieš važiavimą.

Perskaitęs minėtą straipsnį, parašiau rektoriui, nusiunčiau dokumentus. Po kiek laiko gavau laišką, greičiausia būsiu priimtas, o paskui atėjo telegrama, kad važiuočiau.

Nuvažiavau mėnesiu pavėlavęs. Mokslo metai jau buvo prasidėję, todėl ir važiuodamas bijojau, kad gali nebepriimti. Prorektorius Grigonis sako, — jei atvažiavai, tai ir pasilik. Sudarė man vieniems metams individualų studijų planą, parinko geografijos kursus, kurie man labiausiai reikalingi arba kurių aš prašiau. Dabar, jei vėl grįšiu, tai ir sekantiems metams individualų studijų planą sudarys.

Ką buvote Urugvajuje studijavę?

Aš Urugvajuje dar nieko nebaigiau studijuoti, nors daug ką pradėjau. Universitete Urugvajuje studijavau tik pusę metų — humanitarinius dalykus. Paskui įstojau į Instituto Artigas — „profesorių" institutą. Ten ruošia mokytojus gimnazijoms. Tenai jau 3 metus mokiausi. Trūksta dar vienų metų pabaigti.

Ar tas Institutas užskaitys Pačiam kursus, kuriuos išklausei Vilniaus universitete?

Ne. Institute yra tokia sistema, kad būtinai turi jį lankyti. Nelankius paskaitų, nei egzaminų negalima laikyti.

Ar buvo kokių sunkumų Vilniaus universitete?

Vienintelis sunkumas buvo, pradžioje, lietuvių kalba. Ypatingai terminologija, nes mes pripratę kalbėti paprasta kalba, o moksliška kalba buvo gana sunki. Bet jau antrai sesijai galėjau visas knygas perskaityti. O šiaip sunkumų jokių. Dėstytojai labai maloniai priėmė. Kviečia visus, kad atvažiuotų... Kviečia užsienio lietuvius studentus.

Kadangi aš pavėlavęs atvažiavau, tai hidrometrijos dėstytojas Barysas man atskirai vienam paskaitas skaitė, kad galėčiau pasivyti. Ir lietuvių kalboje visi labai padėjo.

Gyvenau studentų bendrabutyje. Pradžioje vienas, bet buvo labai nuobodu, tai aš pasiprašiau daugiau. Tai dabar keturi gyvenom vienam kambaryje.

Kokios stipendijų sąlygos?

Man tai mokėjo 90 rublių į mėnesį, o iš brolišku respublikų tai rodos 75 rubliai. Už bendrabutį atskaičiuoja pustrečio rublio.

Ar iš stipendijos galima pragyventi?

Man atrodo, kad galima visai laisvai. Pavalgyt aš išleisdavau per mėnesį daugiausia 60 rublių. Tai dar lieka užtenkamai kitoms išlaidoms.

Kas atvažiuoja iš šiltų kraštų, tai gauna metams 60 rublių šiltiems drabužiams nusipirkti. Gavau ir aš. Nusipirkau drabužių ir tokią kailinę kepurę. Maniau, kad nereiks, bet kai užėjo šalčiai, tai prisireikė. Kelias dienas buvo 30 C laipsnių šalčio, tai prie radiatoriaus reikėjo sėdėti visą dieną. Mes gi Urugvajuje visai sniego neturim...

Kiek šiuo metu yra užsienio lietuviu studentų?

Mes esam septyni. Penki — iš Lenkijos, vienas — iš Vakarų Vokietijos, ir aš.

O ar neteko girdėti, kiek bus sekančiais metais?

Ne, dar kolkas nieko negirdėjom. Daug norinčių atvažiuoti iš Lenkijos. Girdėjau, jog pareiškimų daug yra.

O iš Urugvajaus ar yra daugiau norinčių atvažiuot?

Iš Urugvajaus jei bus, tai daugiausia stažuotojai.

Po metų patirties — at patartumėt išeivijos jaunimui važiuoti į Vilnių studijuoti ar stažuotis?

Grynai iš mokslinio taško — keli fakultetai yra labai stiprūs. O dabar — kad pažinti Lietuvą ir truputį pasisemti lietuvybės, tai visiems labai apsimoka. Jei kas ir negali 5 metams, tai bent metams stažuotis...

Man tai labai patiko. Ir tarp studentų gyventi labai smagu. Labai sveikas jaunimas... Aš dabar, kai atvažiavau čia tiesiai iš Vilniaus ir pamačiau, kokio yra išeivijoje jaunimo, tai vos bėgdamas negrįžau atgal. Kai pripratau prie lietuvių, tai — labai skiriasi jaunimas čia. Nors mes čia ir sakomės, kad esam stiprūs lietuviai, bet kur tau — negalima palyginti visai...

Ką veikia studentai laisvalaikiu?

Labiausiai paplitęs sportas. Daug studentų dalyvauja ansambliuose. Universitete yra etnografijos ansamblis. Kiekvieną šeštadienį aktų salėje yra šokiai... Yra lietuviški vakarai, kur studentai sueina pašokti ir padainuot...

Ir alaus išgert?

Ne. Alaus tai reikia į aludes eit gert. O universitete tai nelabai. Nebent kartais, per lietuviškus vakarus, kas padaro naminio alaus. O per šokius universitete tai nieko gerti neparduoda.

Na, žinoma, lietuviai alų mėgsta. Ypač jei galima gauti iš Biržų naminio alaus. Tai yra labai skanus...

O kokie studentų ir studenčių santykiai?

Daug natūralesni, negu pas mus. Nesakyčiau, kad laisvesni — tik natūralesni. Atskirų bendrabučių nėra.

Man tai labai patiko gyvenimas bendrabutyje. Visi jauni, visų tie patys rūpesčiai. Labai gražu, kai per sesiją, jei išlaiko, ypač jei penketą gauna, tai dainuoja visą naktį. Džiaugiasi. Ir be to, labai gražiai dainuoja tie vaikinai, kai sueina. Aš kartais turėdavau mokintis, o girdi kaip jie dainuoja. Man būdavo taip gražu, kad tik norisi eiti ir kartu dainuoti.

Kokias dainas dažniausia dainuoja?

Studentai tai daugiausiai liaudies dainas, rečiau estradines. Lietuvos inteligentijoj dabar tarmiškos dainos paplitę. Labiausiai madoj dzūkų dainos. Specialiai renkasi tarmiškų dainų mokytis.

Buvau Žiūrų kaimo ansamblio koncerte. Pilnutėlė buvo aktų salė.

Atrodo, kad domitės muzika. Kas naujo Lietuvos muzikiniame gyvenime?

Pastebėjau, jog yra daug gerų dainininkų. Konservatorija labai gera. Buvo neseniai Pabaltijo jaunų dainininkų koncertas. Vaclovo Daunoro brolis laimėjo. Ir smuikininkė vilnietė pirmą vietą užėmė.

Kas iš moterų dainininkių atkreipė dėmesį?

Man geriausiai patinka Ambrozaitytė ir Kaukaitė — labai geros dainininkės. Konservatorija šiemet pastatė „Carmen" operą — ten irgi buvo daug gerų dainininkų, iš jaunųjų. Konservatorija turi gerų dėstytojų.

Kaip atrodo Vilniaus opera, palyginus su Vakarų operomis?

Viena problema tai, kad kolkas jie turi seną teatrą, kuris nelabai tinkamas. Labai mažas. Stato didelius operos rūmus — ateinančiais metais gal baigs. Geras dalykas tai, kad visi profesionalai. Vakaruose nevisur dainininkai profesionalai. Nueini žmogus į spektaklį ir žinai, jog visi išdainuos savo partijas. Geras orkestras, geras choras, tik scena per maža.

Ar teko matyti kurio nors lietuvio kompozitoriaus operos pastatymą?

Ne. Buvo pastatytų, bet — per visus mokslus ir užsiėmimus negali visur nueiti.

Kadangi Pats studijuoji geografiją, tai kas iš geografijos dėstytojų labiausiai patiko?

Reikia pasakyt, jog man visi dėstytojai buvo labai geri. Ypatingai nustebino profesorius Basalykas. Nuostabiai moka dėstyti ir labai daug žino. Ypatingai apie Lietuvos geomorfologiją.

O rusų kalbos ar neprisireikė universitete?

Ne. Yra kokios trys specialybės rusų kalba. Mūsų fakultete viskas lietuviškai. Ir rusai studentai lietuviškai atsakinėja. Tik vieną kartą girdėjau mergaitę atsakant rusiškai. Yra viena dėstytoja. Sakė, kad ji rusė, už lietuvio ištekėjusi, bet dėsto labai gražiai lietuviškai. Be to — labai gražiai kirčiuoja. Bendrabutyje viskas lietuviškai. Gal yra ir rusų, bet kai aš rusiškai visai nemoku, tai nebuvo progos man su jais pasikalbėti.

O pasiginčyti su studentais ar tekdavo. Kad ir apie politiką?

Aš tai nelabai ginčydavausi. O pasakyti nuomonę ar pajuokauti, — galima. Studentai kalba apie politiką. Kaip ir visam pasauly.

Aš buvau pasiprašęs klausyti dialektinį materializmą.

(tęsinys 15 p.)